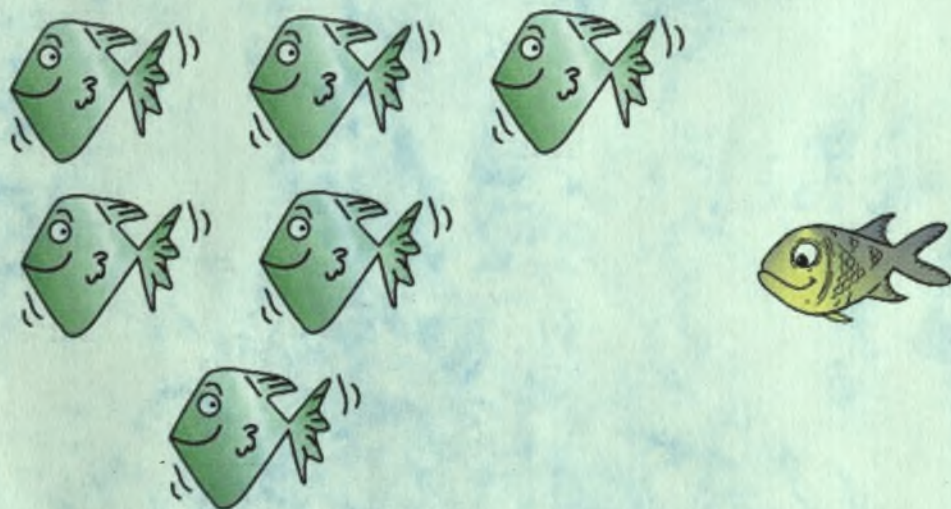

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ**

**ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ: Η ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΤΕΧΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ**

**ΕΚΠΟΝΗΣΗ:
ΓΕΩΡΓΙΑ ΧΡΙΣΤΑΡΑ
Α.Μ. 0202024**

**Α΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Β. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Β΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Τ. ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ**

ΒΟΛΟΣ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»

Αριθ. Εισ.: 5134/1

Ημερ. Εισ.: 14-12-2006

Δωρεά: Συγγραφέα

Ταξιδετικός Κωδικός: ΠΤ - ΠΠΕ

2006

ΧΡΙ

20, 21, 22, 8, 6, 3, 9

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ
ΘΕΜΑ: Η ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΕΝΤΕΧΝΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

ΕΚΠΟΝΗΣΗ:
ΓΕΩΡΓΙΑ ΧΡΙΣΤΑΡΑ
A.M. 0202024

Α΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Β. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Β΄ ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Τ. ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ

18/5: ελεγκτική

ΒΟΛΟΣ 2006

*Αφιερωμένη
στους γονείς μου*

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον κύριο Β. Πανταζή για την καθοδήγηση και τις πολύτιμες συμβουλές του πάνω σε θέματα που με προβλημάτιζαν σχετικά με την συγγραφή της πτυχιακής μου εργασίας. Η βοήθεια του ήταν πολύ σημαντική και καθοριστική καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας μου.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την κυρία Τ. Τσιλιμένη που δέχτηκε να είναι η δεύτερη βαθμολογήτρια και για την βοήθεια που μου παρείχε όσο αφορά την επιλογή των παραμυθιών που χρησιμοποίησα

<i>Περιεχόμενα:</i>	<i>σελίδα</i>
Εισαγωγή.....	1
1. Πότε μια κοινωνία χαρακτηρίζεται πολυπολιτισμική.....	3
1.1 Η Ελλάδα ως πολυπολιτισμική κοινωνία	4
1.1.1 Πως αντιμετωπίζεται η πολυπολιτισμικότητα στην Ελλάδα.....	5
1.2 Η πορεία προς την διαπολιτισμική εκπαίδευση στην παγκόσμια κοινότητα.....	7
1.2.1 Η πορεία προς τη διαπολιτισμική εκπαίδευση στην ελληνική κοινωνία.....	10
1.3 Τι είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	12
1.3.1 Αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.....	18
1.4 Τι είναι ο ρατσισμός και πως δημιουργείται.....	23
1.4.1 Ποιες μορφές ρατσισμού υπάρχουν.....	25
1.4.2 Τι είναι η αντιρατσιστική εκπαίδευση.....	28
1.4.3 Αρχές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.....	33
1.5 Διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση.....	34
1.6 Γιατί είναι σημαντική η διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	36
2. Το παραμύθι.....	43
2.1 Τι είναι παραμύθι.....	43
2.2 Η προέλευση του παραμυθιού.....	47
2.3 Τα είδη του παραμυθιού.....	50
2.4 Η πορεία προς το έντεχνο παραμύθι.....	51
3. Το έντεχνο παραμύθι.....	56
3.1 Τάσεις του έντεχνου παραμυθιού.....	58
3.2 Χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού.....	59

3.2.1 Τα θέματα του έντεχνου παραμυθιού.....	62
3.2.2 Ο χώρος και ο χρόνος του έντεχνου παραμυθιού.....	63
3.2.3 Το μαγικό στοιχείο στο έντεχνο παραμύθι.....	64
3.2.4 Ο αταξικός χαρακτήρας του έντεχνου παραμυθιού.....	65
3.2.5 Ύφος και δομή του έντεχνου παραμυθιού.....	66
3.2.6 Η εικονογράφηση.....	68
3.2.7 Η αισθητική αξία του έντεχνου παραμυθιού.....	69
4. Παιδαγωγική και παραμύθι.....	70
4.1 Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το παραμύθι στα παιδιά.....	76
4.2 Οι παιδαγωγοί της μεταρρύθμισης και η άποψή τους για το παραμύθι.....	79
4.2.1 Η θεωρία της Montessori και η άποψη της για το παραμύθι.....	81
4.2.2 Η θεωρία του Froebel και η άποψη του για το παραμύθι.....	82
4.2.3 Η θεωρία του Freinet και η άποψη του για το παραμύθι.....	83
4.3 Η ψυχολογική θεωρία του Piaget σε σχέση με το παραμύθι.....	84
4.4 Το έντεχνο παραμύθι στο νηπιαγωγείο.....	87
4.5 Αναλυτικό πρόγραμμα και παραμύθι.....	89
5. Η Διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο.....	95
5.1 Τι επικρατεί σήμερα στο ελληνικό νηπιαγωγείο.....	98
5.2 Το πολυπολιτισμικό curriculum.....	100
5.2.1 Το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο	

και η διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	102
5.3 Διαπολιτισμική εκπαίδευση και έντεχνο παραμύθι.....	106
5.3.1 Πως μπορούμε να προάγουμε την διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από το έντεχνο παραμύθι.....	110
5.3.2 Παραμύθια που ενώνουν τα παιδιά.....	114
5.3.3 Μηνύματα ισότητας που δέχονται τα παιδιά από τα έντεχνα παραμύθια.....	116
6. Ο ρόλος της/του νηπιαγωγού στην διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	119
6.1 Χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού εκπαιδευτικού- νηπιαγωγού.....	120
7. Παραδείγματα έντεχνων παραμυθιών που προάγουν την διαπολιτισμική εκπαίδευση.....	124
7.1 Τα παραμύθια.....	124
Επίλογος.....	σελ. 142
Βιβλιογραφία.....	σελ. 144
Παράρτημα.....	σελ. 149

Εισαγωγή

Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί πλέον μια πραγματικότητα για όλες τις σύγχρονες κοινωνίες. Άνθρωποι διαφορετικών εθνών, θρησκειών και πολιτισμών συνυπάρχουν και τα προβλήματα που δημιουργούνται ανάμεσά τους είναι αναρίθμητα. “Οι ξένοι” είναι αυτοί που δέχονται σε μεγάλο βαθμό την καταπίεση και τον παραμερισμό από το κοινωνικό σύνολο. Τα δικαιώματά τους συχνά είναι ανύπαρκτα ακόμα και για τα στοιχειώδη ανθρώπινα αγαθά.

Η εκπαίδευση μπορεί να συμβάλει στην βελτίωση της εικόνας των σύγχρονων κοινωνιών. Στο παρελθόν έγιναν διάφορες προσπάθειες, οι οποίες όμως δεν απέφεραν θετικά αποτελέσματα, γιατί σκοπός τους ήταν η αφομοίωση των μεταναστών με τους κατοίκους της χώρας υποδοχής.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια σύγχρονη προσέγγιση η οποία αντιμετωπίζει το πρόβλημα αποδεχόμενη την διαφορετικότητα σε όλες τις μορφές της. Εναντιώνεται στις ρατσιστικές αντιλήψεις που κυριαρχούν στην κοινωνία μας και υποστηρίζει την ισότητα και το σεβασμό προς όλους τους ανθρώπους και την ταυτόχρονη αποδοχή της διαφορετικότητας των άλλων όποια μορφή και αν έχει αυτή¹.

Το σχολείο είναι ο πιο ιδανικός χώρος για να εγχαραχθούν στην προσωπικότητα του κάθε ανθρώπου οι βασικές αρχές που πρεσβεύει η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Είναι σημαντικό από την προσχολική ακόμα ηλικία να έρχονται τα παιδιά σε επαφή με παιδαγωγικές αρχές που ανταποκρίνονται σε όσα υποστηρίζει η διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Το έντεχνο παραμύθι είναι ένα σπουδαίο εργαλείο που έχει στα χέρια του ο παιδαγωγός και μπορεί να το χρησιμοποιήσει για να πετύχει

¹ Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών*, 1997, σ. 99.

διάφορους διδακτικούς στόχους ανάμεσα στους οποίους βρίσκονται και οι στόχοι που ορίζει η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ο γοητευτικός κόσμος που περικλείει μέσα του κάθε παραμύθι, με τη δύναμη του κειμένου και τις χρωματιστές και επιβλητικές του εικόνες, δημιούργημα ανθρώπων που γνωρίζουν καλά τις ανάγκες των παιδιών και τις απαιτήσεις της εποχής μας, μπορεί να παραδειγματίσει και να επηρεάσει τα παιδιά.

Για αυτό το λόγο ο εκπαιδευτικός που έχει ευαισθητοποιηθεί πάνω σε θέματα που αφορούν την διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορεί να το χρησιμοποιήσει κατάλληλα και να περάσει στα παιδιά τα μηνύματα που επιθυμεί. Ας μην ξεχνάμε ότι το παραμύθι υπάρχει από πολύ παλιά στην ζωή των ανθρώπων και έχουν μιλήσει για την επιρροή του τόσο αρχαίοι φιλόσοφοι όσο και σύγχρονοι παιδαγωγοί.

Οι δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν με αφορμή ένα παραμύθι που έχει διαπολιτισμική διάσταση είναι πολλές αρκεί ο εκπαιδευτικός να είναι πρόθυμος να τις οργανώσει σωστά για να υπάρχει ανταπόκριση από τα παιδιά και τα αποτελέσματα που θα προκύψουν να είναι θετικά.

1. Πότε μια κοινωνία χαρακτηρίζεται πολυπολιτισμική

Από την αρχαιότητα σε όλα τα έθνη της γης υπήρξαν και εξακολουθούν να υπάρχουν διαφορετικές γλώσσες, κουλτούρες και πολιτισμοί, οι οποίοι βρίσκονται σε επαφή και επηρεάζουν ο ένας τον άλλο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος των ανθρώπων του πλανήτη μας να ζει σε ένα περιβάλλον όπου διαφορετικά πολιτισμικά στοιχεία συνυπάρχουν.

Έρευνες έχουν δείξει ότι στην σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν δύο τάσεις, οι οποίες είναι εκ διαμέτρου αντίθετες μεταξύ τους. Από τη μία πλευρά υπάρχει “μια τάση επιστροφής στις ρίζες”,² που σημαίνει ότι τονίζεται η ανάγκη να διασωθούν τα ιδιώματα των γλωσσών που υπάρχουν και οι παραδόσεις του κάθε λαού που τείνουν να εξαφανιστούν.

Από την άλλη πλευρά παρατηρείται μία τάση διάχυσης ενός νέου οικουμενικού πολιτισμού, η εμφάνιση των υπερεθνικών μύθων και η εμφύτευση τρόπων ζωής από κάθε γωνία του πλανήτη.³ Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να οδηγούμαστε στην “παγκοσμιοποίηση”,⁴ όπου δεν υπάρχουν σύνορα και στοιχεία όλων των πολιτισμών συνυπάρχουν.

Η ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης παράγει συνεχώς μια διεθνή, σύγχρονη, μαζική κουλτούρα, η οποία είναι κατανοητή από όλες τις σύγχρονες κοινωνίες. Όλοι οι πληθυσμοί ανταλλάζουν πληροφορίες και αγαθά, ιδέες και ανθρώπους. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι διάφοροι υπαρκτοί πολιτισμοί να διαχέονται από την μία χώρα στην άλλη και αυτή η διάχυση των πολιτισμών οδηγεί στην δημιουργία της πολυπολιτισμικής κοινωνίας που χαρακτηρίζει την εποχή μας.

Σύμφωνα λοιπόν με τον ορισμό που έδωσε ο Taylor πολυπολιτισμική κοινωνία είναι αυτή η οποία “περιλαμβάνει στους κόλπους της περισσότερες από μία πολιτισμικές κοινότητες που θέλουν να επιβιώσουν

² Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*, 1994, σ. 35.

³ Βλ. ό.π.

⁴ ό.π.

και επιβιώνουν.”⁵ Όσες κοινωνίες λοιπόν έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά είναι πολυπολιτισμικές και στις μέρες μας οι πολυπολιτισμικές κοινωνίες κυριαρχούν.

1.1 Η Ελλάδα ως πολυπολιτισμική κοινωνία

Λαμβάνοντας υπόψη τον ορισμό του Taylor που αναφέρθηκε παραπάνω μπορούμε να πούμε ότι η Ελληνική κοινωνία είναι μια πολυπολιτισμική κοινωνία, δεδομένου ότι στον Ελλαδικό χώρο υπάρχουν δύο “ιστορικές κοινότητες”⁶ οι οποίες επιθυμούν να επιβιώσουν και επιβιώνουν πολιτισμικά. Αυτές είναι η μουσουλμανική κοινότητα της Θράκης και των Αθιγγάνων που ζουν σε διάφορα σημεία της χώρας μας.

Τα τελευταία χρόνια η χώρα μας έχει δεχτεί μετανάστες από διάφορες χώρες κυρίως των Βαλκανίων, της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Ασίας κ.α., οι οποίες ενισχύουν την διαπίστωση ότι η χώρα μας είναι μια πολυπολιτισμική κοινωνία. Οι άνθρωποι αυτοί έρχονται στη χώρα μας και παραμένουν, ενώ ταυτόχρονα κάθε μια από αυτές τις ομάδες μεταναστών φέρει τα ιδιαίτερα πολιτισμικά της χαρακτηριστικά και προσπαθεί να τα διατηρήσει. Έτσι, η Ελληνική κοινωνία όπως και πολλές άλλες σύγχρονες κοινωνίες είναι μια σύγχρονη πολυπολιτισμική κοινωνία.

Με την άφιξη των μεταναστών στην Ελλάδα και την ύπαρξη των δύο ιστορικών μειονοτήτων που προαναφέρθηκαν ο πολιτισμικός χάρτης της Ελλάδας άλλαξε και αναμφισβήτητα έγινε πολυπολιτισμικός, εφόσον σύμφωνα με στατιστικά δεδομένα περίπου ένα εκατομμύριο άτομα από ξένες χώρες ζουν στην Ελλάδα.⁷ Επομένως η εθνική ομοιογένεια που χα-

⁵ Δαμιανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 89.

⁶ ό.π., σ. 89.

⁷ Βλ. Πανταζής Β., *Το δικό μου και το ξένο. Δυνατότητες διαπολιτισμικής κατανόησης και διερεύνησης της ταυτότητας στο μάθημα της ιστορίας*, σ. 76.

ρακτήριζε σε μεγάλο βαθμό την Ελλάδα τα προηγούμενα χρόνια δεν υπάρχει πλέον.

1.1.1 Πως αντιμετωπίζεται η πολυπολιτισμικότητα στην Ελλάδα

Η Ελληνική κοινωνία αν και είναι μια πολυπολιτισμική κοινωνία, ωστόσο η υπαρκτή πολυπολιτισμικότητα δεν είναι παραδεκτή από όλους τους Έλληνες και συχνά δημιουργούνται προβλήματα. Οι Έλληνες αν και βλέπουν τους μετανάστες και τους πρόσφυγες να ζουν γύρω τους αρνούνται να δεχτούν την υφιστάμενη πραγματικότητα.⁸

Τα πλατιά κοινωνικά στρώματα σε μεγάλο βαθμό δεν θεωρούν πολιτισμικά ξένους τους ομογενείς παλινοστούντες, οι οποίοι ήρθαν στην Ελλάδα τις δεκαετίες του 1980 και 1990, παρά τις σε βάρος τους διακρίσεις, τις οποίες μπορούμε να εντοπίσουμε στην καθημερινή ζωή αυτών των ανθρώπων. Αντίθετα, σε αρκετές περιπτώσεις τους αποδέχονται και τους υποστηρίζουν στην ένταξή τους.⁹

Όμως όσο αφορά την παρουσία του μεγάλου αριθμού αλλοδαπών μεταναστών στην χώρα μας, αυτή αντιμετωπίζεται ως ένα παροδικό φαινόμενο και δεν έχει συνειδητοποιηθεί η μόνιμη παρουσία τους και η αλλαγή που έχει δημιουργηθεί στον δημογραφικό και πολιτισμικό χάρτη της Ελλάδας.

Οι μετανάστες αντιμετωπίζονται ως κατώτεροι και δέχονται συνεχώς ρατσιστικές επιθέσεις κάθε είδους, όπως είναι οι περιορισμένες ευκαιρίες στην εργασία και στην εκπαίδευση και οι άσχημες συνθήκες κάτω από τις οποίες είναι συχνά υποχρεωμένοι να ζουν. Όπως γίνεται φα-

⁸ Βλ. Δαμιανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 89.

⁹ Βλ. ό.π.

νερó οι διακρίσεις σε βάρος τους είναι εμφανείς σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Ένα από τα σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες είναι αυτό της μόρφωσης.¹⁰ Το σχολείο δεν είναι πάντα κατάλληλα προετοιμασμένο, ώστε να υποδεχτεί τα παιδιά των μεταναστών και να τα βοηθήσει να αποκτήσουν γνώσεις ίδιου επιπέδου με αυτές των παιδιών που αποτελούν την πλειονότητα στην σχολική τάξη.

Στην ελληνική κοινωνία συμβαίνει το εξής παράδοξο, ενώ οι Έλληνες μετανάστευσαν σε κάθε γωνιά της γης κατά την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου και έχουν βιώσει την ξενιτιά και όλες τις συνέπειες που μπορεί να έχει, τώρα που έρχονται στην χώρα τους μετανάστες τους αντιμετωπίζουν με έναν τρόπο ιδιαίτερα σκληρό ξεχνώντας ότι κάποτε και δικοί τους άνθρωποι ή οι ίδιοι βρέθηκαν σε παρόμοια θέση.

Θα μπορούσαμε λοιπόν να καταλήξουμε σε μια γενικευμένη υπόθεση ότι υπάρχει μια αντίφαση μεταξύ της πολυπολιτισμικότητας της ελληνικής κοινωνίας, η οποία αποτελεί αναμφισβήτητα μια αντικειμενική πραγματικότητα και της κοινωνικής συνείδησης σε σχέση με την πολυπολιτισμικότητα, η οποία δεν αναγνωρίζει τι πραγματικά επικρατεί στην κοινωνία μας.¹¹

Η Ελληνική κοινωνία πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι η παρουσία αυτών των ανθρώπων δεν είναι ένα παροδικό φαινόμενο και πρέπει να προετοιμαστεί κατάλληλα, ώστε να μειωθούν στο ελάχιστο δυνατό τα φαινόμενα της ξενοφοβίας και του ρατσισμού που έχουν εμφανιστεί και παίρνουν μεγάλες διαστάσεις και είναι η αιτία δημιουργίας πολλών και σοβαρών προβλημάτων.

Η πολυπολιτισμικότητα που χαρακτηρίζει πολλές κοινωνίες, καθιστά επιτακτική την ανάγκη υιοθέτησης νέων προσεγγίσεων σε κάθε ε-

¹⁰ Βλ. ό.π., σ. 77.

¹¹ Βλ. ό.π., σ. 90.

πίπεδο και πρώτα από όλα στην εκπαίδευση, από την οποία κάθε άτομο παίρνει τα βασικά εφόδια για να πορευτεί στην ζωή του. Με βάση την πραγματοποίηση αυτού του σκοπού οι επιστήμονες ανά τον κόσμο άρχισαν να αναζητούν παιδαγωγικές προσεγγίσεις που θα μπορούσαν να τον υλοποιήσουν. Η πιο ουσιαστική απάντηση στις απαιτήσεις μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας δόθηκε με την διαπολιτισμική εκπαίδευση.

1.2 Η πορεία προς την διαπολιτισμική εκπαίδευση στην παγκόσμια κοινωνότητα

Πριν αρχίσει να εφαρμόζεται η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο εξωτερικό και αργότερα στην Ελλάδα, εφαρμόστηκαν ανά τον κόσμο διάφορες εκπαιδευτικές προσεγγίσεις που αφορούσαν την εκπαίδευση των αλλοδαπών, όπως η αφομοιωτική προσέγγιση, η ενσωματωτική προσέγγιση και η πολυπολιτισμική προσέγγιση.¹²

Βασικό χαρακτηριστικό όλων αυτών των προσεγγίσεων ήταν ότι είχαν ως στόχο “τους την εξασφάλιση της ομοιογενοποίησης και της συνοχής του πληθυσμού μιας χώρας, μέσα από την κοινή γλώσσα, τη θρησκεία τα ιδανικά και τις αξίες”¹³.

Η αφομοιωτική προσέγγιση βασίζεται στην αντίληψη ότι “το έθνος αποτελεί ένα ενιαίο από πολιτισμική και πολιτική άποψη σύνολο.”¹⁴ Είναι η πρώτη προσέγγιση που εφαρμόστηκε και ορίζεται ως “μια διαδικασία μέσα από την οποία άτομα διαφορετικής εθνικής ή φυλετικής προέλευσης αλληλεπιδρούν και συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή μιας ευρύτερης κοινωνίας”.¹⁵ Η διαδικασία της αφομοίωσης αναφέρεται “στις

¹² Βλ. Μάρκου Γ., *Προσέγγιση της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 1.

¹³ Κανακίδου Ε. –Παπαγιάννη Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*, σ. 37.

¹⁴ Μάρκου Γ., *Προσέγγιση της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 7.

¹⁵ *ό.π.*, σ. 6.

ψυχολογικές διεργασίες, με βάση τις οποίες το άτομο απορρίπτει την πολιτισμική του ταυτότητα και ενσωματώνεται απόλυτα στην ευρύτερη κοινωνία, υιοθετώντας την πολιτισμική ταυτότητα της χώρας υποδοχής”.¹⁶

Το πρόβλημα που εντοπίστηκε και προσπάθησαν να επιλύσουν με την προσέγγιση της αφομοίωσης ήταν η αδυναμία που είχαν τα παιδιά των μεταναστών και των προσφύγων να χρησιμοποιούν την γλώσσα της χώρας υποδοχής και για αυτό το λόγο δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην εκμάθηση της γλώσσας στο σχολείο. Η εκμάθηση της επίσημης γλώσσας της χώρας υποδοχής, στην αφομοιωτική προσέγγιση θεωρείται ότι είναι “το κλειδί για την γρήγορη αφομοίωση των μεταναστών”.¹⁷ Το σχολείο λοιπόν, σύμφωνα με αυτή τη προσέγγιση έπρεπε να προωθεί μόνο την γλώσσα που κυριαρχούσε στη κοινωνία καθώς και το επίσημο σύστημα των πολιτισμικών αξιών που υπήρχαν σε αυτή τη κοινωνία.¹⁸

Η επόμενη παιδαγωγική προσέγγιση είναι αυτή της ένταξης. Αυτή η παιδαγωγική προσέγγιση στηρίζεται στην ισότητα των ευκαιριών που έχουν όλα τα άτομα που ζουν σε μια κοινωνία και στην ανεκτικότητα που υπάρχει ανάμεσά τους και στοχεύει στην δημιουργία μιας πολιτισμικά αρμονικής και ισότιμης κοινωνίας.¹⁹

Η αφομοίωση παίρνει συχνά τη μορφή μιας μονόπλευρης αποκοπής από το παρελθόν, ενώ η ένταξη μπορεί να υπονοεί τη διαδικασία κατά την οποία η παράδοση της εθνικής τους ομάδας αποτελεί μέρος της νέας εθνικής τους ταυτότητας.²⁰

Όπως και στην προηγούμενη προσέγγιση, έτσι και σε αυτή έμφαση δίνεται στην ένταξη των παιδιών με διαφορετική γλωσσική και πολιτι-

¹⁶ Πρελολέντζου Ε. – Ντάλλα Μ., Χαρακτηριστικά της ψυχολογικής προσαρμογής μεταναστών μαθητών από την Αλβανία στην Ελλάδα, 2003, σ. 30.

¹⁷ Βλ. Μάρκου Γ., Προσέγγιση της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση, σ. 8.

¹⁸ Βλ. ό.π., σ. 9.

¹⁹ Βλ. Μάρκου Γ., Προσέγγιση της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση, σ. 10.

²⁰ Βλ. ό.π., σ. 11.

σμική προέλευση. Και αυτό πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να διασφαλίζεται “η πολιτισμική ομοιογένεια των κοινωνιών αυτών”.²¹

Στην συνέχεια όταν έγινε αντιληπτό ότι δεν είναι αποτελεσματικές οι δύο προσεγγίσεις της ένταξης και της αφομοίωσης και ότι η εφαρμογή τους προκαλούσε πλήθος προβλημάτων, εφαρμόστηκε η πολυπολιτισμική προσέγγιση. “Η πολυπολιτισμική προσέγγιση δέχεται ότι η κοινωνία αποτελείται από διαφορετικές ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και ενθαρρύνει τη διατήρηση των πολιτισμικών παραδόσεων και των ιστορικών στοιχείων των διάφορων εθνικών ομάδων και τονίζει την ενότητα μέσα από τη διαφορετικότητα”.²²

Η νέα πλέον προσέγγιση στηρίζεται στον συλλογισμό, ότι όταν το παιδί μάθει για την εθνική του παράδοση και ενισχυθεί η αυτοαντίληψη του τότε θα έχει και καλύτερες επιδόσεις στο σχολείο, κάτι το οποίο δεν γινόταν όσο προσπαθούσαν να αφομοιώσουν τα παιδιά με τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής. Βέβαια πολλοί είναι αυτοί που παρανόησαν τους στόχους της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης καθώς υποστηρίζουν ότι σκοπός της είναι να προωθεί τα δικαιώματα των αλλοδαπών και ότι δεν απευθύνεται σε όλο τον πληθυσμό.²³

Η προσέγγιση που ακολούθησε τη πολυπολιτισμική είναι η διαπολιτισμική, που είναι η πιο σύγχρονη και στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στην συνέχεια.

²¹ ό.π., σ. 12.

²² ό.π., σ. 13.

²³ Βλ. Banks J., *Εισαγωγή στην Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση*, σ. 27.

1.2.1 Η πορεία προς της διαπολιτισμική εκπαίδευση στην ελληνική κοινωνία

Στην ελληνική κοινωνία λόγος για διαπολιτισμική εκπαίδευση έγινε αρχικά όταν ήρθαν στην Ελλάδα οι παλιννοστούντες. Τότε εφαρμόστηκαν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις με σκοπό την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.¹

Αρχικά ιδρύθηκαν το 1980 οι *Τάξεις Υποδοχής* στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.² Σκοπός τους ήταν “να βοηθήσουν τους αλλοδαπούς και παλιννοστούντες μαθητές να ενταχθούν στο ελληνικό σχολείο και στο κοινωνικό περιβάλλον αλλά και στον ελληνικό τρόπο σκέψης και συμπεριφοράς”.³ Οι μαθητές αυτοί θεωρούνταν ότι είχαν “ελλείψεις” τις οποίες έπρεπε να ξεπεράσουν, ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στην συνέχεια στις κανονικές τάξεις μαζί με τους μαθητές της χώρας υποδοχής. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι στις τάξεις αυτές η γλώσσα και ο πολιτισμός των χωρών προέλευσης δεν διδάσκονταν.⁴

Στην συνέχεια έχουμε την εμφάνιση της δεύτερης προσέγγισης η οποία ονομάζεται “ αφομοιωτική - αντισταθμιστική”.⁵ Γίνεται προσπάθεια ώστε οι παλιννοστούντες μαθητές να μάθουν γρήγορα τη γλώσσα της χώρας υποδοχής και να ενταχθούν στο κανονικό πρόγραμμα διδασκαλίας. Τα σχολικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι παλιννοστούντες μαθητές υποβαθμίστηκαν και δεν δόθηκε καμία σημασία στην μεθοδολογία διδασκαλίας της ελληνικής γλώσσας σε μαθητές που δεν τη γνώριζαν.⁶

¹ Βλ. Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, σ. 32.

² Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 57.

³ Μάρκου Γ., *Η Πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, σ. 33.

⁴ Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 60.

⁵ Μάρκου Γ., *Η Πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, σ. 33.

⁶ Βλ. ό.π., σ. 33.

Γρήγορα έγινε κατανοητό ότι δεν ήταν δυνατό να αποφέρει θετικά αποτελέσματα μια εκπαιδευτική πρακτική, η οποία θα αγνοούσε τις υφιστάμενες διαφορές ανάμεσα στα παιδιά και θα προσπαθούσε να τα εξομοιώσει. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία των Φροντιστηριακών τμημάτων το 1983.³⁰ Τα φροντιστηριακά τμήματα παρείχαν ενισχυτική διδασκαλία στους παλιννοστούντες μαθητές σε όλα τα μαθήματα. Το βασικό τους σημείο ήταν ότι τα διάφορα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι μαθητές μέσα στην τάξη τα έλυναν από κοινού με τα παιδιά της χώρας υποδοχής.³¹ Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει την ανάγκη διατήρησης των διαφορετικών στοιχείων που έχουν τα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικά έθνη.

Στην Αττική το 1984 και στην Θεσσαλονίκη το 1985 ιδρύθηκαν τα “Σχολεία Παλιννοστούντων”.³² Τα σχολεία αυτά διαφέρουν από τα παραδοσιακά δημόσια σχολεία της χώρας μας και απευθύνονται σε συγκεκριμένες ομάδες μαθητών που είναι δίγλωσσοι και διπολιτισμικοί.³³ Τα σχολεία αυτά θα μπορούσαν να αποτελέσουν τα πρώτα δίγλωσσα πειραματικά σχολεία στα οποία θα φοιτούσαν παλιννοστούντες μαθητές μαζί με μαθητές της χώρας υποδοχής. Ωστόσο, απευθύνονται μόνο σε Παλιννοστούντες μαθητές και “βασίζονται σε μια λογική αντίφαση αφού επιδιώκουν την ένταξη των μαθητών μέσα από την απομόνωσή τους”.³⁴

Αν υπήρχε δυνατότητα να φοιτούν μαζί με Έλληνες μαθητές τα αποτελέσματα θα ήταν πολύ καλύτερα καθώς τα παιδιά θα αλληλεπιδρούσαν και θα υπήρχε η δυνατότητα να μαθαίνουν το ένα από το άλλο.

³⁰ Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 57

³¹ Βλ. Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, σ. 33.

³² Κοντογιάννη Δ., *Διαπολιτισμική – Δίγλωσση εκπαίδευση στην Ελλάδα*, 2002, σ. 57.

³³ Βλ. ό.π.

³⁴ Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 66.

1.3 Τι είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση

Ο όρος “διαπολιτισμική εκπαίδευση” πρωτοεμφανίστηκε την περίοδο μεταξύ 1965 και 1980 στον Ευρωπαϊκό χώρο όταν υπήρχε μεγάλη μετακίνηση πληθυσμών με σκοπό την εύρεση εργασίας.³⁵ Αρχικά τα προβλήματα που είχαν τα παιδιά των μεταναστών αντιμετωπίστηκαν στη λογική της “υπόθεσης του ελλείμματος”. Δηλαδή τα παιδιά των μεταναστών θεωρήθηκε ότι είχαν “ελλείμματα” το οποία έπρεπε να “συμπληρωθούν”. Η πολιτική αυτή που εφαρμόστηκε τότε ήταν αντισταθμιστική- αφομοιωτική.³⁶

Το 1980 έγινε μια στροφή από “την υπόθεση του ελλείμματος” στην “υπόθεση της διαφοράς”. Το μορφωτικό κεφάλαιο δηλαδή των μεταναστών θεωρούνταν διαφορετικό και όχι ελλειμματικό. Τώρα η διαφορετικότητα των μεταναστών άρχισε να γίνεται σεβαστή και αποδεκτή και αυτή η προσέγγιση οδήγησε σταδιακά στην γέννηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης³⁷

Ο Hohmann αναφέρεται στην “παιδαγωγική της συνάντησης” και στην “παιδαγωγική των συγκρούσεων”, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε ένα πολυπολιτισμικό σχολείο.³⁸ Η πρώτη έχει ως στόχο της την διαπολιτισμική ανταλλαγή και τον διαπολιτισμικό εμπλουτισμό ανάμεσα στις εθνότητες, ενώ η δεύτερη είναι προσανατολισμένη στους πολιτιστικούς ανταγωνισμούς και στόχος της είναι να χρησιμοποιεί τις κατάλληλες παιδαγωγικές μεθόδους εναντίον του ρατσισμού, εθνοκεντρισμού και του φόβου εναντίον των ξένων.³⁹

³⁵ Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 98.

³⁶ Βλ.ό.π.

³⁷ Βλ.ό.π., σ. 99.

³⁸ Βλ. Πανταζής Β., *Βασικές αρχές διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, 1999, σ. 156.

Στην Ελληνική βιβλιογραφία ο όρος διαπολιτισμική εκπαίδευση εμφανίστηκε πρώτη φορά την δεκαετία του '80 και συνδέεται με την ένταξη των παλιννοστούντων μαθητών στο ελληνικό σχολείο και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.⁴⁰

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί από τους επιστήμονες διάφοροι ορισμοί αναφορικά με το τι είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση και ποιος είναι ο σκοπός της, καθώς και ποιες είναι οι διαφορές ανάμεσα στα δύο επίθετα “διαπολιτισμικός” και “πολυπολιτισμικός”⁴¹ που συχνά χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημα αλλά κάποιες φορές διαφοροποιούνται. Με τον όρο “πολυπολιτισμικός” εννοούν απλά την συνύπαρξη διαφορετικών πολιτισμών, ενώ με τον όρο “διαπολιτισμικός” εκφράζουν την σχέση και τους συσχετισμούς μεταξύ των πολιτισμών.⁴²

Η έννοια “διαπολιτισμική εκπαίδευση” συχνά εμφανίζεται ως συνώνυμη της έννοιας “πολυπολιτισμική εκπαίδευση”, ωστόσο δεν είναι ταυτόσημες. Ο όρος πολυπολιτισμική εκπαίδευση σημαίνει ότι ένα τμήμα της κοινωνίας συνειδητοποιεί το γεγονός της πολυεθνικότητας και πολυπολιτισμικότητας ως πραγματικό, το εκτιμά ως θετικό και το αποδέχεται ως μια καινούργια μορφή της κοινωνικής οργάνωσης.⁴³

Όσο αφορά την διαπολιτισμική εκπαίδευση, αρχικά είναι καλό να επισημάνουμε ότι ο όρος “διαπολιτισμική εκπαίδευση” εμπεριέχει τον όρο “πολιτισμός”. Ο όρος “πολιτισμός” χρησιμοποιείται με μια στενή και μια πλατιά έννοια, οι οποίες διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους. Στην στενή του έννοια αναφέρεται στις υψηλές επιδόσεις μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων π.χ. στη λογοτεχνία, στην ποίηση, στην μουσική κτλ. Έ-

³⁹ Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 98.

⁴⁰ Βλ. Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, 1998, σ. 32.

⁴¹ Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*, σ. 11.

⁴² Βλ. ό.π., σ. 21.

⁴³ Βλ. Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και αλλοδαπών στην Ελλάδα*, σ. 11.

τσι, αν επιλέξουμε να χρησιμοποιήσουμε τον όρο στην στενή του έννοια τότε αυτομάτως αποκλείουμε τον λεγόμενο “λαϊκό πολιτισμό”.⁴⁴ Αυτός ο αποκλεισμός στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης θα ισοδυναμούσε με αποκλεισμό του πολιτισμού των μεταναστών και τα προβλήματα που προκύπτουν είναι πολλά.

Ο πολιτισμός στην πλατιά του έννοια αναφέρεται στο σύνολο των στοιχείων που χρειάζεται ο άνθρωπος, για να προσαρμοστεί στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον του και να ικανοποιήσει τις φυσικές και πνευματικές του ανάγκες. Συμπεριλαμβάνει δηλαδή όλους τους κανόνες τις αξίες και τα ερμηνευτικά σχήματα της καθημερινής ζωής των ατόμων ενός κοινωνικού συνόλου.⁴⁵ Για αυτό είναι προτιμότερο στην διαπολιτισμική εκπαίδευση να χρησιμοποιούμε τον όρο με την πλατιά του έννοια, καθώς έτσι συμπεριλαμβάνονται οι ζωντανοί πολιτισμοί των μεταναστών και των μειονοτήτων που υπάρχουν στη χώρα μας. Η ανάγκη να λάβουμε υπόψη μας, στα πλαίσια εφαρμογής της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, όλους αυτούς τους πολιτισμούς είναι επιτακτική, εάν πραγματικά επιθυμούμε να προοδεύσουν όλα τα παιδιά.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση παραπέμπει στην πολιτισμική ετερότητα είτε πρόκειται για ετερότητα διακριτή είτε για πολιτισμική ποικιλότητα εντός του υποτιθέμενα πολιτισμικά ομοιογενούς έθνους- κράτους. Διότι συχνά ένα κράτος, όπως και η χώρα μας, θεωρείται ότι είναι ομοιογενές, στην πραγματικότητα όμως περικλείει μέσα του ανθρώπους με διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά από αυτά της κυρίαρχης ομάδας. Ωστόσο, συχνά αυτές οι ομάδες αγνοούνται και τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά τους δεν λαμβάνονται υπόψη στην εκπαίδευση.

Οι Pozzi – Escot, Escobar, Wolik, Bratt- Paulston θεωρούν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση ως μια στρατηγική για ομαλή βιωματική λει-

⁴⁴ Δαμιανάκης Μ., Πολυπολιτισμική- Διαπολιτισμική αγωγή, 1989, σ. 76.

⁴⁵ Βλ. ό.π., σ. 76.

τουργία μέσα στην πολυπολιτισμική πραγματικότητα.⁴⁶ Δηλαδή θεωρούν πως μέσα από την διαπολιτισμική εκπαίδευση οι άνθρωποι που ζουν σε μια κοινωνία αλλά έχουν διαφορετικά πολιτισμικά χαρακτηριστικά μεταξύ τους, μπορούν να ζήσουν αρμονικά, χωρίς να αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα. Αυτό μπορεί να γίνει εφόσον με την διαπολιτισμική εκπαίδευση που θα έχουν δεχτεί τα παιδιά στο σχολείο θα έχουν μάθει να ζουν αρμονικά με τους ανθρώπους διαφορετικών πολιτισμών και θα έχουν μάθει πως το διαφορετικό δεν κλείνει μέσα του κάτι αρνητικό, αλλά αντίθετα τα παιδιά θα έχουν τη δυνατότητα να ωφεληθούν από όσα μπορούν να αποκομίσουν από μια διαφορετική πολιτισμική ομάδα.

Οι Essinger και Graf επισημαίνουν ότι η κατάλληλη απάντηση της παιδαγωγικής επιστήμης σε μια πολυεθνική και πολυπολιτισμική κοινωνία είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση.⁴⁷ Σύμφωνα δηλαδή με αυτόν τον ορισμό η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι η απάντηση στην σύγχρονη κοινωνία, η οποία πλέον δεν είναι μονοπολιτισμική αλλά αποτελείται από πολλά έθνη και το καθένα έχει τον δικό του πολιτισμό.

Το Ευρωπαϊκό κοινοβούλιο με τον όρο διαπολιτισμική εκπαίδευση εννοεί μια συγκεκριμένη πρακτική σχολικής εκπαίδευσης για τα νεαρά άτομα μιας χώρας, στην οποία ζουν διαφορετικές εθνότητες.⁴⁸ Η UNESCO διευρύνει τον όρο σε διεθνές επίπεδο και ορίζει ως κυρίαρχο στόχο της τη διατήρηση της εθνικοπολιτικής ταυτότητας των πολιτών ως διαπραγματευτικό επιχείρημα ίσης μεταχείρισης στην παγκόσμια κοινότητα και την κατανομή του παγκόσμιου πλούτου.⁴⁹

Ο βασικός στόχος του παραπάνω ορισμού είναι να διατηρήσει ο κάθε άνθρωπος την εθνικοπολιτική του ταυτότητα. Παλιότερα, με τις με-

⁴⁶ Βλ. Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*. σ. 13.

⁴⁷ Βλ. ό.π., σ. 13.

⁴⁸ Βλ. ό.π.

⁴⁹ Βλ.ό.π.

θόδους που εφαρμόζονταν στην εκπαίδευση για τα παιδιά των μεταναστών και των προσφύγων, γινόταν μια προσπάθεια αφομοίωσής τους με τον πληθυσμό της χώρας υποδοχής και ως μακροπρόθεσμο σκοπό τους είχαν να εξαφανίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που έφεραν ως πολίτες με διαφορετικό πολιτισμό.

Ο G. Hoff ορίζει την διαπολιτισμική εκπαίδευση ως μια νέα μορφή συμβίωσης, στην οποία η αποκλίνουσα συμπεριφορά γίνεται ανεκτή, οι ξένες συνήθειες αναγνωρίζονται, η πολυγλωσσία δεν θεωρείται ως κάτι παράξενο αλλά αντίθετα είναι κάτι αυτονόητο. Ακόμη η θρησκευτική πεποίθηση και όλες οι ενέργειες που περικλείει μέσα της η θρησκεία του καθενός είναι προσωπική του υπόθεση.⁵⁰ Επίσης βασική επιδίωξη της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η επιδίωξη της επαφής ανθρώπων με διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο.

Με τον όρο διαπολιτισμική εκπαίδευση σύμφωνα με τον Δαμανάκη εννοούμε τη διαδικασία με την οποία διαπαιδαγωγούνται τα παιδιά που αποτελούν μέλη μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας και το αποτέλεσμα που προκύπτει από αυτή τη διαπαιδαγώγηση. «Η διαπολιτισμική εκπαίδευση ως αποτέλεσμα εκφράζεται μέσα από τις στάσεις και τον τρόπο ζωής των μελών μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας.»⁵¹

Λαμβάνοντας υπόψη μας όλους τους παραπάνω ορισμούς μπορούμε να καταλήξουμε σε κάποια συμπεράσματα όπως είναι το γεγονός ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια παιδαγωγική – διδακτική αρχή η οποία πρέπει να διέπει όλα τα μαθήματα.⁵² Δεν είναι μια εξελικτική μέθοδος που στοχεύει στην αφομοίωση δηλαδή την ένταξη πολιτών ή ομάδων μιας χώρας. Επίσης, δεν στοχεύει στο να θέσει κάποια πολιτισμικά όρια και να αναπαράγει κάποιες πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που υπάρχουν με σκοπό την κατηγοριοποίηση των μελών μιας κοινωνίας.

⁵⁰ Βλ. ό.π., σ. 22.

⁵¹ Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 89.

⁵² Βλ. Δαμανάκης Μ., *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, 1987, σ. 14.

Αντίθετα η διαπολιτισμική εκπαίδευση προτείνεται ως ένα σύνολο διαδικασιών εξισορρόπησης μεταξύ διακρίσεων και εντάσεων, οι οποίες προκύπτουν μεν από τη διαφοροποιημένη συμμετοχή των πολιτών στα ευρύτερα κοινωνικά αγαθά και τη διαφοροποιημένη πολιτισμική ταυτότητα, δεν αποτελούν όμως και τις πραγματικές και ουσιαστικές αιτίες αυτών των εντάσεων.⁵³

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει ως στόχο της μια κοινή εκπαίδευση. Μέσα από την οποία προωθείται η πολιτισμική και γλωσσική πολυμορφία και η καλλιέργεια της πολιτισμικής ετερότητας. Επίσης, συμβάλλει στον παράλληλο πολιτισμικό εμπλουτισμό και εκσυγχρονισμό των εκπαιδευτικών συστημάτων που στηρίζονται σε μονοπολιτισμικό και μονογλωσσικό υπόβαθρο.⁵⁴

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι μια “παιδαγωγική αντίδραση” στην συνεχώς μεταβαλλόμενη σύγχρονη πολυπολιτισμική πραγματικότητα, όπου τα παραδοσιακά πολιτισμικά πλαίσια και αξίες είναι αναποτελεσματικά. Πιο συγκεκριμένα θα λέγαμε ότι ως διαπολιτισμική εκπαίδευση θα μπορούσε να χαρακτηριστεί εκείνο το είδος της εκπαίδευσης, η οποία απορρέει από την πεποίθηση ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι.

Ακόμη, αποδέχεται τις υφιστάμενες πολιτισμικές και γλωσσικές διαφορές αλλά αναγνωρίζει ότι αυτές οι διαφορές δεν αποτελούν αποδιοργανωτικό παράγοντα. Σε αντίθεση, εκτιμώνται θετικά και αναγνωρίζεται ο εμπλουτισμός ενός πολιτισμού από τους άλλους. Ταυτόχρονα, αναγνωρίζεται το γεγονός ότι αυτός ο εμπλουτισμός πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στα περιεχόμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση έχει μια σειρά αρχών που πρέπει να διέπουν το μάθημα και κάθε λειτουργία του σχολείου και κρίνεται απα-

⁵³ Βλ. ό.π., σ.σ. 14-15.

⁵⁴ Βλ. Η διαπολιτισμική προοπτική στην Ελληνική εκπαίδευση, <http://www.istoselides.gr/news/article.php?sid=385>).

ραίτητο να τηρούνται αν θέλουμε να μιλάμε για διαπολιτισμική εκπαίδευση.

1.3.1 Αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση διέπεται από μια σειρά αρχών, οι οποίες στοχεύουν στην αναγνώριση της ισότητας όλων των ανθρώπων και όλων των πολιτισμών. Οι αρχές αυτές πρέπει να τηρούνται από τους παιδαγωγούς, οι οποίοι αναλαμβάνουν την ευθύνη να βοηθήσουν τα παιδιά, ώστε να γίνουν πολίτες του κόσμου. Είναι λοιπόν απαραίτητο να εφαρμόζονται οι αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης συνεχώς και όχι περιστασιακά, αν θέλουμε να έχουμε θετικά αποτελέσματα. ①

Βασική αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο σεβασμός προς όλους τους ανθρώπους είτε αυτοί ανήκουν σε διαφορετικό πολιτισμό, είτε είναι άνδρες, γυναίκες ή μικρά παιδιά. Όλοι είναι ίσοι και ως ίσους πρέπει να τους αντιμετωπίζει η κοινωνία.

② Η ισοτιμία των πολιτισμών γίνεται επίσης αποδεκτή από την διαπολιτισμική εκπαίδευση. Επομένως, όλοι οι πολιτισμοί υπολογίζονται ως ισότιμοι αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι δεν αξιολογούνται, ώστε να χρησιμοποιηθούν στοιχεία τους στην παιδαγωγική πράξη. Το σημείο στο οποίο εστιάζουμε το ενδιαφέρον μας είναι η λειτουργικότητα του κάθε πολιτισμού από παιδαγωγικής πλευράς και για αυτό το λόγο λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές, οικονομικές, ιστορικές και πολιτικές συνθήκες κάτω από τις οποίες λειτουργεί αυτός ο πολιτισμός.⁵⁵ Επίσης μια παράμετρος που πρέπει να προσέξουμε είναι και η σημασία που έχει ο κάθε πο-

⁵⁵ Βλ. Δαμανάκης Μ., Η εκπαίδευση των Παλινοστούτων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, σ. 98.

λιτισμός για την ανάπτυξη του διαπολιτισμικού ατόμου που είναι ο στόχος της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.⁵⁶

Η διαπολιτισμική θεωρία στα πλαίσια της αποδοχής της ισότητας όλων των πολιτισμών αποδέχεται την ύπαρξη ενός ενδιάμεσου πολιτισμού τον λεγόμενο “πολιτισμό των μεταναστών.” Ο πολιτισμός αυτός προκύπτει από την αλληλεπίδραση του πολιτισμού που έχουν οι μετανάστες με αυτόν της χώρας υποδοχής.⁵⁷

Οι άνθρωποι αυτοί φέρουν τα δικά τους ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, την δικιά τους γλώσσα, έχουν τις δικές τους συνήθειες και σκέφτονται με έναν τρόπο που πιθανόν να διαφέρει από αυτό των κατοίκων της χώρας υποδοχής. Όταν εγκατασταθούν μόνιμα στην νέα χώρα τότε αναπόφευκτα επέρχονται κάποιες διαφοροποιήσεις στο ήδη υπάρχον πολιτισμικό τους υπόβαθρο και οι άνθρωποι αυτοί αποκτούν ένα πολιτισμό, ο οποίος αποτελείται από στοιχεία και των δύο.

3 Η αρχή του σεβασμού της προσωπικότητας του κάθε ατόμου είναι επίσης σημαντική αρχή. Τα παιδιά μέσα από τη διαπολιτισμική εκπαίδευση μαθαίνουν να σέβονται την προσωπικότητα του κάθε ατόμου, να σέβονται το διαφορετικό και να αποκομίζουν θετικά στοιχεία από την επαφή τους μαζί του, “όπως είναι η ανάπτυξη κάποιων ικανοτήτων”,⁵⁸ για παράδειγμα η επικοινωνιακή ικανότητα.

1) Η διαπολιτισμική εκπαίδευση απαιτεί ακόμη ισότιμη αποδοχή του μορφωτικού κεφαλαίου του κάθε παιδιού.⁵⁹ Από την πλευρά της παιδαγωγικής επιστήμης είναι απαραίτητη αυτή η αποδοχή, καθώς όταν οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες που έχει ένα παιδί δεν είναι αποδεκτές τότε αυτό το παιδί απορρίπτεται με έμμεσο τρόπο από το σχολείο. Η αποδοχή αυτή και η αξιοποίηση αυτών των κεφαλαίων στο σχολείο βοηθούν ση-

⁵⁶ Βλ. ό.π.

⁵⁷ Βλ. ό.π., σ. 100.

⁵⁸ Πανταζής Β., Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική, 2003, σ. 102.

⁵⁹ Βλ. ό.π., σ. 104.

μαντικά στην ολόπλευρη ανάπτυξη του παιδιού, καθώς το παιδί νιώθει ότι σέβονται το ίδιο και τον πολιτισμό του και έτσι συμμετάσχει στις δραστηριότητες του σχολείου όπως και τα παιδιά της χώρας υποδοχής.

Στο σχολείο πρέπει να διδάσκεται τόσο η γλώσσα της χώρας υποδοχής όσο και η μητρική γλώσσα των μεταναστών. Όταν το πολιτισμικό υπόβαθρο του παιδιού αντιμετωπίζεται ως ισάξιο με αυτό των άλλων παιδιών μόνο τότε το παιδί αυτό μπορεί να έχει τις ίδιες ευκαιρίες με όλους τους συμμαθητές του.

Μια άλλη αρχή που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τους εκπαιδευτικούς είναι ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι καθολική παιδαγωγική αρχή. Αυτό σημαίνει ότι δε μπορεί να εφαρμόζεται μόνο ορισμένες μέρες το χρόνο αλλά πρέπει να εμφανίζεται με μια ανάλογη παιδαγωγική θέση σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και σε όλες τις δραστηριότητες που γίνονται μέσα στο σχολείο.⁶⁰

Ο Hessinger έκανε λόγο για την αρχή της ενσυναίσθησης η οποία αλλιώς θα μπορούσε να διατυπωθεί ως αλλαγή οπτικής.⁶¹ Δηλαδή, τα παιδιά μέσα από τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, την οποία δέχονται στο σχολείο τους, θα μπορούν να βρίσκονται στην θέση των άλλων και να τους κατανοούν από τη στιγμή που θα έχουν μιλήσει μαζί τους, θα έχουν ανταλλάξει απόψεις και θα έχουν κατανοήσει τον τρόπο με τον οποίο σκέφτονται αυτοί οι άνθρωποι. Κατά συνέπεια θα μπορούν να βιώνουν τα ίδια συναισθήματα με αυτούς.⁶²

Η αλληλεγγύη είναι μια ακόμη αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.⁶³ Με την γνώση και άλλων πολιτισμών και των ιδιαίτερων συνθηκών που έχουν αυτοί οι άνθρωποι, τα παιδιά γίνονται πιο ευαίσθητα και κατανοούν καλύτερα τους ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετι-

⁶⁰ Βλ. ό.π., σ. 102.

⁶¹ Βλ. Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση, http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.html)

⁶² Βλ. ό.π.

⁶³ Βλ. Πανταζής Β., Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής, 1999, σ. 158.

κούς πολιτισμούς και έτσι αναπτύσσεται η αλληλεγγύη ανάμεσα τους και παραμερίζονται οι διαχωρισμοί.

Οι άνθρωποι όταν αντιμετωπίζουν θετικά ο ένας τον άλλο τότε συνεργάζονται αρμονικά χωρίς να δημιουργούνται εντάσεις και προβλήματα στις συνεργασίες τους. Αρκετές φορές στην ζωής μας είναι απαραίτητη μια συνεργασία με άλλους ανθρώπους χωρίς να είναι απαραίτητο να έχουμε φιλικές σχέσεις μαζί τους. Το πιο σημαντικό σημείο αυτής της συνεργασίας είναι η ικανότητα αντιμετώπισης και επίλυσης προσωπικών και πολιτισμικών διαφωνιών και συγκρούσεων.⁶⁴

Στις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης συγκαταλέγεται επίσης η αρχή της εκπαίδευσης ενάντια στον εθνικιστικό τρόπο σκέψης.⁶⁵ Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να εκτιμούν και να σέβονται όλους τους ανθρώπους γύρω τους. Δεν είναι σωστό να φανατίζονται και να πιστεύουν ότι οι άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικό έθνος είναι κατώτεροι και δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα με αυτούς.

Αντίθετα, πρέπει να λάβουν εκπαίδευση, μέσα από την οποία να μην διαφοροποιούν τους ανθρώπους και να τους εντάσσουν σε κατηγορίες σύμφωνα με κάποια ιδιαίτερα γνωρίσματά τους. Η διαφορετικότητα του κάθε ανθρώπου είναι ένα μήνυμα που βοηθάει στην αντιμετώπιση στερεότυπων σκέψεων και άρα την καταπολέμηση προκαταλήψεων. Αυτή η διαφορετικότητα του καθενός αποτελείται από διάφορα στοιχεία, εκ των οποίων ένα είναι η πολιτισμική ταυτότητα.⁶⁶

Ακόμη, το σχολείο στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης οφείλει να κάνει ένα άνοιγμα προς τα “μέσα” αλλά και προς τα “έξω”. Το εκπαιδευτικό ίδρυμα πρέπει να λειτουργεί κάτω από τέτοιες συνθήκες,

⁶⁴ Βλ. Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση, http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.html

⁶⁵ Βλ. Πανταζής Β., Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής, σ. 157.

⁶⁶ Βλ. Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση, http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.html

ώστε να εξασφαλίζεται η αρμονική συνεργασία μεταξύ των παιδιών και του σχολείου όσο και ανάμεσα στο σχολείο και τους γονείς.

Η συνεργασία ανάμεσα στο σχολείο και τους γονείς όλων των παιδιών είναι απαραίτητη, γιατί είναι σημαντικό οι γονείς να γνωρίζουν ποιες είναι οι αρχές με βάση τις οποίες λειτουργεί το σχολείο και να υπάρχει μια αρμονική συνεργασία μαζί τους, για το καλό των παιδιών.

Ο χώρος επίσης πρέπει να διαμορφώνεται κατάλληλα για να μπορεί να πραγματοποιηθεί η διαπολιτισμική παιδαγωγική. Ενώ και ο εκπαιδευτικός πρέπει να έχει λάβει τη σωστή εκπαίδευση και να έχει ευαισθητοποιηθεί σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ισότητας ανάμεσα στο διαφορετικό για να μπορέσει να εφαρμόσει αποτελεσματικά την διαπολιτισμική εκπαίδευση σύμφωνα με τις αρχές της. Τα σχολικά εγχειρίδια και το αναλυτικό πρόγραμμα πρέπει επίσης να εκσυγχρονιστούν και να συμβαδίζουν σε όσα υποστηρίζει η διαπολιτισμική εκπαίδευση.⁶⁷

Τέλος, γίνεται αναφορά στην εκπαίδευση για την ειρήνη. Τα παιδιά μέσα από κατάλληλες δραστηριότητες αλλά και από το γενικότερο κλίμα που επικρατεί στο σχολικό περιβάλλον που δεν πρέπει να είναι άλλο από την ίδια αντιμετώπιση όλων των μαθητών και την ειρηνική συνύπαρξή τους, θα κατανοήσουν και ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι και θα μάθουν τα πλεονεκτήματα του να συνυπάρχουν ειρηνικά με τους άλλους.

⁶⁷ Βλ. Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum- πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, 2004, σ. 270.

1.4 Τι είναι ο ρατσισμός και πως δημιουργείται

Το τι είναι ρατσισμός εξαρτάται από τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων που θεωρούνται διαφορετικά. Το γεγονός ότι κάποιοι άνθρωποι είναι κάτοχοι αυτών των χαρακτηριστικών που θεωρούνται αρνητικά έχει ως αποτέλεσμα να οδηγούμαστε σε μια ρατσιστική συμπεριφορά προς αυτούς.

Εάν ο ορισμός που επιλέγουμε είναι πολύ ευρύς και περιλαμβάνει κάθε μορφή έμμεσων διακρίσεων και κοινωνικής αδικίας τότε κάθε άνθρωπος θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ρατσιστής κάποια στιγμή. Αντίθετα, αν ο ορισμός είναι περιορισμένος και περιλαμβάνει μόνο διακρίσεις εις βάρος των μελών μιας φυλής, όπου η φυλή ορίζεται με καθαρά βιολογικούς όρους, τότε μόνο ορισμένες κοινωνίες του παρελθόντος θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ρατσιστικές.⁶⁸

Τα δημοκρατικά κινήματα ανά τον κόσμο ορίζουν τον ρατσισμό με τέτοιο τρόπο, ώστε με την έννοια αυτή να αναγνωρίζονται πολύ συγκεκριμένα φαινόμενα διακρίσεων. Τα φαινόμενα αυτά βιώνονται οδυνηρά από ορισμένους ανθρώπους και έρχονται αντιμέτωπα με τις βασικές αρχές των δημοκρατικών χωρών.

Με τον όρο ρατσισμός εννοούμε “ ένα πλέγμα αντιλήψεων, στάσεων, συμπεριφορών και/ ή θεσμοθετημένων μέτρων που εξαναγκάζει ορισμένους ανθρώπους σε υποτελή διαβίωση και αυτό μόνο και μόνο επειδή ανήκουν σε μια διακριτή κατηγορία ανθρώπων”.⁶⁹

Ο ρατσισμός δημιουργείται από τα αρνητικά στερεότυπα, τις προκαταλήψεις και την ξενοφοβία. Αυτά είναι τα κύρια χαρακτηριστικά της ρατσιστικής συμπεριφοράς. Στον αρχαϊκό πρωτογενή ρατσισμό ο διαφορετικός, ο “άλλος” προσομοιαζόταν κυρίως με τον ξένο. Οτιδήποτε

⁶⁸ Βλ. Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, 2000, σ. 76.

⁶⁹ *ό.π.*, σ.77.

διαφορετικό προς την κυρίαρχη ομάδα οριζόταν ως άλλο, ως ξένο. Στην ξενοφοβία συνυφαίνονται προκαταλήψεις και αρνητικά στερεότυπα περί των “άλλων” και το μείγμα αυτό αποτελεί την κυριότερη απόχρωση του ρατσισμού.⁷⁰

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της ρατσιστικής συμπεριφοράς είναι η ανορθολογικότητα. Το πέρασμα από τον επιστημονικό λόγο στον εσκεμμένα ψευδή λόγο της προπαγάνδας και της ιδιοτέλειας, της μισαλλοδοξίας, της ξενοφοβίας και της προκατάληψης, που αποδεικνύεται ιδιαίτερα επικίνδυνο.⁷¹

Αυτοί που δημιουργούν τον ρατσισμό το κάνουν στηριζόμενοι σε επιχειρήματα, τα οποία δεν έχουν σχέση με την πραγματικότητα, δεν είναι λογικά. Η μεθοδολογική “επιτυχία” του ρατσισμού οφείλεται στην ολοκλήρωση του τρόπου με το περιεχόμενο, τα μέσα και τους σκοπούς του ρατσιστικού λόγου. Στο ρατσιστικό λόγο οι σκοποί προβάλλουν απλοϊκοί και χειροπιαστοί και συνδυάζονται με την καθημερινή ζωή και την ζώσα πραγματικότητα. Το περιεχόμενο του ρατσισμού συνδέεται με τα άμεσα ιδιοτελή συμφέροντα αυτών που τον προβάλλουν.⁷²

Σύμφωνα με την κλασική ρατσιστική αντίληψη ο αγώνας για επιβίωση είναι αγώνας μεταξύ των φυλών. Οι φυλές, στις οποίες αποδίδονται διαφορετικά βιολογικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, κατατάσσονται σε διάφορες κατηγορίες και αυτό έχει ως αποτέλεσμα άλλες να θεωρούνται ανώτερες άλλες κατώτερες, άλλες λέγεται ότι είναι καλύτερες και άλλες εξυπνότερες σε σχέση πάντα με κάποιες άλλες.

Η ίδια διάρθρωση μεταφυτεύτηκε και στην εσωτερική διάρθρωση των πολιτισμών με την αριστοκρατία για παράδειγμα στην πρώτη θέση, η οποία υπερείχε σε σχέση με τους άλλους ανθρώπους. Αργότερα με την βιομηχανική επανάσταση έχουμε τον διαχωρισμό των κοινωνικών στρω-

⁷⁰ Βλ. Παπαθανασίου Ο., Όψεις του ρατσισμού στην εκπαίδευση, 2002, σ. 100.

⁷¹ Βλ. ό.π., σ. 118.

⁷² Βλ. ό.π., σ. 101.

μάτων σε εργατικά, μεσαία, μεγαλοαστικά στρώματα κάτι το οποίο υποδηλώνει ότι κάθε μια κοινωνική ομάδα έχει και επιμέρους πολιτισμούς που διαφέρουν μεταξύ τους ακόμα και αν όλοι ανήκουν στην ίδια φυλή.⁷³

Οι παραπάνω αντιλήψεις αν και εμφανίζονται σε διαφορετικές χρονικές και κοινωνικές συνθήκες διατηρούν κοινό το χαρακτηριστικό της ιεραρχικής κατάταξης των φυλετικών και πολιτισμικών διαφορών.⁷⁴ Πάντα δηλαδή υπάρχουν κατηγοριοποιήσεις και διαφοροποιήσεις από τις οποίες ωφελούνται συγκεκριμένα άτομα και ομάδες.

Μέχρι τον 19^ο αιώνα η ράτσα είχε πολιτιστικό και βιολογικό νόημα. Με την εξάπλωση του δαρβινισμού άρχισε να δίνεται περισσότερη σημασία στην βιολογική αντίληψη. Έτσι, άρχισαν να αλλάζουν και οι σχέσεις μεταξύ των φυλών. Ο κλασικός βιολογικός ρατσισμός ως επίσημη μέθοδος σύλληψης και διευθέτησης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων εγκαταλείφθηκε μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Στην ελληνική κοινωνία δεν υπήρξαν ποτέ εκτεταμένες συζητήσεις για διαφοροποιημένη εκπαίδευση με βάση τη νοημοσύνη αλλά αντιλήψεις για μαθητές κατώτερης και ανώτερης νοημοσύνης είναι ευρέως διαδεδομένες.

1.4.1 Ποιες μορφές ρατσισμού υπάρχουν

Ο ρατσισμός συναντάται με διάφορες μορφές στην κοινωνία μας και μια από αυτές τις μορφές οφείλεται στις λανθασμένες αντιλήψεις. Οι αντιλήψεις, οι στάσεις και οι συμπεριφορές είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους και όλες συγκλείνουν προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση.⁷⁵

Οι άνθρωποι παρουσιάζουν γενικευμένες αντιλήψεις για κάποιους ανθρώπους, πιθανόν επειδή έτυχε να γνωρίσουν κάποιον άνθρωπο που

⁷³ Βλ. ό.π., σ. 102.

⁷⁴ Βλ. ό.π., σ. 103.

⁷⁵ Βλ. Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, σ. 78.

ανήκει σε μια άλλη ομάδα, και συμπεριφερόταν με έναν συγκεκριμένο τρόπο. Συναντάτε συχνά η περίπτωση όπου οι άνθρωποι ακούν από τρίτους μια άποψη και την υιοθετούν. Το δυσάρεστο σε αυτή τη περίπτωση είναι ότι οι άνθρωποι γενικεύουν αυτές τις συμπεριφορές και τις αποδίδουν σε όλους τους ανθρώπους που ανήκουν στην συγκεκριμένη ομάδα.

Υπάρχουν άνθρωποι που εκτός από την αρνητική αντίληψη έχουν και αρνητική στάση, δηλαδή αρνητική προδιάθεση προς τα άτομα που ανήκουν σε μια διαφορετική ομάδα. Ακόμη, οι άνθρωποι αυτοί δε διστάζουν να φερθούν επιθετικά και υποτιμητικά προς τα άτομα της ομάδας αυτής. Η συμπεριφορά τους αυτή είναι αποτέλεσμα της πεποίθησής τους ότι με αυτή τους την συμπεριφορά υπερασπίζονται δικά τους δικαιώματα ή ακόμα και δικαιώματα ολόκληρης της ομάδας στην οποία οι ίδιοι ανήκουν.⁷⁶

Αυτό το είδος ρατσισμού συχνά οφείλεται στην κοινωνικοποίηση που δέχονται τα άτομα μέσα από την οποία μαθαίνουν ότι τα άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες είναι κατώτερα. Έτσι, από τα διάφορα μηνύματα που δέχονται από το οικογενειακό τους περιβάλλον, από το σχολείο τους ή ακόμη και από την τηλεόραση ή τα βιβλία που διαβάζουν, μαθαίνουν να συμπεριφέρονται με ρατσιστικό τρόπο.

Ένα άλλο είδος ρατσισμού είναι αυτό που οφείλεται στην ιδιότητα. “Σε αυτές τις περιπτώσεις η ρατσιστική συμπεριφορά υπαγορεύεται καθαρά από προσωπικά συμφέροντα και η διατύπωση αρνητικών αντιλήψεων για το θύμα της ρατσιστικής συμπεριφοράς απλώς χρησιμοποιείται εκ των υστέρων για να δικαιολογήσει την συγκεκριμένη συμπεριφορά.”⁷⁷

Το γεγονός ότι προσωπικά συμφέροντα οδηγούν τους ανθρώπους σε ρατσιστική συμπεριφορά και όχι λανθασμένες αντιλήψεις όπως συμ-

⁷⁶ Βλ. ό.π.

⁷⁷ ό.π., σ. 80.

βαίνει στην μορφή του ρατσισμού που είδαμε πιο πάνω μπορεί να γίνει φανερό από την ασυνέπεια που παρουσιάζει η συμπεριφορά αυτών των ατόμων όταν τα συμφέροντά τους διαφοροποιούνται.

➤ Η τρίτη μορφή του ρατσισμού είναι αυτή που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα μέτρων της πολιτείας. Συχνά κάποιοι άνθρωποι αν και έχουν αρνητικές στάσεις και αντιλήψεις απέναντι σε κάποιες ομάδες ανθρώπων δεν μπορούν να αναπτύξουν ρατσιστική συμπεριφορά επειδή δεν έχουν την απαραίτητη δύναμη να το κάνουν. Η ύπαρξη σχετικά ισχυρών θεσμών παρεμποδίζει την εμφάνιση ρατσιστικής συμπεριφοράς, ακόμη και όταν υπάρχουν αρνητικές αντιλήψεις και στάσεις προς ορισμένα άτομα.⁷⁸

Κάποιες φορές παρατηρείται το φαινόμενο να θεσμοθετούνται νόμοι, οι οποίοι έχουν αρνητικές επιπτώσεις σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού. Οι άνθρωποι που δέχονται την ρατσιστική συμπεριφορά είναι εντελώς αδύναμοι να κάνουν οτιδήποτε προκειμένου να αλλάξει αυτή η συμπεριφορά απέναντί, τους καθώς υπάρχουν νόμοι τους οποίους δεν μπορούν να αγνοήσουν γιατί θα τιμωρηθούν.

Ο θεσμοθετημένος ρατσισμός αποτελεί την ισχυρότερη μορφή ρατσισμού, επειδή ασκείται από την ισχυρότερη μορφή εξουσίας. Ακόμη, η ύπαρξη ρατσιστικών μέτρων στο επίπεδο του κράτους τροφοδοτεί και ενισχύει τις αντιλήψεις, τις αρνητικές στάσεις και τις αρνητικές συμπεριφορές σε ατομικό επίπεδο.⁷⁹

Ο ατομικός ρατσισμός, που οφείλεται στις συχνά λανθασμένες αντιλήψεις για κάποιες ομάδες ανθρώπων, βρίσκεται σε μια διαλεκτική θέση με τον θεσμοθετημένο και η ύπαρξη του ενός δεν αποκλείει την ύπαρξη του άλλου.⁸⁰ Καθώς για παράδειγμα, δεν είναι μόνο τα άτομα που αποδίδουν μια σειρά από χαρακτηριστικά σε κάποιες ομάδες ανθρώ-

⁷⁸ Βλ. ό.π., σ. 81.

⁷⁹ Βλ. ό.π., σ. 82

⁸⁰ Βλ. Μάρκου Γ., *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, 1996, σ. 21.

πων που διαφέρουν ως προς κάποιον τρόπο από την πλειονότητα αλλά και το κράτος και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν το ίδιο. Έτσι, γίνεται σαφές ότι οι δύο αυτές μορφές ρατσισμού αλληλοεπηρεάζονται.

1.4.2 Τι είναι η αντιρατσιστική εκπαίδευση

Οι θεωρητικοί της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης βλέπουν τον ρατσισμό μέσα από την κοινωνιολογική προοπτική και στην ουσία υιοθετούν μια ανάλυση της κοινωνικής δομής, στην οποία η φυλή θεωρείται κύριο χαρακτηριστικό.⁸¹ Υποστηρίζουν δηλαδή ότι ο ρατσισμός υπάρχει σε κάθε δομή της κοινωνίας και κάποια άτομα υφίστανται ρατσιστικές συμπεριφορές και δεν τους αποδίδονται τα ίδια δικαιώματα με τους άλλους. Αυτό συμβαίνει επειδή ανήκουν σε μια διαφορετική φυλή ή επειδή έχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και διαφέρουν από την κυρίαρχη ομάδα.

Θύματα του ρατσισμού είναι πολύ συχνά οι μετανάστες και οι πρόσφυγες, οι οποίοι αναζητώντας ένα καλύτερο αύριο εγκαταλείπουν την πατρίδα τους και αναζητούν μια νέα πατρίδα στην οποία θα επικρατούν καλύτερες συνθήκες.

Οι λόγοι της μετανάστευσης μπορεί να είναι πολλοί όπως οικονομικοί ή πολιτικοί. Έτσι, οι άνθρωποι αυτοί στην προσπάθειά τους να ζήσουν κάτω από καλύτερες συνθήκες επιλέγουν τον δρόμο της ξενιτιάς. Ερχόμενοι στις αναπτυγμένες χώρες πιστεύουν ότι θα καταφέρουν να δουλέψουν και να αποκτήσουν όσα δεν είχαν στην δικιά τους πατρίδα.

Η πραγματικότητα όμως που τους περιμένει είναι διαφορετική καθώς συναντούν τα τείχη των ανεπτυγμένων χωρών και εκεί το όνειρο τους σταματάει. Οι άνθρωποι και τα συντάγματα αναφέρονται στα δι-

⁸¹ Βλ. ό.π.,σ. 20.

καιώματα που όλοι οι άνθρωποι έχουν και στην ισότητα, η οποία πρέπει να διέπει ολόκληρη την κοινωνία.

“Από την ιστορία των πολιτισμών, με κύριο παράδειγμα την αρχαία Ελλάδα, γνωρίζουμε ότι από πολύ νωρίς στις ανθρώπινες κοινωνίες δημιουργήθηκαν θεσμοί για την προστασία των ξένων και των προσφύγων.”⁸² Στην σύγχρονη κοινωνία όμως όσο αφορά την παρουσία των μεταναστών και των προσφύγων σε μια χώρα συχνά τα πράγματα ανατρέπονται και πολλοί είναι εκείνοι που ξεχνούν τους νόμους υπέρ της ισότητας.

Είναι αναμφισβήτητο ότι κάθε άνθρωπος νιώθει αλληλεγγύη προς τα άτομα που βρίσκονται σε δύσκολη θέση και το ίδιο συμβαίνει και με τους μετανάστες. Στην πορεία όμως οι άνθρωποι αλλάζουν στάση και η βασική αιτία για αυτή την αλλαγή είναι ο φόβος που νιώθουν προς το ξένο και άγνωστο. Ενώ κάποιες θεωρίες υποστηρίζουν ότι ο φόβος είναι η βασική αιτία της ρατσιστικής συμπεριφοράς προς ανθρώπους διαφορετικούς, άλλες θεωρίες απορρίπτουν αυτή την πεποίθηση και αναφέρονται στο γεγονός ότι όλοι οι άνθρωποι νιώθουν μια έλξη προς το διαφορετικό.⁸³

Επομένως, ο φόβος και η δυσπιστία απέναντι στο ξένο δημιουργούνται εξαιτίας αρνητικών πληροφοριών που δεχόμαστε για αυτούς αλλά και εξαιτίας των γενικεύσεων που αμέσως κάνουμε. Οι άνθρωποι φοβούνται ότι οι ξένοι όταν έρθουν στην χώρα τους θα επιδιώξουν να κατακτήσουν κάποια από τα αγαθά που έχουν οι ίδιοι. Αυτά τα αγαθά λοιπόν που μπορεί να είναι η ζωή μας, η ελευθερία μας και η εργασία μας, οι άνθρωποι προσπαθούν να τα διαφυλάξουν με οποιονδήποτε τρόπο και

⁸² Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, σ. 38.

⁸³ Βλ.ό.π., σ. 49.

έτσι αρκετά συχνά προβαίνουν σε ρατσιστικές συμπεριφορές που στρέφονται εις βάρος των μεταναστών και των προσφύγων.⁸⁴

Αποδέκτες ρατσιστικών συμπεριφορών είναι πέρα από τους αλλοδαπούς και άλλα άτομα όπως για παράδειγμα συχνές είναι οι ρατσιστικές συμπεριφορές προς τις γυναίκες ή προς τα παιδιά. Ακόμη, άτομα που ανήκουν στην ίδια φυλή αλλά έχουν κάποια ιδιαιτερότητα όπως μπορεί να είναι μια σωματική αναπηρία ή οι σεξουαλικές προτιμήσεις τους αποτελούν την αφορμή για να εκδηλωθούν ρατσιστικές συμπεριφορές σε βάρος τους.

Προκειμένου να μειωθούν στο ελάχιστο τα προβλήματα που προκαλούν οι ρατσιστικές συμπεριφορές πρέπει το σχολείο να εκπαιδεύσει τους μαθητές του, έτσι ώστε να ξεπεράσουν τα όρια που θέτουν αυτές οι αντιλήψεις και να μάθουν να σκέφτονται πιο ανοιχτά χωρίς να παραμένουν προσκολλημένοι σε στερεοτυπικές αντιλήψεις που συνήθως δεν είναι αληθινές ή σκοπός τους είναι να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα κάποιων ατόμων.

Στα πλαίσια αυτής της λογικής κινείται η αντιρατσιστική εκπαίδευση. Πρέπει να γίνει κατανοητό ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι ανεξάρτητα από τις όποιες διαφορές έχουν πολιτισμικές, φυλετικές ή άλλες και ότι έχουν τα ίδια δικαιώματα.

Παρά τις προσπάθειες που γίνονται ώστε να εξαλειφθούν οι ρατσιστικές συμπεριφορές “παρατηρείται μια αντίφαση ανάμεσα στη δηλωμένη αντιρατσιστική ρητορική του σχολείου και στον συνεχώς αυξανόμενο ρατσισμό στο σχολικό περιβάλλον.”⁸⁵

Το σχολείο λένε ότι προσπαθεί να εξαλείψει τις ρατσιστικές συμπεριφορές όμως γίνεται φανερό πως δεν τα καταφέρνει και τόσο και αυτό οφείλεται πιθανότατα στο γεγονός ότι η πράξη της διδασκαλίας

⁸⁴ Βλ.ό.π., σ. 50.

⁸⁵ Παπαθανασίου Ο., Όψεις του ρατσισμού στην εκπαίδευση, *Εκπαιδευτικά*, 2002, σ. 97.

συνήθως εκλαμβάνεται ως μια τεχνική μεταβίβασης γνώσεων και δεξιοτήτων που συντελούν στην αναπαραγωγική διαδικασία της γνώσης.

Υπάρχουν προσχεδιασμένοι στόχοι τους οποίους ο παιδαγωγός προσπαθεί να επιτύχει μέσα από τις δραστηριότητές του, τα μέσα που χρησιμοποιεί είναι επίσης καθορισμένα αλλά και το περιεχόμενο και το πώς θα διεξαχθεί η δραστηριότητα είναι καθορισμένα από πριν καθώς και τα αποτελέσματα που αναμένουμε είναι συγκεκριμένα. Συχνά λησμονείται ότι η εκπαιδευτική διαδικασία είναι πάνω από όλα μια διαλογική, επικοινωνιακή πράξη.⁸⁶ Μια αλληλεπίδραση καθοριστικής σημασίας για την ηθική ανάπτυξη του παιδιού.

Αν δεχτούμε ότι με τον όρο διδασκαλία εννοούμε την αλληλεπίδραση δασκάλου μαθητή δια μέσου του διδακτικού υλικού και τις συνθήκες του μαθησιακού περιβάλλοντος τότε πρέπει να στρέψουμε την προσοχή μας στο πώς ο ρατσισμός διαπερνά τους παράγοντες και το πλαίσιο της συγκεκριμένης αλληλεπίδρασης.⁸⁷

Έτσι, τα πάντα είναι προσχεδιασμένα και δεν υπάρχουν περιθώρια, ώστε να γίνουν κάποιες τροποποιήσεις στις παιδαγωγικές δραστηριότητες, οι οποίες είναι πιθανό να προκύψουν εφόσον στην τάξη υπάρχουν παιδιά που προέρχονται από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον ή έχουν κάποια ιδιαιτερότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα διαφοροποιήσεις που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες να μην αξιοποιούνται με σκοπό να μάθουν τα παιδιά μέσα από το διαφορετικό. Το μάθημα έτσι δεν ακολουθεί τις αρχές της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης.

Παράγοντες που συμβάλλουν στην διαίωνιση του ρατσισμού στο σχολικό περιβάλλον είναι τα σχολικά εγχειρίδια, τα οποία στερεοτυπικά αναφέρονται στην ανωτερότητα κάποιων ατόμων σε σχέση με κάποιους άλλους. Ακόμη, ο ρατσισμός μπορεί να εντοπιστεί στα γλωσσικά μαθή-

⁸⁶ Βλ. ό.π.

⁸⁷ Βλ.ό.π.

ματα, στην συχνότητα εμφάνισης κειμένων που έχουν συγγραφεί από γυναίκες ή από συγγραφείς που ανήκουν σε άλλη φυλή πέρα από την λευκή, τα οποία είναι ελάχιστα.⁸⁸

Ακόμη οι δάσκαλοι και οι μαθητές έχουν τις προσωπικές τους αξίες και γνώσεις, οι οποίες επηρεάζουν σημαντικά την μαθησιακή διαδικασία καθώς μέσα στην τάξη δάσκαλος και παιδί αλληλεπιδρούν. Η στάση και η συμπεριφορά του εκπαιδευτικού προς άτομα που ανήκουν σε διαφορετική πολιτισμική ομάδα είναι σημαντική, καθώς επηρεάζει τόσο τα παιδιά που ανήκουν στην διαφορετική πολιτισμική ομάδα όσο και τα υπόλοιπα παιδιά στο να υιοθετήσουν μια θετική ή αρνητική στάση απέναντι στα παιδιά που διαφέρουν πολιτισμικά.

Το μαθησιακό περιβάλλον επίσης επηρεάζει σημαντικά την μαθησιακή διαδικασία, καθώς αυτό που συμβαίνει έξω στην κοινωνία μεταφέρεται και στο σχολικό περιβάλλον. Έτσι, όταν το περιβάλλον έξω από το σχολείο είναι εχθρικό αυτό σε μεγάλο βαθμό το βλέπουμε και στο περιβάλλον του σχολείου.

Η αντιρατσιστική εκπαίδευση λοιπόν στοχεύει στο να εξαλείψει αυτές τις διακρίσεις προς ορισμένες ομάδες ανθρώπων και αυτό πρέπει να ξεκινήσει από το σχολείο. Τα παιδιά πρέπει να λάβουν την κατάλληλη εκπαίδευση και να μάθουν να σέβονται όλους τους ανθρώπους και για να πραγματοποιηθεί αυτός ο σκοπός η αντιρατσιστική εκπαίδευση έχει και αυτή μια σειρά από αρχές οι οποίες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την διάρκεια διεξαγωγής του μαθήματος.

⁸⁸ Βλ. Banks J., *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση*, 2004, σ.σ. 25-26.

1.4.3 Αρχές της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης

Η αντιρατσιστική εκπαίδευση όπως και η διαπολιτισμική έχει κάποιες αρχές. Η πρωταρχική της αρχή είναι “η ισότητα στην εκπαίδευση για όλους τους νέους ανεξάρτητα από την εθνική/ φυλετική τους προέλευση”⁸⁹ Η ισότητα όμως δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί με απλές αλλαγές των παλαιών μηχανισμών αλλά χρειάζεται ένας ριζικός μετασχηματισμός σε όλα τα συστήματα και τις δομές που διακονίζουν την ανισότητα. Μέσα σε αυτά συγκαταλέγεται και το εκπαιδευτικό σύστημα, το οποίο δεν προωθεί την ισότητα όπως είναι διαμορφωμένο αλλά χρειάζεται αλλαγές.

Επίσης η δικαιοσύνη αποτελεί αρχή της αντιρατσιστικής εκπαίδευσης. Όλα τα άτομα που ζουν σε ένα κράτος πρέπει να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες για να ζήσουν και να αναπτυχθούν και το κράτος είναι υπεύθυνο να διασφαλίσει αυτές τις δυνατότητες σε όλους.⁹⁰

Τέλος, απαιτείται χειραφέτηση/απελευθέρωση των καταπιεζόμενων και των καταπιεστών από τις δομές της ρατσιστικής πρακτικής και από την κυριαρχία του ρατσισμού.⁹¹ Είναι απαραίτητο δηλαδή να απομακρυνθούν τα άτομα από τις ρατσιστικές αντιλήψεις που φέρουν και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να συμπεριφέρονται αρνητικά σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων. Ακόμη, τα άτομα που είναι οι αποδέκτες της ρατσιστικής συμπεριφοράς πρέπει να απαλλαχθούν από αυτή και να μπορούν να ζήσουν ελεύθεροι όπως όλοι οι άνθρωποι.

⁸⁹ Μάρκου Γ., *Προσέγγιση της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 23.

⁹⁰ Βλ. ό.π.

⁹¹ Βλ. Δαμιανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλιννοσοιτών και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 23.

1.5 Διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση

Από όσα αναφέρθηκαν παραπάνω γίνεται ξεκάθαρο ότι η διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση έχουν ως βασικό τους στόχο την ισότητα και τον σεβασμό όλων των ανθρώπων. Το σχολείο πρέπει να λάβει σοβαρά υπόψη του τις αρχές της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης και με βάση αυτές να οργανώνεται το αναλυτικό του πρόγραμμα, τα εγχειρίδια του, το σχολικό περιβάλλον και να εκπαιδεύονται οι μελλοντικοί εκπαιδευτικοί, έτσι ώστε να είναι ευαισθητοποιημένοι σε θέματα ισότητας και να αποτρέπουν την εμφάνιση ρατσιστικών φαινομένων στο σχολείο.

Η αναγνώριση και η αποδοχή της πολυπολιτισμικότητας των κοινωνιών και της ιδιαίτερης αξίας όλων των πολιτισμών, είναι επιτακτική ανάγκη. Συνιστά μια στάση ζωής και έναν ιδιαίτερο τρόπο προσέγγισης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων, των αντιθέσεων και των συγκρούσεων που απορρέουν από την πολιτισμική ετερότητα.⁹²

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν πρέπει να νοείται ως συμπλήρωμα ή ως ποικιλία που εμπλουτίζει απλά τις γνώσεις των μειονοτικών παιδιών διευκολύνοντας έτσι την ένταξη τους στο μονοπολιτισμικό σχολείο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.⁹³ Αντίθετα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι είναι μια επιτακτική ανάγκη της εποχής μας και απευθύνεται σε όλους τους ανθρώπους. Έτσι κρίνεται απαραίτητη η εφαρμογή της αν θέλουμε να ζούμε σε μια κοινωνία, στην οποία τα προβλήματα που απορρέουν από τις ρατσιστικές αντιλήψεις, θα είναι όσο το δυνατόν λιγότερα.

Είναι χαρακτηριστικό το παράδειγμα ότι πολλοί νόμοι των Ευρωπαϊκών χωρών που αναφέρονται στη μεταναστευτική πολιτική ασκούν

⁹²Βλ. Κελεσιδης Γ., Διαπολιτισμική Αγωγή, http://dim-sapon.rod.sch.gr/diafora/DIAP_AGOGH/KELESID.htm

⁹³ Βλ. Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β., *Διαπολιτισμική αγωγή*, σ. 17.

διακρίσεις σε βάρος των μεταναστών και ταυτόχρονα οι ρατσιστικές αντιλήψεις που υπάρχουν στον πληθυσμό των χωρών που δέχονται μετανάστες ενισχύονται.⁹⁴

Ο ρατσισμός υπάρχει σε όλους τους μηχανισμούς του κράτους και διαχέεται σε όλη την κοινωνική ζωή των ανθρώπων. Είναι δυνατόν να συναντήσουμε και άτυπες μορφές ρατσισμού, οι οποίες μπορεί να μην νομιμοποιούνται από το κράτος, όμως είναι τόσο διαδεδομένες μεταξύ των ανθρώπων, ώστε περιορίζουν τις επιλογές και τις ευκαιρίες πολλών ανθρώπων που ανήκουν σε συγκεκριμένες φυλές ή έθνη.

Η αντιρατσιστική εκπαίδευση αυτό που επιθυμεί να κάνει είναι να εξαλείψει αυτές τις ανισότητες που υπάρχουν σε κάθε πτυχή της κοινωνίας. Για αυτό και οι οπαδοί της, υποστηρίζουν ότι πέρα από τις στάσεις των ατόμων πρέπει να αλλάξουν και οι δομές της εκπαίδευσης και της κοινωνίας. “Θεωρούν ότι η έμφαση στο άτομο παρά στην κοινωνία διαιωνίζει την πεποίθηση ότι οι μειονοτικοί έχουν ελλείμματα που χρειάζονται αντιστάθμιση.”⁹⁵

Επομένως, σύμφωνα με την αντιρατσιστική θεωρία πρέπει οι αλλαγές να αρχίσουν πρώτα από το γενικό, που στην συγκεκριμένη περίπτωση είναι η κοινωνία και είναι αναγκαίο να επέλθουν ριζικές αλλαγές σε όλους τους θεσμούς της και να εξαλειφθεί κάθε ίχνος ρατσισμού και στην συνέχεια θα ακολουθήσουν οι αλλαγές στις αντιλήψεις των ατόμων. Όταν τα άτομα δεν συναντούν τον ρατσισμό στις διάφορες δομές της κοινωνίας θα είναι πιο εύκολο να αλλάξουν και τα ίδια τις αντιλήψεις τους.

Ο ρατσισμός αντιμετωπίζεται όχι σαν ιδεολογικός προσανατολισμός αλλά ως ουσιαστικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής και πολιτικής ζωής κάθε κοινωνίας, η οποία βρίσκεται σε κρίση. Θεωρείται ακόμη ότι

⁹⁴ Βλ. Μάρκου Γ., *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 21.

⁹⁵ *ό.π.*, σ. 22.

η καταπολέμηση του είναι κατά κύριο λόγο πολιτική υπόθεση, η οποία περικλείει μέσα της όλες τις περιοχές της κοινωνικής ζωής.⁹⁶

Επομένως, είναι δυνατόν να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η διαπολιτισμική και η αντιρατσιστική εκπαίδευση έχουν ως βασικό τους στόχο την ισότητα όλων των ανθρώπων. Τόσο η διαπολιτισμική όσο και η αντιρατσιστική εκπαίδευση έχουν μια σειρά από αρχές που έχουν προαναφερθεί, οι οποίες πρέπει να εφαρμόζονται για να έχουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Ακόμη και οι δύο αναφέρονται στις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο σχολικό επίπεδο με σκοπό τα παιδιά να δεχτούν την κατάλληλη εκπαίδευση και να αλλάξουν στάση απέναντι σε θέματα που αφορούν την διαφορετικότητα και τις ρατσιστικές αντιλήψεις σε οτιδήποτε ξένο.

Τέλος, οι παιδαγωγοί που είναι αυτοί οι οποίοι μπορούν να κάνουν πραγματικότητα όσα υποστηρίζουν τα δύο εκπαιδευτικά μοντέλα είναι απαραίτητο να λαμβάνουν την κατάλληλη εκπαίδευση για να έχουν τις ικανότητες να υλοποιήσουν όσα η διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση πρεσβεύουν προκειμένου να δημιουργηθεί ο μελλοντικός πολίτης του κόσμου.

1.6 Γιατί είναι σημαντική η διαπολιτισμική εκπαίδευση

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση αποκτά περιεχόμενο και υπόσταση όταν κατανοηθεί σαν αναγκαία πρόταση και απάντηση στην πολυπολιτισμικότητα που υπάρχει στις διάφορες κοινωνίες. “Αποτελεί την συλλογική πρόταση μιας δημοκρατικής κοινωνίας που δεν θέλει να είναι διασπα-

⁹⁶ Βλ. ό.π., σ.σ. 22-23.

σμένη και διαιρεμένη.”⁹⁷ Είναι μια προσπάθεια για αποδοχή και αναγνώριση των πολυπολιτισμικών κοινωνιών.

Οι λόγοι που οδήγησαν τους επιστήμονες στην αναζήτηση μιας παιδαγωγικής, η οποία θα ήταν κατάλληλη ώστε να προετοιμάσει τα παιδιά για την πραγματικότητα που υπάρχει στην κοινωνία μας, είναι αρχικά κοινωνικοί λόγοι μιας και ο αριθμός των μαθητών που έχουν διαφορετική γλώσσα και κουλτούρα μεγαλώνει συνεχώς στις σχολικές τάξεις.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι απαραίτητη και χωρίς την παρουσία των αλλοδαπών παιδιών στην σχολική τάξη. Δηλαδή δεν θεωρείται επιτακτική ανάγκη να υπάρχουν σε μια τάξη παιδιά από άλλες χώρες, για να διαμορφωθεί το μάθημα με τέτοιο τρόπο, ώστε τα παιδιά να γνωρίσουν και στοιχεία της γλώσσας και του πολιτισμού άλλων χωρών. Αντίθετα, είναι πολύ σημαντικό καθημερινά σε κάθε γνωστικό αντικείμενο να παρέχονται στα παιδιά στοιχεία για άλλους πολιτισμούς. “Πρέπει να καταργηθεί ο δομημένος φυλετισμός και οι εθνικιστικές ιδεολογίες.”⁹⁸

Το σχολείο είναι ο μοναδικός χώρος στον οποίο μπορούν να συναντηθούν όλα τα μέλη του πληθυσμού επειδή η εκπαίδευση είναι υποχρεωτική και για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα τα παιδιά συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο.⁹⁹ Επομένως, το σχολείο είναι ο καταλληλότερος χώρος για να μπορέσουμε να περάσουμε μηνύματα ισότητας.

Εκπαιδευτικοί επίσης λόγοι συνέβαλαν στην διαμόρφωση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τα παιδιά που η μητρική τους γλώσσα δεν διδάσκονταν στο σχολείο αλλά γινόταν προσπάθεια, ώστε τα παιδιά να αφομοιωθούν και να ξεχάσουν την γλώσσα και την κουλτούρα τους διαπι-

⁹⁷ Κελεσίδης Γ., Διαπολιτισμική αγωγή, http://dim-sapon.god.sch.gr/diafora/DIAP_AGOGH/KELESID.htm

⁹⁸ Χατζηνικολάου –Μαρασλή Β., Συμπεράσματα του παιδαγωγικού συμποσίου της Νυρεμβέργης, με θέμα ζώη και μάθηση στην πολυπολιτισμική κοινωνία, 1990-1991, σ. 54.

⁹⁹ Βλ. ό.π.,σ. 187.

στάθηκε ότι αντιμετώπιζαν αρχικά γλωσσικά προβλήματα καθώς και προβλήματα προσαρμογής.¹⁰⁰

Από την στιγμή που άτομα με διαφορετικό πολιτισμό και διαφορετική γλώσσα έρχονται σε μια χώρα όπου κυριαρχεί άλλη γλώσσα και άλλος πολιτισμός είναι αναγκαίο να βρεθούν λύσεις σε αυτά τα προβλήματα. Το σύστημα του σχολείου πρέπει να αλλάξει και από μονοπολιτισμικό και μονογλωσσικό και να γίνει διαπολιτισμικό, έτσι ώστε όλα τα παιδιά να μπορούν να αναπτυχθούν ως ολοκληρωμένες προσωπικότητες με γνώσεις σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα.

Με βάση έρευνες που έχουν γίνει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά των Παλινοστούντων και των μεταναστών στη χώρα μας εντάσσονται σε δύο κατηγορίες. Αρχικά, όπως είναι αναμενόμενο αντιμετωπίζουν γλωσσικά προβλήματα. Συχνά η γλώσσα είναι ο παράγοντας που εμποδίζει τα παιδιά να αξιοποιήσουν το γνωστικό και πολιτισμικό κεφάλαιο που φέρουν από τα σχολεία που έχουν φοιτήσει καθώς στα νέα σχολεία που φοιτούν τα παιδιά γίνεται προσπάθεια, ώστε να χάσουν κάθε επαφή με τον πολιτισμό και τη γλώσσα τους.¹⁰¹ Η διαπολιτισμική εκπαίδευση όμως αντιτίθεται σε αυτή τη λογική που για χρόνια επικρατούσε στα σχολεία των χωρών υποδοχής μεταναστών καθώς αυτό που προτείνει είναι η αναγνώριση της σπουδαιότητας όλων των γλωσσών.

Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά παιδιά στο νέο τους σχολείο μιλούν αρκετά καλά την γλώσσα της χώρας υποδοχής χωρίς όμως αυτό να αποτελεί απαραίτητα παράγοντα για την βελτίωση της σχολικής τους επίδοσης.¹⁰²

Η δεύτερη κατηγορία προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά αφορά τα οικονομικά προβλήματα της οικογένειας, τη νοοτροπία και τις

¹⁰⁰ Βλ. Σταρέτας Χ., Διαπολιτισμική εκπαίδευση και διαθεσιμότητα, 2002, σ. 156.

¹⁰¹ Βλ. Παπαγιάννη Αι., Η πορεία μετάβασης του δημ. σχολείου Παλινοστούντων Αλυσούπολης σε διαπολιτισμικό, 2002-2003, σ. 110.

¹⁰² Βλ. Δαμανάκης Μ., Η εκπαίδευση των Παλινοστούντων και των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα, σ. 110.

δυσκολίες που υπάρχουν μέχρι να προσαρμοστούν στην ελληνική κοινωνία. Παράγοντες που αναμφισβήτητα επηρεάζουν τόσο την ψυχολογία του παιδιού όσο και την γενικότερη συμπεριφορά του.¹⁰³

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και εδώ μπορεί να συμβάλει και να βελτιώσει την κατάσταση από τη στιγμή που στο σχολείο θα επικρατεί ένα πνεύμα ισότητας και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του κάθε μαθητή θα υπάρχουν στο πρόγραμμα του σχολείου.

Μέσα από τις κατάλληλες παιδαγωγικές διαδικασίες που προτείνει η διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση τα παιδιά θα αποκτήσουν την ταυτότητα τους στηριζόμενα τόσο στη γλώσσα και τον πολιτισμό της χώρας υποδοχής όσο και στην δική τους γλώσσα και πολιτισμό, από την στιγμή που προβλέπεται ισάξια αντιμετώπιση και των δύο πολιτισμικών κεφαλαίων.

Όπως έχουν αποδείξει έρευνες, παιδιά τα οποία έχουν κατακτήσει δύο γλώσσες δηλαδή και την μητρική τους γλώσσα αλλά και τη γλώσσα της χώρας υποδοχής έχουν καλύτερες επιδόσεις σε σχέση με τα μονόγλωσσα παιδιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός ότι τα δίγλωσσα παιδιά έχουν δύο λέξεις για μια ιδέα ή για ένα αντικείμενο και ακόμη έχουν δύο διαφορετικούς τρόπους για να εκφράσουν αυτή την ιδέα ή το αντικείμενο και αυτό βοηθάει τα παιδιά στο να συνειδητοποιήσουν καλύτερα τις γλωσσικές λειτουργίες.¹⁰⁴

Επομένως, συμπεραίνουμε πόσο σημαντική είναι η δίγλωσση εκπαίδευση όχι μόνο για τα παιδιά των μεταναστών αλλά για όλα τα παιδιά. Στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης προωθείται η εκμάθηση ξένων γλωσσών όχι μόνο των γλωσσών όπως τα αγγλικά ή τα γαλλικά που είναι οι καθιερωμένες γλώσσες που διδάσκονται στα σχολεία και στην κοινωνία μας κατέχουν μια θέση κύρους αλλά προωθείται η εκμά-

¹⁰³ Βλ.ό.π., σ. 111.

¹⁰⁴ Βλ. Cumminis J., *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*, 1999, σ. 154.

θηση και άλλων γλωσσών, όπως είναι οι γλώσσες των μεταναστών που φοιτούν στο κάθε σχολείο.

Ακόμη, τα παιδιά των μεταναστών είναι καλό να μαθαίνουν την γλώσσα της χώρας υποδοχής ως δεύτερη γλώσσα και όχι ως ξένη γλώσσα. Παράλληλα για τους μαθητές της χώρας υποδοχής πρέπει να αναγνωριστούν οι γλώσσες των αλλοδαπών παιδιών ως ξένες γλώσσες και να παρέχονται πιστοποιητικά για την γνώση τους.¹⁰⁵

Ωστόσο, δεν είναι πάντα εφικτό να διδαχθούν και οι δύο γλώσσες στον ίδιο βαθμό. “Όταν το περιβάλλον, δηλαδή ο κοινωνικός περίγυρος παρεμβαίνει υποβοηθητικά στην εκμάθηση της γλώσσας τότε προτείνεται ο όρος δεύτερη γλώσσα ενώ όταν συμβαίνει το αντίθετο ο όρος ξένη γλώσσα είναι ο πιο κατάλληλος.”¹⁰⁶

Λόγοι πολιτιστικοί έπαιξαν επίσης ρόλο στην δημιουργία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς ασκούνταν πιέσεις στους μετανάστες να συμμορφωθούν με τα δεδομένα της κοινωνίας στην οποία πλέον βρισκόταν, κάτι που σύμφωνα με την διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν είναι σωστό. Το πολιτισμικό κεφάλαιο που αποκτά κάποιος οφείλεται όχι μόνο στη φοίτηση του στο σχολείο αλλά σπουδαίος είναι και ο ρόλος που διαδραματίζει το οικογενειακό περιβάλλον του και οι ευρύτερες εμπειρίες, που έχει από το κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζει και μεγαλώνει.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι απαραίτητη καθώς η συνάντηση ανθρώπων διαφορετικών πολιτισμών προκαλεί συχνά συγκρούσεις. Το σχολείο πρέπει να συμβάλει στην επίλυση αυτών των συγκρούσεων και στην αποδόμηση των προκαταλήψεων που φέρουν οι άνθρωποι για οτιδήποτε διαφορετικό. Έτσι οι μαθητές πρέπει να μάθουν ότι οι άνθρω-

¹⁰⁵ Βλ. Χατζηνικολάου –Μαρασλή Β., Συμπεράσματα του παιδαγωγικού συμποσίου της Νυρεμβέργης με θέμα ζωή και μάθηση στην πολυπολιτισμική κοινωνία, 1990-1991, σ. 55.

¹⁰⁶ Νικολούδης Δ., Γλωσσική αποτυχία-Σχολική αποτυχία Δύο όψεις του ίδιου νομίσματος, 2002-2003, σ. 46.

ποι και η κουλτούρα που έχει ο καθένας έχουν την ίδια αξία με την δικιά τους.¹⁰⁷

Όλες οι κοινωνικές και πολιτισμικές εξελίξεις λαμβάνονται υπόψη από την διαπολιτισμική εκπαίδευση, συχνά όμως αγνοούνται από τα αναλυτικά προγράμματα που ισχύουν. “Τα διαπολιτισμικά περιεχόμενα πρέπει να αποτελούν συστατικό στοιχείο όλων των μαθημάτων.”¹⁰⁸ Τα πιο κατάλληλα μαθήματα για την διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι τα γνωστικά αντικείμενα θεωρητικής κατεύθυνσης, αυτά δηλαδή που αναφέρονται στη θρησκεία, στην ιστορία, στα συστήματα αξιών και στους κοινωνικούς κανόνες συμπεριφοράς.¹⁰⁹ Μέσα από αυτά τα μαθήματα είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν διαφορές και ομοιότητες ανάμεσα στα παιδιά και έτσι να κατανοήσουν την ιστορία των άλλων λαών. Πρέπει να τονιστεί ότι οι εξελίξεις στην ιστορία αλλά και σε οποιονδήποτε τομέα είναι αποτέλεσμα των γενικότερων κοινωνικών συνθηκών, των δεδομένων που εκείνη την στιγμή επικρατούν στην κοινωνία και άλλοτε ευνοούν μια χώρα και άλλοτε κάποια άλλη.

Πολιτικοί λόγοι είχαν επίσης σημαντική θέση στην δημιουργία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, από τη στιγμή που στην σύγχρονη κοινωνία όλες οι χώρες αλληλεξαρτώνται.¹¹⁰ Επομένως, δεν είναι αποτελεσματικό να ζει κανείς προσκολλημένος αποκλειστικά και μόνο στη δική του κουλτούρα και να μιλά μόνο τη δική του γλώσσα. Οι ανάγκες της καθημερινής ζωής έχουν διαμορφωθεί, έτσι ώστε όλοι να είναι αναγκαίο να γνωρίζουν ξένες γλώσσες και στοιχεία από τον πολιτισμό άλλων λαών για να μπορούν να προοδεύσουν και να επιβιώσουν.

Οι αντιλήψεις που επικρατούσαν και υποστήριζαν ότι οι μετανάστες πρέπει να απομακρυνθούν από τη γλώσσα και την κουλτούρα τους

¹⁰⁷ Βλ. Πανταζής Β., Το πολυπολιτισμικό curriculum, 2005, σ.σ. 186- 187.

¹⁰⁸ ό.π., σ. 187.

¹⁰⁹ Βλ. Κανακίδου Ε.- Παπαγιάννη Β., Διαπολιτισμική αγωγή, σ. 51.

¹¹⁰ Βλ. ό.π., σ. 156.

καθώς δεν είχαν να τους προσφέρουν τίποτα, στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης δεν ισχύουν. Η γλώσσα και η κουλτούρα του κάθε ανθρώπου αποτελούν μέρος της ταυτότητας του και είναι σημαντικό να τις διατηρήσει, καθώς έτσι μπορεί να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του.¹¹¹ Επιπλέον, δεν δημιουργούνται προβλήματα στα παιδιά των μεταναστών αφού έχουν την δυνατότητα να μάθουν την μητρική τους γλώσσα και να διατηρήσουν τον πολιτισμό τους και παράλληλα μπορούν να μάθουν μια νέα γλώσσα και να γνωρίσουν ένα νέο πολιτισμό εμπλουτίζοντας τις γνώσεις που ήδη έχουν και αποκτώντας την ταυτότητα του πολίτη του κόσμου.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να εφαρμόζεται στο σχολείο καθώς έχει τη δυνατότητα να επιφέρει μια σειρά από θετικά αποτελέσματα στους μαθητές. Αποτελεί μια νέα προσέγγιση για την παιδαγωγική και κοινωνιολογική αντίληψη. Η νέα αυτή προσέγγιση, ενώνει αντί να διαχωρίζει, συνθέτει αντί να διαιρεί κοινωνίες σε πολύμορφες και πολύγλωσσες όπως αυτές σχηματίστηκαν μετά τον Β΄ παγκόσμιο πόλεμο με την παραμονή μειονοτήτων σε ορισμένες χώρες αλλά και το φαινόμενο της μετανάστευσης που βρίσκεται σε έξαρση τα τελευταία χρόνια.¹¹²

“Οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών που είναι απόρροια της ασύμμετρης οικονομικής και δημογραφικής ανάπτυξης μεταξύ των χωρών”¹¹³ οδηγούν σταθερά σε αύξηση των πολιτισμικά διαφορετικών πληθυσμών σε όλες τις χώρες υποδοχής μεταναστών. Έτσι, μπορούμε να κατανοήσουμε την σπουδαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, η οποία πρέπει να εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία των ανεπτυγμένων χωρών που επιθυμούν να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις την σύγχρονης κοινωνικής πραγματικότητας.

¹¹¹ Βλ. Πανταζής Β., Το πολυπολιτισμικό curriculum, σ. 188.

¹¹² Βλ.ό.π.

¹¹³ Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των Παλινοστώντων και των αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 322.

2. Το παραμύθι

Το παραμύθι υπάρχει από την πρώτη στιγμή που υπήρξε και ο άνθρωπος πάνω στη γη. Από την αρχαιότητα άνθρωπος και παραμύθι συνυπάρχουν. Τα παραμύθια έχουν τις ρίζες τους στους αρχαίους μύθους των διαφόρων λαών,¹¹⁴ άλλοι υποστηρίζουν ότι προέρχονται από τον κόσμο του ονείρου ενώ έχουν διατυπωθεί και άλλες θεωρίες κατά καιρούς.¹¹⁵ Ο κόσμος του παραμυθιού συχνά κινείται στην σφαίρα του εξωπραγματικού. Το παραμύθι προσέφερε και εξακολουθεί να προσφέρει ευχαρίστηση στον άνθρωπο. Ήταν μέσο διασκέδασης τόσο για τους ενήλικες τα παλαιότερα χρόνια όσο και στα παιδιά, στα οποία και ανήκει πλέον το παραμύθι στις μέρες μας.

2.1 Τι είναι παραμύθι

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί διάφοροι ορισμοί για το παραμύθι από τους μελετητές, οι οποίοι πάντα συνδεόταν με την εποχή και τις συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη τη δεδομένη στιγμή αλλά ταυτόχρονα αντανακλούσαν και τις ιδεολογικές και κοσμογονικές απόψεις των ίδιων.

Το παραμύθι υπάρχει από την εποχή του Πλάτων, ο οποίος το διαχωρίζει από τη φιλοσοφία και ορίζει τα παραμύθια ως “φλυαρίες που λένε οί γριές και οι οποίες εμπεριέχουν προφανώς μίαν απλοϊκή αντίληψη για όσα διακονεί η φιλοσοφία”.¹¹⁶ Από τον ορισμό που δίνει ο Πλάτωνας απορρέει το συμπέρασμα, ότι το παραμύθι είναι ένα δημιουργήμα των απλών ανθρώπων, του λαού και μέσα σε αυτά που εξιστορεί υπάρχουν και κάποια στοιχεία, τα οποία εμπεριέχονται στις φιλοσοφικές

¹¹⁴ Βλ Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, 1997, σ. 80.

¹¹⁵ Βλ. <http://www.folkstory.com/articles/onceupon.html>

¹¹⁶ Αυδίκος Ε., *Το λαϊκό παραμύθι*, 1997, σ. 31.

θεωρίες, με τη διαφορά όμως ότι στα παραμύθια δίνονται με πολύ απλό τρόπο.

Σύμφωνα με τους φιλοσόφους και τους θεωρητικούς της λογοτεχνίας του 19^{ου} αιώνα “στο παραμύθι παίρνει σάρκα και οστά μια εντελώς αυτόνομη πραγματικότητα που βρίσκεται πέρα από τους φυσικούς νόμους και την εμπειρία. Αυτή όμως η εμπειρία είναι ένα σύστημα ερμητικά κλειστό και συμπαγές.”¹¹⁷ Στην ερμηνεία που δίνουν για το παραμύθι οι φιλόσοφοι του 19^{ου} αιώνα συναντάμε ως κυρίαρχο στοιχείο του ορισμού το εξωπραγματικό. Μια ιστορία, η οποία συμβαίνει πέρα από την ανθρώπινη λογική και δεν υπακούει στους υπαρκτούς νόμους της ανθρώπινης φύσης.

Σύμφωνα με την άποψη των Bolte-Polivka με τη λέξη παραμύθι εννοούμε “μια διήγηση δημιουργημένη με ποιητική φαντασία, παρμένη ιδιαίτερα από τον κόσμο του μαγικού, μιαν ιστορία του θαύματος που δεν εξαρτάται από τους όρους της πραγματικής ζωής, και την ακούνε με ευχαρίστηση μεγάλοι και μικροί, έστω και αν δεν τη θεωρούν πιστευτή.”¹¹⁸

Στον ορισμό που δίνουν οι Bolte-Polivka συναντάμε κάποια κοινά γνωρίσματα με αυτά που δίνουν οι φιλόσοφοι και οι θεωρητικοί του 19^{ου} αιώνα και αφορούν τον κόσμο της φαντασίας και του μαγικού. Ωστόσο, εδώ προστίθεται ένα ακόμη στοιχείο το γεγονός ότι το παραμύθι το ακούν μικροί και μεγάλοι για να ευχαριστηθούν και να διασκεδάσουν. Γίνεται δηλαδή αναφορά στην ευχαρίστηση που προσφέρει το παραμύθι.

Ο Berendsohn αναφέρει ότι το παραμύθι είναι “η καθαρότερη ποίηση των πόθων μας, όπου καταφεύγει η βασανισμένη ψυχή μας για να ανακουφιστεί από τη στενότητα και τη χυδαιότητα της βαριάς καθημερινότητας.”¹¹⁹ Το παραμύθι έχει αυτή την ευεργετική ιδιότητα να κάνει τον άνθρωπο να ξεχάσει και να ονειρευτεί. Του προσφέρει την δυνατότη-

¹¹⁷ ό.π., σ. 32.

¹¹⁸ Μερακλής Μ., *Τα παραμύθια μας*, 1980, σ.11.

¹¹⁹ ό.π., σ. 16.

τα να ζήσει έστω για λίγο μακριά από τα προβλήματα που έχει η ζωή και έτσι παίρνει δύναμη να συνεχίσει και να αντιμετωπίσει τις όποιες αντιξοότητες συναντά στο δρόμο του.

Στο παραμύθι σύμφωνα με τον πιο πάνω ορισμό εγγράφονται και εξιστορούνται οι πόθοι και οι επιθυμίες των ανθρώπων. Αυτές είναι δυνατόν να τις δουν να πραγματοποιούνται μέσα στο παραμύθι κάτι που πιθανόν είναι δύσκολο να γίνει στην πραγματικότητα.

Ένας άλλος μελετητής των παραμυθιών ο Ζορζ Ζαν αναφέρει και αυτός τον δικό του ορισμό για το παραμύθι σύμφωνα με τον οποίο “παραμύθι είναι μια αφήγηση συγκεκριμένου μήκους που περιέχει μια διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων.”¹²⁰

Ο Ζορζ Ζαν στον ορισμό του κάνει λόγο για κάποια συγκεκριμένα δομικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού όπως είναι το συγκεκριμένο μήκος που έχει, και η διαδοχή μοτίβων ή επεισοδίων. Κάθε παραμύθι έχει μια λογική εξέλιξη στην πλοκή του, έχει δηλαδή αρχή, μέση και τέλος.

Το παραμύθι είναι μια λαϊκή διήγηση που μοιάζει με μεγάλο περιπετειακό μύθο. Ότι είναι για την λογοτεχνία το μυθιστόρημα είναι για τη λαογραφία το παραμύθι.¹²¹

Ο Στίλπον Κυριακίδης αναφέρεται στο παραμύθι και το ορίζει ως τις φανταστικές διηγήσεις του λαού, οι οποίες δεν αναφέρονται σε συγκεκριμένο πρόσωπο και τόπο, όσο αφορά το χρόνο τοποθετούνται στο παρελθόν, χωρίς όμως να ξέρουμε πότε ακριβώς.¹²²

Ο Αναγνωστόπουλος ορίζει το παραμύθι ως ένα ανθρωπολογικό είδος της λαϊκής φιλολογίας που κυκλοφορεί εύκολα από τόπο σε τόπο, η υπόθεσή του δηλαδή δε δεσμεύεται από τον τόπο, είναι κοινό κτήμα της

¹²⁰ Ζαν Ζ., *Η δύναμη των παραμυθιών*, 1996, σ. 24.

¹²¹ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, 1999, σ. 78.

¹²² Βλ. ό.π., σ. 77.

ανθρωπότητας και μαζί εθνικό κτήμα κάθε λαού, δε δεσμεύεται επίσης από τον χρόνο.¹²³

Δεν υπάρχει αναφορά σε συγκεκριμένο πρόσωπο και τόπο. Τα στοιχεία που δίνονται για να χαρακτηριστούν τα πρόσωπα των παραμυθιών είναι πολύ γενικά αλλά και ο τόπος στον οποίο διαδραματίζεται η ιστορία δεν περιγράφεται επαρκώς. Αντίθετα δίνονται κάποιες γενικές πληροφορίες.

Ένα στοιχείο που χαρακτηρίζει όλα τα παραμύθια είναι ότι μεταφέρονται εύκολα από τόπο σε τόπο και αν ανατρέξουμε τόσο στα παραμύθια του παρελθόντος της χώρας μας αλλά και στα σύγχρονα παραμύθια, καθώς επίσης και στα παραμύθια των άλλων λαών θα βρούμε ομοιότητες. Το θέμα ενός παραμυθιού συχνά συναντάται σε πολλές παραλλαγές σε διαφορετικά μέρη. Οι άνθρωποι προσθέτουν ή αφαιρούν στοιχεία δημιουργώντας μια διαφορετική ιστορία της οποίας ο θεματικός πυρήνας είναι ο ίδιος. Όσο αφορά το χρόνο οι ιστορίες αναφέρονται πάντα στο παρελθόν χωρίς όμως να διασαφηνίζεται πότε ακριβώς. Ο χρόνος των παραμυθιών είναι αόριστος.

Στους ορισμούς που αναφέρθηκαν παραπάνω βρίσκουμε κάποιες βασικές ομοιότητες αν και έχουν διατυπωθεί σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Ένα χαρακτηριστικό στοιχείο που συναντάμε στους ορισμούς αυτών είναι ότι τα παραμύθια δεν αναφέρονται σε πραγματικά γεγονότα αντίθετα κινούνται στη σφαίρα του μη πραγματικού.

Ωστόσο, αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί γιατί ο κύριος σκοπός της δημιουργίας τους είναι να διασκεδάσει τους ακροατές ή τους αναγνώστες του. Στοχεύει στο να απομακρύνει έστω για λίγο τον άνθρωπο που ακούει την ιστορία από την πραγματικότητα και να τον μεταφέρει σε ένα κό-

¹²³ Βλ.ό.π.

σμο διαφορετικό όπου οι συμβάσεις της καθημερινής ζωής δεν υφίστανται.

Επίσης, στους ορισμούς των παραμυθιών συναντάμε στοιχεία που αναφέρονται στην έκταση αλλά και στη μορφή του παραμυθιού τα οποία συνήθως είναι συγκεκριμένα. Δηλαδή σχεδόν σε όλα τα παραμύθια υπάρχουν κάποιοι κανόνες που αφορούν την έκταση και τα επεισόδια τους.

2.2 Η προέλευση του παραμυθιού

Το παραμύθι είναι ένα λογοτεχνικό είδος που είναι ιδιαίτερα αγαπητό από μικρούς και μεγάλους και το συναντούμε σε όλη τη διαδρομή του ανθρώπινου γένους. Ιδιαίτερη έμφαση στην καλλιέργεια του παραμυθιού δόθηκε κυρίως από τον 19^ο αιώνα και έπειτα. Από τότε άρχισαν να ασχολούνται με την συγγραφή παραμυθιών άνθρωποι που είχαν μόρφωση και έδωσαν μια διαφορετική μορφή στο παραμύθι από αυτή που είχε πριν ως προϊόν του λαού. Υπάρχουν διάφορες θεωρίες σχετικά με την προέλευση του παραμυθιού οι οποίες είναι :

- Η ινδοευρωπαϊκή θεωρία των αδερφών Γκρίμ η οποία υποστηρίζει ότι τα παραμύθια προέρχονται από τους ινδοευρωπαϊκούς μύθους.¹²⁴ Τα μυθικά αυτά στοιχεία με την πάροδο των χρόνων υπέστησαν αλλαγές και αλλοιώσεις και αποτέλεσαν την πηγή έμπνευσης ή τον βασικό πυρήνα για την δημιουργία διαφόρων παραμυθιών.
- Η Ινδική θεωρία του Th. Benfey, η οποία υποστηρίζει ότι τα ευρωπαϊκά παραμύθια προέρχονται από την Ινδία και μετα-

¹²⁴ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, 1997, σ. 80.

φέρθηκαν στην Ευρώπη από τους κατακτητές της.¹²⁵ Η γένεση των παραμυθιών σύμφωνα με αυτή τη θεωρία έχει τις ρίζες της στην Ινδία στην οποία κυρίαρχες θρησκείες ήταν τότε ο βουδισμός και ο μωαμεθανισμός.¹²⁶ Έτσι μύθοι, οι οποίοι σχετιζόταν με αυτές τις θρησκείες, αποτέλεσαν την αφετηρία από την οποία δημιουργήθηκαν τα παραμύθια, όταν αυτοί μεταφέρθηκαν στην Ευρώπη.

- Η ανθρωπολογική θεωρία των Andrew Lang και Edward Tylor που βασίζεται στην πολυγενεσία.¹²⁷ Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία σε διάφορα μέρη του κόσμου υπάρχουν ιστορίες και παραμύθια τα οποία μοιάζουν σημαντικά μεταξύ τους. Αυτό συμβαίνει επειδή οι ίδιες ψυχικές διαθέσεις που έχουν όλοι οι άνθρωποι μπορούν να δημιουργήσουν κοινά προϊόντα επομένως και ίδια παραμύθια.¹²⁸
- Η ψυχαναλυτική θεωρία η οποία υποστηρίζει ότι τα εξωπραγματικά στοιχεία των παραμυθιών προέρχονται από τα όνειρα.¹²⁹ Ο πατέρας της ψυχανάλυσης ο S. Freud υποστηρίζει ότι τα όνειρα αντανακλούν τους κρυφούς φόβους αλλά και τις επιθυμίες του κάθε ανθρώπου. Έτσι, σύμφωνα με αυτή τη θεωρία τα παραμύθια βασίζονται στα όνειρα που οι άνθρωποι έβλεπαν στον ύπνο τους και όταν ξυπνούσαν έπαιρναν από τα όνειρά τους ένα μοτίβο πάνω στο οποίο δημιουργούσαν ένα παραμύθι.¹³⁰

Ο ψυχολόγος Κάρολος Γιουνγκ αναφέρει ότι οι κρυμμένες ενέργειες στα όνειρα και τις ιστορίες συχνά εμφανίζονται

¹²⁵ Βλ. ό.π.

¹²⁶ Βλ. Ζαν Ζ., *Η δύναμη των παραμυθιών*, σ. 50.

¹²⁷ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 80.

¹²⁸ Βλ. ό.π.

¹²⁹ Βλ. ό.π.

¹³⁰ <http://www.folkstory.com/articles/onceupon.html>

με την μορφή απειλητικών μαγισσών και λύκων. Τα παραμύθια είναι οι καθρέφτες της ψυχολογικής κατάστασης του ανθρώπου και ένας άνθρωπος όσο μεγαλώνει και γίνεται πιο ώριμος τόσο και η ψυχολογία του γίνεται πιο περίπλοκη.¹³¹

- Η ιστορικο-γεωγραφική θεωρία την οποία υποστηρίζει η Φιλανδική σχολή και θεωρεί ότι το παραμύθι είναι προϊόν ώριμων κοινωνικών συνθηκών.¹³² Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία το παραμύθι ήταν αποτέλεσμα των κοινωνιών, οι οποίες είχαν αναπτύξει σε κάποιο βαθμό όλες τις επιστήμες, ανάμεσα στις οποίες και την λογοτεχνία.
- Υπάρχουν και κάποιοι ερευνητές, οι οποίοι πιστεύουν ότι τα παραμύθια είναι κατάλοιπα θρησκευτικών μύθων και τελετουργιών.¹³³ Σε αυτή τη θεωρία συναντάμε και πάλι την πεποίθηση ότι τα παραμύθια προέρχονται από μύθους πιθανότατα θρησκευτικούς ή τελετουργικούς.

Οι θεωρίες που αναφέρθηκαν παραπάνω δίνουν η κάθε μία την δική της εκδοχή για την προέλευση των παραμυθιών. Ωστόσο, σήμερα από μελέτες που έχουν γίνει έχουν προκύψει κάποιες βασικές αρχές, σύμφωνα με τις οποίες τα παραμύθια των λαών μοιάζουν μεταξύ τους, έχουν τις ρίζες τους σε πρωτόγονους πολιτισμούς, το πνεύμα τους κινείται στον κόσμο του εξωπραγματικού χωρίς να διασαφηνίζεται ο χώρος και ο χρόνος. Τέλος, πολλά παραμύθια έχουν ως πηγή τους το όνειρο και η διάσωσή τους από λαό σε λαό γινόταν αρχικά προφορικά.¹³⁴

¹³¹ Βλ. ό.π.

¹³² Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 80.

¹³³ Βλ. ό.π.

¹³⁴ Βλ. ό.π.,σ. 81.

2.3 Τα είδη του παραμυθιού

Τα παραμύθια χωρίζονται σε δύο κατηγορίες στο λαϊκό παραμύθι και στο έντεχνο παραμύθι, κάθε μια από τις οποίες έχει τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Το λαϊκό παραμύθι είναι το παλαιότερο είδος. Δημιουργός του είναι ο ίδιος ο λαός και έχει τις ρίζες του στους αρχαιοελληνικούς μύθους. “Σε αρκετά παραμύθια διασώζεται αυτούσιος ο πυρήνας αρχαιοελληνικών διηγήσεων.”¹³⁵ Έρευνες που έγιναν αποδεικνύουν ότι οι επικές διηγήσεις που μας παραδίδονται από τα αρχαία κείμενα περιέχουν πλήθος παραμυθιακών στοιχείων.

Το λαϊκό παραμύθι διασωζόταν μέσω του προφορικού λόγου και της μεταφοράς του από γενιά σε γενιά. Δεν γινόταν καταγραφή του παραμυθιού όπως γίνεται σήμερα ούτε λαμβανόταν υπόψη παράγοντες όπως η ψυχολογία και οι επιδράσεις που μπορεί να είχε το παραμύθι στους ακροατές του. Το λαϊκό παραμύθι ακόμη, απευθυνόταν κυρίως στους ενήλικες για αυτό και περιείχε στοιχεία τα οποία δεν ήταν κατάλληλα για τα παιδιά.

Το έντεχνο παραμύθι είναι η νέα εκδοχή του παραμυθιού όπως αυτό διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση πολλών παραγόντων που χαρακτηρίζουν την κοινωνία μας. Οι δημιουργοί των έντεχνων παραμυθιών είναι οι συγγραφείς.

Το έντεχνο παραμύθι δημιουργήθηκε από την μετεξέλιξη του μαγικού στοιχείου των παραμυθιών σε μια εκκοσμικευμένη και ορθολογιστική αντίληψη όπως το απαιτούσε η σύγχρονη κοινωνία στην οποία ζούμε.¹³⁶ Συχνά αντλεί το θεματικό του πυρήνα από κάποιο λαϊκό παραμύθι αλλά ο συγγραφέας του παραμυθιού το επεξεργάζεται και το διαμορφώνει, έτσι ώστε να το προσαρμόσει στις ανάγκες του κοινού της

¹³⁵ Αναγνωστόπουλος Β.- Λιάπης Κ., *Το λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα*, 1995, σ. 29.

¹³⁶ Βλ. Αυδίκος Ε., *Το λαϊκό παραμύθι*, σ. 149.

κοινωνίας στην οποία απευθύνεται. Επίσης, το έντεχνο παραμύθι αντλεί θέματα και από τα δεδομένα της σύγχρονης κοινωνίας. Προβλήματα που απασχολούν τον άνθρωπο στις μέρες μας και τα επιτεύγματα της τεχνολογίας, αποτελούν συχνά αφορμή για την δημιουργία ενός παραμυθιού.

Επιπροσθέτως, το παραμύθι στην σύγχρονη κοινωνία ανήκει πλέον στα παιδιά κάτι που δεν ίσχυε παλαιότερα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι άνθρωποι που ασχολούνται με την συγγραφή παραμυθιών να έχουν και περισσότερο εξειδικευμένες γνώσεις όσο αφορά θέματα που σχετίζονται με την αγωγή και την ψυχολογία του παιδιού για να διαμορφώνουν το κείμενο τους κατάλληλα και να έχει θετικές επιδράσεις στο παιδί.

2.4 Η πορεία προς το έντεχνο παραμύθι

Η διάσωση του παραμυθιού αρχικά γινόταν προφορικά μέχρι την ανακάλυψη της τυπογραφίας όπου άρχισαν να τυπώνονται και τα παραμύθια. Η ουσιαστική κίνηση γύρω από το παραμύθι στην Ευρώπη ξεκινά τον 17^ο αιώνα και κορυφώνεται τον 19^ο και αυτό οφείλεται στις γενικότερες συνθήκες που επικρατούσαν στην κοινωνία όπως είναι η Αναγέννηση και ο Διαφωτισμός.¹³⁷

Τα περισσότερα παραμύθια που υπάρχουν σήμερα στην Ευρώπη προέρχονται από τη συλλογή παραμυθιών των αδελφών Γκριμ. Οι αδελφοί Γκριμ είχαν συγκεντρώσει ένα μεγάλο αριθμό παραμυθιών όχι απευθείας από τους χωρικούς που ζούσαν στην επαρχία και εκεί το παραμύθι ήταν περισσότερο διαδεδομένο, αλλά από τις γυναίκες της αστικής τάξης, οι οποίες τα γνώριζαν από τους υπηρέτες τους και τις κυβερνάντες των παιδιών τους.

¹³⁷ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 81.

Οι αδελφοί Γκριμ επεξεργάστηκαν αυτά τα παραμύθια και τα προσάρμοσαν, έτσι ώστε να είναι κατάλληλα για τα παιδιά. Αφαίρεσαν δηλαδή βίαιες εικόνες και περιγραφές που δεν ήταν κατάλληλες για την ηλικία των παιδιών και προσέθεσαν στοιχεία, τα οποία προάγουν τις ηθικές αξίες, στις οποίες πρέπει να μούνται τα παιδιά από την νηπιακή ακόμη ηλικία, ώστε μεγαλώνοντας να έχουν μάθει να ζουν σύμφωνα με αυτές.¹³⁸

Ο Χανς Κρίστιαν Άντερσεν είναι ένας από τους σημαντικότερους συγγραφείς έντεχνων παραμυθιών και επηρέασε αναμφισβήτητα πολύ σημαντικά την εξέλιξη του παραμυθιού. Η απόδοση του ονόματος του στο βραβείο που δίνεται κάθε δύο χρόνια σε βιβλία της παιδικής λογοτεχνίας από το 1956 και της εικονογράφησης του παιδικού βιβλίου από το 1968 αποτελεί την απόδειξη. Ακόμη κάθε χρόνο γιορτάζεται η μέρα του παιδικού βιβλίου στις 2 Απριλίου που είναι η ημέρα θανάτου του Άντερσεν.¹³⁹

Το παραμύθι σταδιακά έχασε την θέση που είχε ανάμεσα στις ομάδες των ενηλίκων και έγινε σχεδόν αποκλειστικό ανάγνωσμα των παιδιών. Στις μέρες μας τα παιδιά περνούν πολλές ώρες μπροστά στην τηλεόραση ή σε έναν υπολογιστή και το παραμύθι ή το βιβλίο γενικότερα, που σίγουρα έχουν να προσφέρουν στα παιδιά πολλά περισσότερα έχουν παραμεριστεί.

Στις μέρες μας όταν αναφερόμαστε σε δημιουργία παραμυθιών αναφερόμαστε πλέον στο σύγχρονο, το έντεχνο παραμύθι, το οποίο είναι διαφοροποιημένο από το λαϊκό παραμύθι και έχει διαμορφωθεί, έτσι ώστε να συμβαδίζει με τα σύγχρονα ενδιαφέροντα των παιδιών και την νέα πραγματικότητα που έχει διαμορφωθεί σε κοινωνικό και επιστημονικό

¹³⁸ Βλ. Fairy tales around the world, http://edsitement.neh.gov/view_lesson_plan.asp?id=387

¹³⁹ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, 2004, σ. 35.

επίπεδο.¹⁴⁰ Οι ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών στις μέρες μας έχουν αλλάξει σημαντικά. Οι νεράιδες και τα βασιλόπουλα μπορεί να γοητεύουν τα παιδιά αλλά απέχουν πολύ από τον κόσμο στον οποίο ζουν.

Τα παιδιά συνεπώς έχουν ανάγκη από καινούργια αναγνώσματα, τα οποία έχουν αναλάβει άνθρωποι που αγαπούν τη συγγραφή κειμένων που απευθύνονται στα παιδιά και παράλληλα έχουν κάνει σπουδές συνήθως παιδαγωγικές, ώστε να γνωρίζουν τι είναι κατάλληλο για τα παιδιά και ποιος είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος για να τους περάσουν κάποια μηνύματα.

Οι παράγοντες που επηρέασαν την παιδική λογοτεχνία στην χώρα μας και συνεπώς την δημιουργία και του έντεχνου παραμυθιού είναι η μεταδόμιση της ελληνικής κοινωνίας, το εκπαιδευτικό σύστημα που άλλαξε, η χρήση της δημοτικής γλώσσας η οποία καθιερώθηκε να χρησιμοποιείται σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και στην καθημερινή ζωή.¹⁴¹

Όλες αυτές οι σημαντικές αλλαγές στην ελληνική κοινωνία επηρέασαν σημαντικά την γενικότερη εξέλιξη της λογοτεχνίας στην χώρα μας. Οι αλλαγές που συμβαίνουν στο πέρασμα του χρόνου σε όλες τις κοινωνίες επηρεάζουν κάθε πτυχή αυτής της κοινωνίας άρα και την λογοτεχνία, η οποία αντλεί θέματα από αυτές τις αλλαγές. Το παραμύθι μεταβάλλεται αλλάζει μορφή και χαρακτηριστικά επηρεασμένο από τις γενικότερες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα τη δεδομένη χρονική στιγμή.¹⁴²

Άλλοι παράγοντες που επηρέασαν τις εξελίξεις της λογοτεχνίας ήταν κάποια πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα όπως η πολιτική μας ιστορία που περιλαμβάνει γεγονότα όπως η αποκατάσταση της δημοκρατίας,

¹⁴⁰ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Λαϊκή Παράδοση και παιδί*, 1999, σ. 122.

¹⁴¹ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, σ. 23.

¹⁴² Βλ. ό.π.

το πολιτικό άνοιγμα προς τις Βαλκανικές χώρες καθώς και τα γεγονότα της Κύπρου.¹⁴³

Κοινωνικά προβλήματα όπως το γεγονός ότι συγκεντρώθηκε μεγάλο μέρος του πληθυσμού στις μεγαλουπόλεις, η φτώχεια που υπήρχε σε ένα μέρος του πληθυσμού αλλά και η προσφυγιά επηρέασαν επίσης τις εξελίξεις των διάφορων λογοτεχνικών ειδών.

Στις μέρες μας που στα σχολεία η παρουσία παιδιών μεταναστών έχει αυξηθεί σημαντικά γίνεται μια προσπάθεια, ώστε τα παραμύθια όπως και όλα τα μέσα που χρησιμοποιούνται στην παιδαγωγική διαδικασία να έχουν ένα διαπολιτισμικό χαρακτήρα. Μέσα από το παραμύθι δηλαδή επιθυμούμε να ενώσουμε τα παιδιά αντί να τα χωρίσουμε, περνώντας τους μηνύματα ισότητας και σεβασμού προς τους ανθρώπους που διαφέρουν από εμάς με οποιονδήποτε τρόπο.

Σημαντικά επηρέασε ακόμη και η ανάπτυξη του τεχνικού πολιτισμού κάτι που έδωσε νέα στροφή στα θέματα της λογοτεχνίας. Ακόμη η άνοδος του βιοτικού επιπέδου με την πάροδο των χρόνων και η απόκτηση ολοένα και υψηλότερου οικονομικού επιπέδου από τον λαό της χώρας μας επηρέασε την ποιοτική και ποσοτική παραγωγή του παιδικού βιβλίου.¹⁴⁴

Όλες αυτές οι αλλαγές στην κοινωνία τροφοδότησαν την λογοτεχνία και της έδωσαν την αφορμή να αναπτυχθεί εκμεταλλευόμενη τις γενικότερες αλλαγές που συνέβαιναν γύρω της. Στην εξέλιξη και ανάπτυξη του σύγχρονου παιδικού βιβλίου σημαντικό ρόλο είχαν η Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά και ο Κύκλος του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου. Δύο φορείς οι οποίοι βοήθησαν σημαντικά δίνοντας κίνητρα στους συγ-

¹⁴³ Βλ. ό.π.

¹⁴⁴ Βλ. ό.π.

γραφείς να ασχοληθούν με το παιδικό βιβλίο και να γράψουν σημαντικά έργα.¹⁴⁵

¹⁴⁵ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, σ. 87.

3. Το έντεχνο παραμύθι

Ήταν επιτακτική ανάγκη το παραμύθι να εκσυγχρονιστεί και να συμβαδίσει με τις εξελίξεις της σύγχρονης κοινωνίας, έτσι ώστε να μπορέσει να επιβιώσει. Μπορεί να άλλαξαν οι θεματικοί άξονες του παραμυθιού, όμως ο βασικός του στόχος παρέμεινε ίδιος με αυτόν που είχε το παραμύθι από τη πρώτη στιγμή της γέννησης του. Ο βασικός σκοπός του παραμυθιού ήταν και είναι η ψυχαγωγία.¹⁴⁶ Στις μέρες μας όμως το παραμύθι χρησιμοποιείται στην προσχολική κυρίως ηλικία, για να εξυπηρετήσει παιδαγωγικούς στόχους.

Η νέα μορφή του παραμυθιού όπως αυτό διαμορφώθηκε κάτω από την επίδραση διαφόρων παραγόντων της κοινωνίας μας, η οποία άλλαξε και αλλάζει συνεχώς, καθώς η πρόοδος της τεχνολογίας συνεχίζεται και οι ανάγκες των ανθρώπων μεταβάλλονται καθημερινά, είναι διαφορετική. Επομένως και τα θέματα των παραμυθιών για να αγγίζουν τα παιδιά πρέπει να είναι ανάλογα με τα δεδομένα που κυριαρχούν στην κοινωνία. Η σύγχρονη αυτή μορφή του παραμυθιού απευθύνεται πλέον αποκλειστικά στα παιδιά.¹⁴⁷

Τα έντεχνα παραμύθια αντλούν τα θέματά τους από την σύγχρονη κοινωνία στην οποία ζούμε. Θέματα όπως η βία και ο ρατσισμός που αποτελούν προβλήματα που κατακλύζουν την κοινωνία μας αλλά και θέματα που αφορούν την τεχνολογία και την επιστήμη κυριαρχούν.

Τα θέματα πρέπει να επιλέγονται με βάση τις ανάγκες των παιδιών και να είναι απόλυτα εναρμονισμένα με τα ενδιαφέροντα τους, έτσι ώστε να μπορούν να προσελκύουν την προσοχή τους. Ιδιαίτερη φροντίδα πρέπει να υπάρχει, ώστε τα θέματα που θίγονται στα παραμύθια, να είναι διατυπωμένα με τέτοιο τρόπο ώστε να μην προκαλούν αρνητικά συναι-

¹⁴⁶ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 85.

¹⁴⁷ Βλ. ό.π. σ. 83.

σθήματα στα παιδιά. Αντίθετα επιδίωξη τους πρέπει να είναι η επαφή του παιδιού με ότι συμβαίνει γύρω του στην κοινωνία χωρίς, όμως να δίνονται γεγονότα με τέτοιο τρόπο που να πληγώνουν το παιδί.

Η δημιουργία ενός έντεχνου παραμυθιού είναι κατά κύριο λόγο μια δουλειά προγραμματικού χαρακτήρα και είναι εύλογο οι συγγραφείς να λαμβάνουν σε μεγάλο βαθμό υπόψη τους την παιδαγωγική σκοπιμότητα του παραμυθιού, τα αναγνωστικά ενδιαφέροντα και τις ψυχολογικές ανάγκες των παιδιών.¹⁴⁸ Οι συγγραφείς των παραμυθιών που απευθύνονται στα παιδιά γνωρίζουν καλά τον ψυχικό κόσμο και τις ανάγκες τους σε όλα τα επίπεδα ανάπτυξης.

Τα βασικά χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού είναι διαφορετικά από αυτά του λαϊκού. Για παράδειγμα, η μαγική ατμόσφαιρα του λαϊκού παραμυθιού και η περιπλάνηση σε έναν κόσμο, ο οποίος απέχει πολύ από τον δικό μας είναι κάτι γνώριμο στα λαϊκά παραμύθια αλλά είναι δυνατό να το συναντήσουμε και στο έντεχνο παραμύθι.

Το παραμύθι είναι μια πηγή της λαϊκής μας παράδοσης ακόμη και στην σύγχρονη μορφή του¹⁴⁹ και είναι ανάγκη να παραμείνει ζωντανό και να αποτελεί ένα από τα βασικά μέσα αγωγής του παιδιού τόσο σε σχολικό όσο και σε οικογενειακό επίπεδο. Τα παιδιά διασκεδάζουν και ευχαριστούνται με την ανάγνωση του παραμυθιού, αλλά ταυτόχρονα οι θετικές του επιδράσεις μπορούν να εντοπιστούν και σε άλλα επίπεδα.

Η παιδαγωγική αξία του παραμυθιού είναι σημαντική και οι δυνατότητες που προσφέρει το παραμύθι στον παιδαγωγό είναι πολλές και πρέπει να τις αξιοποιήσει για να κάνει το έργο του πιο αποτελεσματικό. Εδώ πρέπει να τονιστεί ότι το παραμύθι είναι ιδιαίτερα αγαπητό στα παιδιά.

¹⁴⁸ Βλ. ό.π., σ. 87.

¹⁴⁹ Βλ. ό.π., σ. 92.

3.1 Τάσεις του έντεχνου παραμυθιού

Σύμφωνα με τον Μάνο Κοντολέον “στο σύγχρονο παραμύθι υπάρχουν δύο τάσεις”.¹⁵⁰ Η πρώτη τάση απαιτεί από τα παραμύθια να έχουν μια ξεκάθαρη παιδαγωγική αξία.¹⁵¹ Σύμφωνα με αυτή την θεώρηση τα παραμύθια πρέπει μεν να αντλούν τα θέματα τους από τις τάσεις της σύγχρονης κοινωνίας, ωστόσο τα θέματα αυτά πρέπει να επεξεργάζονται και να ωραιοποιούνται από τους συγγραφείς, για να μην πληγώσουν το παιδί. Το παιδί δεν διαθέτει την υπεύθυνη άποψη ενός ενήλικα και έτσι είναι ιδιαίτερα ευάλωτο στις συναισθηματικές ευαισθητοποιήσεις που ένα έργο τέχνης -στην περίπτωσή μας, το παραμύθι- μπορεί να δημιουργήσει.¹⁵² Για αυτό το λόγο ο συγγραφέας πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός.

Η άλλη τάση υποστηρίζει ότι τα παιδιά διαπαιδαγωγούνται από την αλήθεια και επομένως συμπεραίνουμε ότι στα παραμύθια πρέπει να παρουσιάζεται η αλήθεια.¹⁵³ “Το παραμύθι κατά συνέπεια πρέπει να είναι τολμηρό, γιατί μόνο έτσι θα μπορέσει να συναντήσει την νέα κοινωνική του καταξίωση”.¹⁵⁴ Η τάση αυτή πρεσβεύει ότι τα παιδιά πρέπει να γνωρίσουν την αλήθεια όπως αυτή είναι στην πραγματικότητα χωρίς διαστρεβλώσεις και αφαιρέσεις στοιχείων που κρίνονται σκληρά και ακατάλληλα για τα παιδιά.

Ωστόσο, οι δύο αυτές τάσεις έχουν και κάποια κοινά στοιχεία και είναι αυτά που αφορούν την θεματολογική κλίμακα των έντεχνων παραμυθιών. Στο έντεχνο παραμύθι αποφεύγεται ο μαγικός και αφελής κόσμος που κυριαρχούσε στα λαϊκά παραμύθια. Τα θέματα των παραμυ-

¹⁵⁰ <http://www.kontoleon.gr/allakeimena.html>

¹⁵¹ Βλ. ό.π.

¹⁵² Βλ. ό.π.

¹⁵³ Βλ. ό.π.

¹⁵⁴ ό.π.

θιών σχετίζονται πλέον με την ζωή του σύγχρονου ανθρώπου, έτσι ώστε να μπορούν να προσελκύουν το ενδιαφέρον των αναγνωστών τους.

Ένα ακόμη βασικό τους χαρακτηριστικό είναι ότι τα σύγχρονα παραμύθια κινούνται στην σφαίρα της πραγματικότητας και οι ιδιότητες που έχουν οι πρωταγωνιστές του παραμυθιού είναι συχνά ίδιες με αυτές που έχει ένας θνητός άνθρωπος. Βέβαια υπάρχουν και περιπτώσεις όπου το μαγικό στοιχείο, εμφανίζεται σε καμιά όμως περίπτωση δεν κυριαρχεί όπως στα λαϊκά παραμύθια.

3.2 Χαρακτηριστικά του έντεχνου παραμυθιού

Ο γενικότερος χαρακτήρας του έντεχνου παραμυθιού είναι εξωτερικευτικός, εξομολογικτικός και αποκαλυπτικός. Μέσα στο παραμύθι οι ήρωες παρουσιάζονται να εξομολογούνται και να εξωτερικεύουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους. Αποκαλύπτουν όσα κρύβουν μέσα τους και ο αναγνώστης εδώ ανακαλύπτει κοινά σημεία με τους ήρωες με τους οποίους πολύ συχνά ταυτίζεται.¹⁵⁵

Το ενδιαφέρον μετατοπίζεται περισσότερο στο ατομικό επίπεδο αλλά ταυτόχρονα διατηρείται επαφή και με το σύνολο. Το άτομο δεν αποξενώνεται από την ομάδα αλλά προσπαθεί να αναδείξει τα προβλήματα και τις καταστάσεις που αντιμετωπίζει κάποιος ως άτομο στην σύγχρονη κοινωνία, όπου τα προβλήματα έχουν αυξηθεί. Ο άνθρωπος αποξενώνεται στους ρυθμούς της σύγχρονης μεγαλούπολης και ο φόβος για το άγνωστο και ξένο δημιουργεί ποικίλα προβλήματα τόσο σε αυτούς που απευθύνονται αυτά τα μηνύματα φόβου όσο και σε αυτούς από τους οποίους πηγάζουν.

¹⁵⁵ Βλ. Κανατσούλη Μ., Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άτερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού, 1992, σ. 57

Τα παιδιά αντιμετωπίζουν και αυτά μια σειρά από προβλήματα όπως έλλειψη ελεύθερου χρόνου εξαιτίας του φορτωμένου προγράμματός τους με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ασχοληθούν με εξωσχολικές δραστηριότητες και κυρίως να βγουν έξω και να παίξουν, κάτι που είναι απαραίτητο για την ηλικία τους. Ακόμα όμως και όταν υπάρχει αυτός ο χρόνος τον σπαταλούν μπροστά στην σύγχρονη μορφή διασκέδασης που δεν είναι άλλη από την τηλεόραση και τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και βέβαια αυτό δημιουργεί μια σειρά από συνέπειες.

Ο συγγραφέας αναφέρεται στην κοινωνική πραγματικότητα όπως αυτή η πραγματικά είναι αλλά το κάνει με τρόπο που να μην πληγώσει και απογοητεύσει τα παιδιά. “Παρουσιάζει τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που κυριαρχούν στις μέρες μας. Καταδικάζει την ανθρώπινη εκμετάλλευση και κατακρίνει την ανθρώπινη ματαιοδοξία”.¹⁵⁶

Θέλει να ευαισθητοποιήσει τον αναγνώστη και ιδίως το παιδί μιας και στο παιδί απευθύνεται το παραμύθι, ώστε να αντιμετωπίσει τα σοβαρά προβλήματα της κοινωνίας μας με ευαισθησία και μεγαλώνοντας να μην συμβάλλει στην διαιώνιση τους. “Συγκινείται από τον ανθρώπινο πόνο οποιασδήποτε μορφής και δεν διστάζει να δείξει αυτή τη στάση του.”¹⁵⁷ Οι σκηνές βίας που υπήρχαν σε πολλά λαϊκά παραμύθια στα έντεχνα δεν υπάρχουν.¹⁵⁸

Αντίθετα, στο κείμενο κυριαρχεί η δικαιοσύνη και το πνεύμα του ανθρωπισμού στα οποία πρέπει να μυηθούν τα παιδιά από την νηπιακή ηλικία. Αυτές είναι οι αξίες της σύγχρονης κοινωνίας τις οποίες προσπαθούμε να προάγουμε στο σχολείο και μέσα από το παραμύθι, το οποίο είναι από τα καταλληλότερα εργαλεία που διαθέτει ο εκπαιδευτικός για αυτό το σκοπό.

¹⁵⁶ ό.π.

¹⁵⁷ ό.π.

¹⁵⁸ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 90.

Μέσα από τα παραμύθια της σύγχρονης εποχής δίνεται σάρκα και οστά στις απωθημένες επιθυμίες και απορρίψεις των ανθρώπων και κυρίως του συγγραφέα. Ακόμη έρχονται στην επιφάνεια οι εσωτερικές συγκρούσεις των ανθρώπων.¹⁵⁹

“Η ευτυχία δεν έρχεται αβασάνιστα στην ζωή των ανθρώπων”¹⁶⁰ αλλά πρέπει ο ήρωας να αγωνιστεί, για να πετύχει στη ζωή του και να γίνει ευτυχισμένος, κάτι το οποίο αποτελεί βασικό κανόνα και στην πραγματικότητα. Ακόμη, οι άνθρωποι δεν έχουν τη δυνατότητα να δεχτούν την παρηγοριά στην εξέλιξη της ιστορίας από τους άλλους ήρωες, εφόσον αυτοί φταίνε για τις συμφορές τους, αφού εκ των προτέρων γνώριζαν ότι δεν ήταν σωστό αυτό που έκαναν και τώρα πρέπει να υπομείνουν τις συνέπειες των πράξεων τους και έτσι να αποδοθεί δικαιοσύνη.

“Ο έρωτας δεν εκπληρώνεται πάντα”¹⁶¹ όπως αυτό συμβαίνει στα λαϊκά παραμύθια που ο ήρωας μπορεί να περάσει πολλές δυσκολίες αλλά τελικά καταφέρνει να εκπληρώσει τον έρωτά του. Η σωματική ασχήμια επίσης δεν καταδικάζει μια προσωπικότητα στα παραμύθια όλων των σύγχρονων δημιουργών. Ένας άνθρωπος ακόμα και αν δεν είναι “ωραίος” όπως το επιβάλλουν τα πρότυπα της σύγχρονης κοινωνίας δεν καταδικάζεται αλλά αντίθετα προάγεται η ψυχική ομορφιά η οποία είναι πολύ σημαντική και με αυτή καταφέρνει ο άνθρωπος να πετύχει στη ζωή του και να είναι ευτυχισμένος.¹⁶²

Μέσα από τα παραμύθια τους οι συγγραφείς απευθύνονται στα παιδιά και προσπαθούν να τους περάσουν κάποια μηνύματα. Το μέλλον ανήκει στα παιδιά γιατί αυτά μόνο μπορούν να το σώσουν αν λάβουν την σωστή μόρφωση και ευαισθητοποιηθούν πάνω στα προβλήματα που αντιμετωπίζει η κοινωνία μας.

¹⁵⁹ Βλ. Κανατσούλη Μ., Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άτερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού, σ. 57.

¹⁶⁰ ό.π.

¹⁶¹ ό.π.

¹⁶² Βλ. ό.π.

3.2.1 Τα θέματα του έντεχνου παραμυθιού

Τα θέματά των έντεχνων παραμυθιών είναι περισσότερο οικεία στο κοινό προς το οποίο απευθύνονται μιας και κυριαρχούν θέματα, τα οποία αντιπροσωπεύουν πτυχές της καθημερινής ζωής.¹⁶³ Συναντούμε ανθρώπους γνώριμους με τους οποίους τα παιδιά καθημερινά έρχονται σε επαφή και όχι βασιλιάδες και ξωτικά που τα παιδιά δεν έχουν δει ποτέ και το μόνο που μπορούν να κάνουν είναι να πλάσουν με την φαντασία τους τη μορφή αυτών των ηρώων.

Στα έντεχνα παραμύθια διατηρείται το μυθικό μοτίβο αλλά υπάρχει ένας συνδυασμός της σύγχρονης πραγματικότητας στην οποία ζει το παιδί και του κόσμου της φαντασίας.¹⁶⁴ Αυτοί οι δύο παράγοντες πλέκονται αρμονικά μεταξύ τους κάτω από τις σωστές επιλογές που κάνει ο συγγραφέας.

Θέματα που αφορούν την κατάκτηση του διαστήματος και γενικά όλα τα επιστημονικά επιτεύγματα της εποχής μας, αποτελούν τα θέματα των σύγχρονων παραμυθιών.¹⁶⁵ Ήρωες τους είναι πέρα από τους οικείους ανθρώπους της καθημερινής ζωής, τα ρομπότ και όντα που έχουν άμεση σχέση με την τεχνολογία και την εξέλιξη της επιστήμης.¹⁶⁶ Ακόμη, η καταστροφή του περιβάλλοντος και η ευαισθητοποίηση για την προστασία του περιβάλλοντος δίνει θέματα στους συγγραφείς παραμυθιών.

Θέματα που έχουν να κάνουν με γεγονότα της καθημερινής ζωής είναι πολύ συχνά στα έντεχνα παραμύθια. Η ισότητα, η διαφορετικότητα, ο ρατσισμός, το διαζύγιο, ο θάνατος είναι καταστάσεις που βιώνουν τα παιδιά συχνά. Ο συγγραφέας με τρόπο ιδιαίτερα προσεκτικό προσεγγίζει αυτά τα θέματα και προσπαθεί άλλοτε να ευαισθητοποιήσει τα παιδιά και

¹⁶³ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας, σ. 93.

¹⁶⁴ Βλ. ό.π.

¹⁶⁵ Βλ. ό.π., σ. 94.

¹⁶⁶ Βλ. ό.π.

άλλοτε να παρουσιάσει μια θετική όψη καταστάσεων όπως είναι για παράδειγμα η διαφορά ανάμεσα σε ανθρώπους που ανήκουν σε διαφορετικές εθνότητες, έτσι ώστε τα παιδιά από την νηπιακή ακόμη ηλικία να έρθουν σε επαφή με διάφορες καταστάσεις της ζωής, μερικές από τις οποίες αναπόφευκτα κάποια στιγμή θα συναντήσουν στη ζωή τους.

3.2.2 Ο χώρος και ο χρόνος του έντεχνου παραμυθιού

Στο έντεχνο παραμύθι διατηρούνται κάποιες χρονικές συμβάσεις του λαϊκού παραμυθιού αλλά γενικότερα ο χώρος και ο χρόνος ορίζονται με μεγαλύτερη σαφήνεια.¹⁶⁷ Σε γενικές γραμμές ο χρόνος υπόκειται στους περιορισμούς που επιβάλλει η ανθρώπινη θνητότητα. Ο θάνατος υπάρχει μέσα στα παραμύθια αλλά δεν σημαίνει αφανισμό, αντίθετα οδηγεί στην ιδέα της διατήρησης της ύλης.¹⁶⁸ Το παραμύθι πλέον στην σύγχρονη μορφή του υπόκειται στις χρονικές συμβάσεις της καθημερινότητας και ο χρόνος δεν είναι αόριστος όπως συνέβαινε στα λαϊκά παραμύθια.

Ωστόσο, είναι χαρακτηριστικό το γεγονός ότι σχετίζονται συχνά με την κοινωνία από την οποία προέρχονται.¹⁶⁹ Ο χώρος στον οποίο δραματίζεται η ιστορία είναι γνωστός στα παιδιά. Μπορεί να είναι το σπίτι του ήρωα ή το σχολείο. Γενικά ο χώρος είναι υπαρκτός και τα παιδιά συνήθως τον γνωρίζουν ή έχουν ακούσει για αυτόν.

Στα έντεχνα παραμύθια συναντούμε χαρακτηριστικά της κοινωνίας μέσα στην οποία δημιουργήθηκαν. Οι συνήθειες των ανθρώπων και ο τρόπος ζωής τους είναι δυνατόν να αντανakλώνται μέσα στο παραμύθι.

¹⁶⁷ Βλ. Κανατσούλη Μ., Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού, σ. 56.

¹⁶⁸ Βλ. ό.π.

¹⁶⁹ Βλ. Waller Hastings, Defining the fairy tale, <http://www.northern.edu/hastingsw/ftdefine.htm>

Ακόμα και σε παραμύθια που είναι ίδιο το βασικό θέμα της ιστορίας συναντάμε διαφορετικά στοιχεία τα οποία οφείλονται στον διαφορετικό τόπο προέλευσής τους και στην επεξεργασία που έχουν υποστεί από τους διάφορους συγγραφείς.

3.2.3 Το μαγικό στοιχείο στο έντεχνο παραμύθι

Το μαγικό στοιχείο που κυριαρχεί στα λαϊκά παραμύθια διατηρείται και στο έντεχνο παραμύθι εδώ όμως οι μαγικές δυνάμεις χρησιμοποιούνται διαφορετικά.¹⁷⁰ Στα παραμύθια του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν για παράδειγμα οι μαγικές δυνάμεις αποδίδονται σε διάφορα αντικείμενα της καθημερινής ζωής. Τα αντικείμενα αυτά αποκτούν μαγικές ιδιότητες για να εξυπηρετήσουν την πλοκή της ιστορίας. Σε αντίθεση με τα λαϊκά παραμύθια που η μαγεία χρησιμοποιείται συνεχώς και τα πάντα μπορούν να έχουν μαγικές ιδιότητες, στα έντεχνα το μαγικό στοιχείο υπάρχει αλλά η χρήση του είναι περιορισμένη.

Ακόμη το στοιχείο του ανιμισμού δηλαδή το να αποδίδεται ψυχή σε άψυχα αντικείμενα το συναντάμε και στα σύγχρονα παραμύθια. Πολύ συχνά παρουσιάζονται τα αντικείμενα να έχουν διάφορες δυνατότητες.¹⁷¹ Για παράδειγμα παρουσιάζονται αντικείμενα να μιλούν ή να κάνουν πράξεις που στην ουσία μόνο οι ζωντανοί οργανισμοί μπορούν να κάνουν.

¹⁷⁰ Βλ. Κανατσούλη Μ., Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού, σ. 55.

¹⁷¹ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού, σ. 78

3.2.4 Ο αταξικός χαρακτήρας του έντεχνου παραμυθιού

Στα έντεχνα παραμύθια ο χαρακτήρας του ήρωα αποκτά πλέον τη δικιά του ξεχωριστή προσωπικότητα. Η προσωπικότητά του παρουσιάζεται πλέον πιο ολοκληρωμένη. Υπάρχει ένας πιο λεπτομερής χαρακτηρισμός του και έτσι ο αναγνώστης του παραμυθιού είναι σε θέση να γνωρίσει καλύτερα πιο είναι το πραγματικό πρόσωπο του ήρωα.¹⁷² Αντίθετα στο λαϊκό παραμύθι δεν είχε αυτή τη δυνατότητα μιας και η περιγραφή των ηρώων ήταν πολύ γενική.

Οι κοινωνικές τάξεις που υπήρχαν ξεκάθαρες στα λαϊκά παραμύθια στα έντεχνα δεν υπάρχουν. Το έντεχνο παραμύθι κινείται μέσα σε μια αταξική κοινωνία.¹⁷³ Γίνεται δηλαδή μια προσπάθεια ώστε να μην χρησιμοποιούνται διαχωρισμοί αλλά αντίθετα να προωθείται η κοινωνική συνοχή και ενότητα και το παιδί να αντιλαμβάνεται την σπουδαιότητα της ισότητας στην ζωή των ανθρώπων.

Μέσα από τα παραμύθια οι συγγραφείς επιθυμούν να αναδείξουν την ισότητα ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους και να κάνουν τα παιδιά να κατανοήσουν πως γυναίκες και άνδρες, αλλά και άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτισμούς και έθνη είναι ίσοι και έχουν τα ίδια δικαιώματα στη ζωή.¹⁷⁴ Επομένως, το έντεχνο παραμύθι διέπεται από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και είναι κατάλληλο για να περάσουμε στα παιδιά μηνύματα ενότητας ανάμεσα στους ανθρώπους.

¹⁷² Βλ. Waller Hastings, Defining the fairy tale, <http://www.northern.cdu/hastingw/ftdefine.htm>

¹⁷³ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας, σ. 94.

¹⁷⁴ Βλ. http://en.wikipedia.org/wiki/Fairy_tale

3.2.5 Ύφος και η δομή του έντεχνου παραμυθιού

Το ύφος του έντεχνου παραμυθιού είναι διαφορετικό σε σχέση με αυτό του λαϊκού. Ο διδακτισμός έχει υποχωρήσει και τη θέση του την έχει καταλάβει η έμμεση οδηγητική, η έμπρακτη διδαχή που γίνεται ανεπαίσθητα μέσα από την ανάγνωση του παραμυθιού. Το ύφος είναι πιο αληθινό και φυσικό.¹⁷⁵

Το λαϊκό παραμύθι το αφηγούνταν οι παραμυθάδες¹⁷⁶ και χρησιμοποιούσαν διάφορα υφολογικά στοιχεία προκειμένου η αφήγησή τους να είναι πιο ζωντανή ενώ το έντεχνο παραμύθι, το οποίο συνήθως διαβάζεται, έχει υφολογικά στοιχεία τα οποία διαφέρουν.

Το παραμύθι επίσης πρέπει να υποτάσσεται και σε κάποιους κανόνες καλλιτεχνικούς. Το λεξιλόγιο να είναι πλούσιο αλλά ταυτόχρονα κατανοητό από τα παιδιά και είναι σημαντικό να μην έχει γλωσσικά ιδιώματα.¹⁷⁷ Τα μηνύματα που περνάει πρέπει να είναι κατάλληλα για την ηλικία των παιδιών, τα ενδιαφέροντα και το πνευματικό τους επίπεδο. Κατά την διάρκεια της ανάγνωσης, ο αναγνώστης πρέπει να χρωματίζει τη φωνή του και να σταματά εκεί που πρέπει, να θαυμάζει, να απορεί και να ρωτά όπου χρειάζεται.¹⁷⁸

Ο διάλογος που είναι γνώριμο υφολογικό στοιχείο του λαϊκού παραμυθιού συναντάτε και στο έντεχνο. Η περιγραφή των ηρώων και του χώρου υπάρχει και στα έντεχνα παραμύθια αλλά δεν χαρακτηρίζονται από την υπερβολή. Το χιούμορ είναι υπαρκτό και δίνεται με όμορφο και έξυπνο τρόπο.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, σ.σ. 94-95.

¹⁷⁶ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 19.

¹⁷⁷ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, σ. 95.

¹⁷⁸ Βλ. ό.π.

¹⁷⁹ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ.σ. 36-37.

“Το έντεχνο παραμύθι πρέπει να είναι ευσύνοπτο και περιεκτικό.”¹⁸⁰ Πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος. Να έχει ζωντάνια και οι σκηνές να είναι παραστατικές και συναρπαστικές. Ακόμη, πρέπει να έχει έντονους διαλόγους, οι οποίοι να έχουν πολλές συναισθηματικές αλλαγές. Οι ήρωες του παραμυθιού πρέπει να χαρακτηρίζονται λιτά χωρίς να γίνεται εκτενής περιγραφή των χαρακτηριστικών τους. Αντίθετα, οι λέξεις που θα αποδίδουν τα χαρακτηριστικά τους να είναι απλές και ισχυρές έτσι ώστε να μπορούν τα παιδιά να σχηματίσουν αβίαστα μια εικόνα για τον ήρωα και ταυτοχρόνως να εντυπωσιαστούν και να νιώσουν έντονη έλξη για τον πρωταγωνιστή της ιστορίας, ώστε να θέλουν να διαβάσουν το παραμύθι.¹⁸¹

Επιπροσθέτως, στο έντεχνο παραμύθι είναι δυνατόν να βρούμε κοινούς αφηγηματικούς τρόπους όπως είναι η κλιμακωτή διατύπωση, αφήγηση σε ευθύ και πλάγιο λόγο, ο διάλογος και οι παρεμβολές. Ακόμη, συναντάμε βασικές αφηγηματικές λειτουργίες όπως είναι η απαγόρευση, η παράβαση, η δοκιμασία και η μεταμόρφωση.¹⁸² Μέσα στην πλοκή της ιστορίας συναντάμε αυτά τα στοιχεία τα οποία έχουν επιβιώσει από τα λαϊκά παραμύθια.

Στο έντεχνο παραμύθι υπάρχουν και αφηγηματικοί τρόποι οι οποίοι διαμορφώνουν την αισθητική του παραμυθιού. Αυτοί είναι η επανάληψη - παραλλαγή, ένταση-χαλάρωση, η σύνθεση αντιθέσεων, το καθαρό περίγραμμα, ορισμένοι αριθμοί οι οποίοι συναντώνται συνέχεια στα παραμύθια όπως (3,7,12,40,100), ακόμη έχουμε δράση, τυπική έναρξη και κατακλείδα.¹⁸³ Συχνά συναντάμε φράσεις και λέξεις να επαναλαμβάνονται, η ένταση σε κάποια σημεία της ιστορίας κορυφώνεται ενώ σε κάποια άλλα σημεία υπάρχει μείωση της έντασης. Οι αντιθέσεις όπως επί-

¹⁸⁰ Αναγνωστόπουλος Β., *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, σ. 95.

¹⁸¹ Βλ. ό.π.

¹⁸² Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ.σ. 96-97.

¹⁸³ Βλ. ό.π., σ. 98.

θετα καλός- κακός είναι συχνή. Σε όλα τα παραμύθια υπάρχουν συγκεκριμένες φράσεις, οι οποίες υποδηλώνουν την έναρξη της ιστορίας και κάποιες συγκεκριμένες φράσεις που υποδηλώνουν το τέλος της ιστορίας.

Το τέλος του έντεχνου παραμυθιού είναι πάντα ευτυχισμένο και έχει λυτρωτική και καθαρτική επίδραση στην ψυχολογία του παιδιού. Το παιδί βλέποντας τον ήρωα να δικαιώνεται και να ζει ειρηνικά νιώθει πιο έντονο το αίσθημα για δικαιοσύνη, ασφάλεια και ειρήνη και μαθαίνει να ζει αγαπώντας αυτά τα αγαθά.

3.2.6 Η εικονογράφηση

Ένα χαρακτηριστικό των σύγχρονων παραμυθιών είναι η εικονογράφηση. Τα εικονογραφημένα παραμύθια αποτελούν συχνά το πρώτο είδος οπτικής τέχνης με το οποίο έρχονται σε επαφή τα παιδιά.¹⁸⁴ Το χρώμα, οι φιγούρες και οι σκηνές οι οποίες απεικονίζονται κάνουν το παραμύθι πιο ελκυστικό και τα παιδιά παρασύρονται στον κόσμο του παραμυθιού και ανυπομονούν να μπουν σε αυτόν και να τον γνωρίσουν.

Τα παιδιά γοητεύονται από τις εικόνες που αποτελούν πηγές από τις οποίες αντλούν πληροφορίες ιδιαίτερα τα νήπια, τα οποία δεν ξέρουν να διαβάζουν. Μια καλή εικονογράφηση βοηθά και συμπληρώνει το κείμενο του παραμυθιού για αυτό και στις μέρες μας δίνεται τόση σημασία στην εικονογράφηση του βιβλίου.

¹⁸⁴ Βλ. Lantz K., "Using picture books to teach fairy tales from the collection of Mazza museum :International art from picture books, 2005, σ. 25.

3.2.7 Η αισθητική αξία του έντεχνου παραμυθιού

Από την πρώτη στιγμή της δημιουργίας του το παραμύθι χρησιμοποιήθηκε με σκοπό να διασκεδάσει τους ανθρώπους μιας και τότε δεν υπήρχαν άλλα μέσα διασκέδασης. Έτσι όταν η οικογένεια ή η παρέα συγκεντρωνόταν το βράδυ γύρω από το τζάκι, το παραμύθι ήταν ο πιο ευχάριστος τρόπος διασκέδασης.¹⁸⁵

Στις μέρες μας που το παραμύθι ανήκει αποκλειστικά στα παιδιά, πέρα από τους παιδαγωγικούς σκοπούς που εξυπηρετεί, χρησιμοποιείται και για να διασκεδάσει τα παιδιά που είναι η πιο ουσιαστική του ιδιότητα. Το παραμύθι έχει την μοναδική ιδιότητα να ταξιδεύει τα παιδιά σε έναν κόσμο διαφορετικό. Ο κόσμος αυτός μπορεί να έχει τα χαρακτηριστικά του κόσμου στον οποίο ζουν αλλά εκεί τα γεγονότα διαδραματίζονται με μια συγκεκριμένη ροή και ο τρόπος που παρουσιάζονται και περιγράφονται αρέσει στα παιδιά, καθώς τα μαγεύει και τα παρασύρει.

Τα παιδιά ακούν το παραμύθι με μεγάλη ευχαρίστηση και συμμετέχουν στην ιστορία. Χαίρονται όταν βλέπουν να κερδίζει ο καλός, να επικρατεί το δίκαιο και το τέλος να είναι αίσιο.¹⁸⁶ Η ευχαρίστηση που προσφέρει η ανάγνωση ενός παραμυθιού στα παιδιά είναι βέβαιη καθώς το παραμύθι γράφεται πάντα με ένα τέτοιο τρόπο, ώστε οι αναγνώστες να μένουν ικανοποιημένοι.

¹⁸⁵ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 79.

¹⁸⁶ Βλ. Κουλάκογλου- Ηλιάδη Κ., *Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι*, 1988, σ. 13.

4. Παιδαγωγική και παραμύθι

Η λέξη “παιδαγωγική” παράγεται από τη λέξη “παιδαγωγός” που είναι αυτός ο οποίος “άγει” δηλαδή εποπτεύει το παιδί και επιδιώκει την επιτυχία ενός συγκεκριμένου σκοπού.¹⁸⁷ “Ο όρος παιδαγωγική είναι διεθνής (γερμανικά Paedagogik, γαλλικά Pedagogie, αγγλικά Pedagogy) και χρησιμοποιείται για να δηλώσει το έργο του παιδαγωγού και στην συνέχεια της επιστήμης, η οποία πραγματεύεται το σκοπό, τις αρχές και τις μεθόδους της ορθής αγωγής του παιδιού.¹⁸⁸”

Η παιδαγωγική επιστήμη χρησιμοποιεί ως βασικό μέσο αγωγής και μάθησης του παιδιού τη διδασκαλία , η οποία είναι μια ιδιαίτερη παιδευτική ενέργεια, του δασκάλου για τη μετάδοση των γνώσεων αλλά και από μέρους του μαθητή, για την εκμάθηση και παραγωγή γνώσεων.¹⁸⁹

Το παραμύθι είναι ένα από τα μέσα που χρησιμοποιεί η επιστήμη της παιδαγωγικής προκειμένου να πραγματοποιήσει παιδαγωγικούς στόχους. Από την αρχαιότητα ως και σήμερα έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις σχετικά με το αν είναι σωστό να χρησιμοποιείται το παραμύθι στην αγωγή του παιδιού ή όχι. “Οι θεογονικές και θρησκευτικές διδασκαλίες όλων των λαών της γης έπαιρναν πάντοτε ανθρωπομορφιστική και μυθολογική μορφή.”¹⁹⁰ Από τον Όμηρο και τον Πλάτων μέχρι τους σύγχρονους δημιουργούς παραμυθιών όπως είναι ο Άντερσεν το παραμύθι χρησιμοποιήθηκε για να διδάξει και να φρονηματίσει τους ανθρώπους. Αλλά και στο στενότερο οικογενειακό περιβάλλον η χρήση του παραμυθιού “ως μέσου ψυχαγωγίας ψυχικού κατευνασμού, φρονηματι-

¹⁸⁷ Βλ. Κιτσαράς Γ., *Προσχολική παιδαγωγική*, 2001, σ. 38.

¹⁸⁸ ό.π., σ. 38.

¹⁸⁹ Βλ. Κόφφας Α., *Γενική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής*, 1994, σ. σ. 56-57.

¹⁹⁰ Ράπτης Ν., *Μορφο-μεθοδολογικά στοιχεία για τα μαθήματα του παραμυθιού, της ιστορίας και της αγωγής του πολίτη*, 1980, σ. 44.

σμού, ηθοπλασίας και διδασκαλίας”¹⁹¹ χρησιμοποιήθηκε σε μεγάλο βαθμό.

Ο Πλάτων κάνει λόγο για τα διηγήματα που πρέπει να ακούει το παιδί καθώς όπως υποστηρίζει μέσα από αυτά προετοιμάζεται ο δρόμος του για τις μελλοντικές του ενασχολήσεις.¹⁹² Ο Αριστοτέλης αναφέρεται και αυτός στην χρησιμότητα των διηγημάτων και των μύθων στην αγωγή των παιδιών ωστόσο “δέχεται όπως ακριβώς και ο Πλάτων ότι πρέπει να γίνεται επιλογή από τους παιδονόμους.”¹⁹³ Ο Πλούταρχος είναι επίσης υποστηρικτής της άποψης του Πλάτων και του Αριστοτέλη σχετικά με τα διηγήματα που πρέπει να ακούνε τα παιδιά.

Στην σπουδαιότητα του παραμυθιού αναφέρεται και ο Comenius ο οποίος υποστηρίζει ότι η μαγεία του παραμυθιού όπως και του παιχνιδιού είναι αναπόσπαστο μέρος της ζωής του παιδιού.¹⁹⁴

Η V. Haviland υποστηρίζει ότι το παραμύθι είναι αυτό που τροφοδοτεί την φαντασία των ανθρώπων και ότι η δημιουργικότητα και η πρόοδος στις επιστήμες και στις τέχνες έχει επηρεαστεί από αυτή την φαντασία.¹⁹⁵ Επομένως είναι φανερό πόσο σημαντική είναι η επιρροή που μπορεί να δεχτεί κάποιος από το παραμύθι.

Το παραμύθι εντάσσεται στην λογοτεχνία η οποία είναι πολύ σημαντική για την αγωγή του παιδιού. Το βιβλίο και κατά συνέπεια το έντεχνο παραμύθι μπορεί να μιλήσει στο παιδί με πολλούς τρόπους. Μέσα από την υποβλητική δύναμη των λέξεων και των εικόνων καθώς το έντεχνο παραμύθι είναι εικονογραφημένο, των ιδεών και των αξιών που συμβάλλουν στην ενεργοποίηση της ψυχοκινητικής δραστηριότητας του παιδιού και έτσι το παιδί οδηγείται στη γνώση.¹⁹⁶

¹⁹¹ ό.π., σ.σ. 44-45.

¹⁹² Βλ.ό.π., σ. 36.

¹⁹³ Κιτσαράς Γ., *Προσχολική παιδαγωγική*, σ. 43.

¹⁹⁴ Βλ. Κόφρας Α., *Γενική διδακτική μεθοδολογία*, σ. 42.

¹⁹⁵ Βλ. Πάπας Α., *Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική*, 1990, σ. 49.

¹⁹⁶ Βλ. ό.π., σ. 35.

Τα παραμύθια που θα παρέχονται στα παιδιά πρέπει να είναι γραμμένα με τρόπο που να προκαλούν το ενδιαφέρον τους, να εντοπίζουν μέσα σε αυτά τις εμπειρίες τους και να κεντρίζουν την δημιουργική φαντασία τους. “Η λογοτεχνία αποτελεί ένα βασικό μέσο της ολιστικής προσέγγισης, είναι ένα δυναμικό μέσο που μπορεί να δημιουργήσει το κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον το οποίο εξασφαλίζει πλούσιες ευκαιρίες μάθησης.”¹⁹⁷

Έρευνες που έχουν γίνει σε κοινωνιολογικό και ψυχολογικό επίπεδο έχουν αποδείξει ότι “το παραμύθι βοηθάει το παιδί να μπει στο βαθύτερο παραδοσιακό πνεύμα μιας ιστορίας και ενός πολιτισμού”¹⁹⁸ και έτσι να βιώσει τα πράγματα πιο ουσιαστικά. Όλα αυτά έρχονται σε αντίθεση με όσα κατά καιρούς υποστήριζαν διάφοροι παιδαγωγοί σχετικά με τις αρνητικές επιπτώσεις του παραμυθιού στο παιδί.

Το χαρακτηριστικό γνώρισμα μιας καλής διδασκαλίας του παραμυθιού είναι “η απλή, ζωνηρή, φυσική, αβίαστη, παραστατική και συναρπαστική του αφήγηση”.¹⁹⁹ Είναι σημαντικό να μην υπάρχουν υπερβολές και εξεζητημένος θεατρνισμός. Όταν γίνεται επεξεργασία του παραμυθιού είναι καλό να υπάρχει “διάλογος”²⁰⁰ ανάμεσα στα παιδιά και στον παιδαγωγό ο οποίος να μην είναι εκτενής αλλά να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να αναπτύξουν τις σκέψεις τους και τις εντυπώσεις τους πάνω σε αυτό που άκουσαν.

Η επιλογή του παραμυθιού πρέπει να γίνεται από τον παιδαγωγό ο οποίος πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Κατά καιρούς παιδαγωγοί και ψυχολόγοι έχουν αναφερθεί στις ανάγκες του ανθρώπου και πιο συγκεκριμένα του παιδιού.

¹⁹⁷ Δούβλη Γ., Διδακτικές Προσεγγίσεις σε Πολυπολιτισμικές Τάξεις, 2004, σ. 10.

¹⁹⁸ Ράπτης Ν., *Μορφο-μεθοδολογικά στοιχεία για τα μαθήματα του παραμυθιού, τη ιστορίας και της αγωγής του πολίτη*, σ. 46.

¹⁹⁹ ό.π., σ. 54.

²⁰⁰ ό.π.

Ο γνωστός παιδαγωγός Decroly διακρίνει διάφορους τύπους αναγκών που είναι οι πρωτογενείς ατομικές ανάγκες που συνδέονται με την αυτοσυντήρηση (ανάγκη για φαγητό), οι δευτερογενείς τάσεις οι οποίες παίζουν ρόλο στην οικοδόμηση της προσωπικότητας του παιδιού (π.χ. ανάγκη για αγάπη).²⁰¹ Υπάρχουν επίσης οι κοινωνικές τάσεις (όπως είναι το ένστικτο της ομάδας), οι ειδικές πρωτογενείς τάσεις, οι συμπληρωματικές αμυντικές τάσεις και τα ένστικτα –επιθυμίες (π.χ. παιχνίδι) τα οποία συμβάλλουν στην φυσική και ψυχολογική ανάπτυξη του παιδιού.²⁰²

Ο ψυχολόγος Maslow αναφέρεται επίσης στις ανάγκες που έχει ο άνθρωπος και τις χωρίζει σε βιολογικές, ανάγκες για ασφάλεια, κοινωνικές ανάγκες, ψυχολογικές και τέλος στην κορυφή της πυραμίδας του βρίσκεται η ανάγκη της αυτό-πραγμάτωσης –αυτόολοκλήρωσης.²⁰³ Στην τελευταία κατηγορία αναγκών υπάγεται η ανάγκη για μόρφωση την οποία ο άνθρωπος επιθυμεί να ικανοποιήσει εφόσον προηγουμένως έχει ικανοποιήσει τις προηγούμενες βιολογικές του ανάγκες.

Τα παραμύθια λοιπόν που επιλέγονται στο νηπιαγωγείο πρέπει να είναι εναρμονισμένα με τις ανάγκες των παιδιών και τα ενδιαφέροντα τους. Το παραμύθι προσφέρεται για την ικανοποίηση πολλών παιδαγωγικών στόχων. Σημαντική είναι η συμβολή του στην γλωσσική ανάπτυξη του νηπίου. “Η ανάγνωση ιστοριών στα νήπια από ενηλίκους και φίλους ίσως είναι η πλέον σημαντική δραστηριότητα στην ανάπτυξη του εγγραμματισμού”²⁰⁴ και πρέπει να σημειωθεί ότι μέσα στις ιστορίες που διαβάζονται συμπεριλαμβάνονται και τα παραμύθια. Ακόμη η ανάγνωση προάγεται μέσα από την ανάγνωση παραμυθιών και ιστοριών, καθώς τα νήπια κατανοούν την διαδικασία της ανάγνωσης ακούγοντας τον παιδα-

²⁰¹ Βλ. Pourtois J.P.- Desment H.,(2000). *Ovide Decroly*, σ. 183.

²⁰² Βλ. ό.π.

²⁰³ Βλ. Πάπας Α., *Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική*, σ. 37.

²⁰⁴ Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, 2000, σ. 178.

γωγό να τους διαβάσει το παραμύθι και ταυτόχρονα να τους δείχνει που διαβάσει κάθε στιγμή, πριν ακόμα τα ίδια μάθουν να διαβάζουν.²⁰⁵

Το παραμύθι ανήκει στα εποπτικά μέσα και συγκεκριμένα το έντεχνο εικονογραφημένο παραμύθι. Η εικόνα προσφέρει πολλές δυνατότητες στην εκπαίδευση γιατί παρέχει την δυνατότητα πολλά αντικείμενα που δεν ανήκουν στο άμεσο περιβάλλον του παιδιού να γίνονται γνωστά με την χρήση μιας εικόνας που τα αναπαριστά.²⁰⁶ Το έντεχνο παραμύθι προφέρει πολλές δυνατότητες στην διδασκαλία καθώς ακούγοντας τα παιδιά την ιστορία στην συνέχεια μπορούν να δουν τις εικόνες και να κατανοήσουν καλύτερα την ιστορία.

Στη πιο σύγχρονη βιβλιογραφία αναφέρονται ορισμένες πτυχές που καλλιεργεί το παραμύθι όπως είναι η ανάπτυξη του γνωστικού τομέα του παιδιού, η ενίσχυση της φαντασίας του, η ενίσχυση και ανάπτυξη του συναισθήματος του, ενίσχυση επίσης της συγκέντρωσης της προσοχής των παιδιών. Ακόμη παρουσιάζονται πρότυπα και καλλιεργείται η εμπιστοσύνη ανάμεσα στα νήπια και τον παιδαγωγό τους.²⁰⁷

Σύμφωνα με τον Κοροντζή το παραμύθι που είναι κατάλληλο για την αγωγή των παιδιών πρέπει να έχει μια σειρά από “κατάλληλα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά”.²⁰⁸ Το παιδαγωγικό παραμύθι πρέπει να ενθαρρύνει το παιδί να αντιμετωπίζει με αισιοδοξία τις περιπέτειες της ζωής, να βραβεύει τους ενάρετους και να τιμωρεί τους άδικους.²⁰⁹ Δηλαδή αναπτύσσει την ηθική των παιδιών διδάσκοντας τους ποιο είναι το σωστό και παράλληλα είναι απαραίτητο να περνάει στα παιδιά αισιόδοξα μηνύματα.

Η επιλογή του παραμυθιού πρέπει να γίνεται με βάση το άμεσο περιβάλλον του παιδιού. Το περιεχόμενο του πρέπει να βρίσκεται κοντά

²⁰⁵ Βλ. ό.π.

²⁰⁶ Βλ. Κόφφας Α., *Βασικά προβλήματα προσχολικής αγωγής*, σ. 83.

²⁰⁷ Βλ. Πάπας Α., *Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική*, σ. 49.

²⁰⁸ ο.π.

²⁰⁹ Βλ. ό.π., σ. 46.

στα ενδιαφέροντα του, ώστε να κρατά τον ακροατή σε αγωνία για την εξέλιξη των γεγονότων και έτσι να συμμετέχει στην εξέλιξη της ιστορίας.²¹⁰ Οι ήρωες του παραμυθιού είναι καλό να είναι οικεία πρόσωπα του παιδιού που προέρχονται από το οικείο περιβάλλον του. Το παιδί συχνά ταυτίζεται με ήρωες παραμυθιών καθώς βρίσκει σε αυτούς στοιχεία του χαρακτήρα του ή παρομοιάζει πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντός του με ήρωες του παραμυθιού.

“Η πλοκή των γεγονότων στο παραμύθι πρέπει να συνδυάζει τη φυσική με τη μεταφυσική πραγματικότητα. Η ροή των γεγονότων και η μετατόπιση του παιδιού από το πραγματικό και το αισθητό στον κόσμο των θαυμάτων θεωρείται μια αναμενόμενη εκδήλωση της πραγματικότητας.”²¹¹

Το παραμύθι λοιπόν έχει θέση στην αγωγή των παιδιών αρκεί οι παιδαγωγοί που το χρησιμοποιούν να επιλέγουν τα κατάλληλα παραμύθια στηριζόμενοι στις ανάγκες των μαθητών τους, τους οποίους οφείλουν να γνωρίζουν καλά. Το παραμύθι πέρα από τον βασικό στόχο του που ήταν και είναι η ψυχαγωγία μπορεί να συντελέσει στην επίτευξη και άλλων στόχων κυρίως στόχων που σχετίζονται με τη γλώσσα.

Η μέθοδος διδασκαλίας του παραμυθιού είναι ουσιαστικά η καλή αφήγηση όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω. Ακόμη είναι καλό να χρησιμοποιηθεί ο λεγόμενος ιστορικός ενεστώτας αντί για παρελθοντικούς χρόνους, ο οποίος με την παράλληλη χρήση του διαλόγου μέσα στην αφήγηση συμβάλει στο μεγαλύτερο ψυχολογικό πλησίασμα του παραμυθιού από μέρους του παιδιού γιατί έτσι βιώνονται πιο έντονα όσα εξιστορεί το παραμύθι.²¹² Γενικά λοιπόν η μέθοδος που χρησιμοποιείται για να δι-

²¹⁰ Βλ.ό.π.

²¹¹ ό.π.

²¹² Βλ. Ράπτης Ν., *Μορφο-μεθοδολογικά στοιχεία για τα μαθήματα του παραμυθιού, της ιστορίας και της αγωγής του πολίτη*, σ. 58.

δαχτεί το παραμύθι είναι “η επαγωγική η οποία γίνεται μέσω των αλλη-
πάλληλων επεισοδίων και γεγονότων που παρατίθενται.”²¹³

Από ένα παραμύθι μπορεί επίσης να δοθεί αφορμή για την πραγ-
ματοποίηση μιας πληθώρας δραστηριοτήτων όπως είναι μια δραματοποί-
ηση, η εκμάθηση ενός τραγουδιού, μια εικαστική δημιουργία, μια συζή-
τηση πάνω σε θέμα που θίγει το παραμύθι και έτσι να περάσει ο παιδα-
γωγός τα μηνύματα που επιθυμεί στα παιδιά.

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι το παραμύθι έχει
παιδαγωγικό περιεχόμενο όταν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του παιδιού
που είναι ατομικές, κοινωνικές, τοπικές, πανανθρώπινες και ακόμη όταν
η καταγραφή των γεγονότων γίνεται με ρεαλιστικό τρόπο και όχι μετα-
φυσικό και όταν τα γεγονότα που εξιστορούνται δεν προκαλούν φόβο και
δεν καλλιεργούν αρνητικά συναισθήματα στα παιδιά.

4.1 Τα πλεονεκτήματα που προσφέρει το παραμύθι στα παιδιά

Στόχος του παραμυθιού πέρα από την ευχαρίστηση που μπορεί να
νιώσει το παιδί από την ανάγνωση ή την ακρόαση του παραμυθιού είναι
και το να κεντρίσει την επιθυμία του παιδιού για μάθηση και γνώση.
Άλλωστε πολλοί παιδαγωγοί και συγγραφείς παιδικών βιβλίων έχουν
αναφερθεί σε αυτή τη σημαντική ιδιότητα των παραμυθιών. Βέβαια και η
παιδαγωγική του ιδιότητα είναι αναμφισβήτητη καθώς μέσα από ένα
καλό παραμύθι ο παιδαγωγός μπορεί να περάσει στα παιδιά άμεσα αυτό
που επιθυμεί να τους διδάξει.

“Στην σημερινή εποχή της σελήνης και του ατόμου η δύναμη του
παραμυθιού είναι ισχυρή.”²¹⁴ Μέσα από τη σωστή χρήση των παραμυ-

²¹³ ό.π.

²¹⁴ Haviland V., Τα παραμύθια στην εποχή της τεχνολογίας, 1988, σ. 8.

θιών και εφόσον αυτά είναι κατάλληλα για τα παιδιά είναι δυνατόν να επηρεαστούν ώστε να θέλουν να μάθουν.

Συχνά συναντάμε συγγραφείς ή άλλους ανθρώπους οι οποίοι έχουν καταξιωθεί στο χώρο τους και ομολογούν πόσο σημαντική ήταν η επίδραση που δέχτηκαν από τα παραμύθια τα οποία διάβαζαν οι ίδιοι ή άκουγαν από άλλους όταν ήταν παιδιά.²¹⁵ Διαπιστώνουμε έτσι πόσο σημαντική είναι η επίδραση των παραμυθιών και πόσο συμβάλλουν στην δημιουργικότητα των ατόμων που έρχονται σε επαφή μαζί τους.

Στις μέρες μας το παραμύθι είναι το πιο κατάλληλο εργαλείο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κοινωνικοποίηση των παιδιών. Παλαιότερα τα παιδιά αντιμετωπίζονταν σαν μικροί ενήλικες, με την πάροδο των χρόνων όμως και την ανάπτυξη των διαφόρων επιστημών δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στην παιδική ηλικία καθώς αναδείχθηκε η σπουδαιότητα της και πόσο σημαντικές είναι οι επιδράσεις που δέχεται το άτομο σε αυτή την ηλικία. Έτσι και τα παραμύθια διαμορφώθηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι κατάλληλα για τα παιδιά.²¹⁶

Το παραμύθι δίνει την ευκαιρία στα παιδιά ώστε να εξωτερικεύσουν τα συναισθήματα τους και αυτό μπορεί να γίνει καθώς τα παιδιά ταυτίζονται με κάποιους από τους ήρωες του παραμυθιού, όταν αντιλαμβάνονται ότι έχουν κάποιο κοινό χαρακτηριστικό.²¹⁷ Οι χαρακτήρες που κυριαρχούν στα σύγχρονα παραμύθια συμβολίζουν πρόσωπα που το παιδί αντιμετωπίζει καθημερινά στη ζωή του και ανάλογα με τις εμπειρίες του και τους συνειρμούς που μπορεί να κάνει συχνά ταυτίζεται με κάποιον ήρωα ή ταυτίζει πρόσωπα του οικείου περιβάλλοντός του με πρόσωπα παραμυθιών.

²¹⁵ Βλ.ό.π., σ. 9.

²¹⁶ Βλ. Brent Dean Robbins, Magic tales, child as other, child as dream, <http://www.mythosandlogos.com/fairytalepaper.html>

²¹⁷ Βλ. Κουλάκογλου- Ηλιάδη Κ., Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι, σ. 13.

Η επαφή του μικρού παιδιού με το παραμύθι παίζει σημαντικό ρόλο στη γλωσσική και στη γνωστική ανάπτυξή του αλλά επίσης έχει σημαντικό ρόλο και στην ηθική και κοινωνική του ανάπτυξη. Η γνώση που αποθηκεύεται στο μυαλό μας και έτσι σιγά σιγά δημιουργείται η κοσμοθεωρία του κάθε ανθρώπου εγκαθίστανται κυρίως με τη μορφή μικρών ιστοριών, εφόσον είναι πιο εύκολο να θυμάται κάποιος ιστορίες παρά γεγονότα ασύνδετα μεταξύ τους.²¹⁸

Τα παραμύθια περιέχουν μέσα τους παγκόσμιες αλήθειες τις οποίες προσπαθούν να περάσουν στα παιδιά. Είναι μια γέφυρα που ενώνει το μικρό παιδί με το παρελθόν και την ιστορία αλλά επίσης έχει τη δυνατότητα να το ενώνει και με τα καθημερινά βιώματα.²¹⁹ Μέσα στα παραμύθια περιγράφονται διάφορα γεγονότα της καθημερινής ζωής και αναφέρονται περιστατικά από την ιστορία. Για τα παιδιά της σύγχρονης κοινωνίας “το παραμύθι λειτουργεί μέσα σε ένα σύνθετο κλίμα ψυχαγωγίας ως λύτρωση, προειδοποίηση και προετοιμασία για να αντιμετωπίσει το σκληρό και αντιφατικό κοινωνικό περίγυρο.”²²⁰

Μέσα από τα παραμύθια μπορούμε να διδάξουμε στα παιδιά θέματα πανανθρώπινων αξιών όπως είναι ο σεβασμός προς τους συνανθρώπους μας, η αξία της δημοκρατίας και η αλληλεγγύη, τα οποία δεν είναι δυνατόν να τα μεταφέρουμε στα παιδιά με άλλο τρόπο. Ο ιδιαίτερος τρόπος των παραμυθιών παρέχει την δυνατότητα στα παιδιά, μέσα από την ζωντανή αφήγηση γεγονότων που αναφέρονται στον αγώνα ανάμεσα στο καλό και στο κακό και τις προσπάθειες που κάνουν οι ήρωες για την επικράτηση του καλού, πως πρέπει να συμπεριφέρονται στη ζωή τους και για ποιες αξίες πρέπει να αγωνίζονται.²²¹

²¹⁸ Βλ. Manna A., Τα παραμύθια παράθυρο στον κόσμο για το μικρό παιδί, 1996 ,σ. 131.

²¹⁹ Βλ.Κουλάκογλου- Ηλιάδη Κ., Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι, σ. 13

²²⁰ Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 87.

²²¹ Βλ. Vigen Gurolan ,Awakening the Moral Imagination: Teaching Virtues Through Fairy Tales Vigen Gurolan, <http://www.catholiceducation.org/articles/arts/al0134.html>

Άλλα πλεονεκτήματα που μπορεί να αποκομίσει το παιδί από το παραμύθι είναι η αισθητική ευχαρίστηση, η διεύρυνση της φαντασίας και της κριτικής σκέψης του. Δίνονται δυνατότητες για ανάπτυξη της φαντασίας και αυτό βοηθάει το παιδί να αναπτυχθεί και στα άλλα γνωστικά αντικείμενα. Το ίδιο συμβαίνει και με την κριτική σκέψη του παιδιού που αναπτύσσεται μέσα από την ανάγνωση των παραμυθιών και την επεξεργασία πάνω στα θέματα που διαπραγματεύεται το παραμύθι.

Τέλος, δίνεται η ευκαιρία στο παιδί να αναζητήσει την ταυτότητά του μέσω της ταύτισης ή της σύγκρισής του με τους ήρωες. Μέσα από το παραμύθι το παιδί μπορεί να ζήσει τα συναισθήματά του εκ του ασφαλούς αφού μπορεί και τα ζει από απόσταση.²²² Υπάρχει επικοινωνία ανάμεσα στο παραμύθι και στο παιδί δια μέσου της φαντασίας. Γνωρίζει ότι αυτά που θα ακούσει δεν είναι αληθινά και ξέρει ότι στο τέλος επικρατεί το καλό ανεξάρτητα από όλες τις δυσκολίες που μπορεί να υπάρχουν στην πορεία της ιστορίας.

4.2 Οι παιδαγωγοί της μεταρρύθμισης και η άποψή τους για το παραμύθι

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και στο πρώτο μισό του 20^{ου} τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική το παλιό σχολείο δέχεται έντονη κριτική και γίνεται προσπάθεια ώστε να γίνουν κάποιες μεταρρυθμίσεις.²²³ Η παιδαγωγική της μεταρρύθμισης ή αλλιώς η προοδευτική παιδαγωγική είναι συνδεδεμένη με τα ονόματα μεγάλων παιδαγωγών όπως είναι ο Decroly, ο Freinet, η Montessori, ο Dewey, ο Froebel, ο Petersen που ανέπτυξε το Jenaplan, η Parkhurst που ανέπτυξε το Daltonplan, και άλλοι.²²⁴

²²² Βλ. Κουλάκογλου- Ηλιάδη Κ., Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι, σ. 13

²²³ Βλ. Roehrs H., *Το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης*, 1984, σ. 9.

²²⁴ Βλ. Πανταζής Β., *Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική*, 2003, σ. 100.

Βασική επιδίωξη της παιδαγωγικής της μεταρρύθμισης ήταν η δημιουργία μιας παιδαγωγικής της οποίας κέντρο να είναι το παιδί. Η μεταρρυθμιστική εκπαίδευση θέλει να μεταβάλλει το σχολείο σε “ζωτικό χώρο της παιδικής εξέλιξης.”²²⁵

Η παιδαγωγική της μεταρρύθμισης λαμβάνει υπόψη της μια σειρά από αρχές όπως αυτενέργεια, αυτοπροσδιορισμός, αυτοδυναμία, υπευθυνότητα, συνεργασία, αλληλεγγύη,²²⁶ την αρχή της εποπτείας, της αυτοδραστηριότητας οι οποίες ξεκινούν από το παιδί και στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξή του.

Οι μέθοδοι αγωγής που χρησιμοποιούνται είναι προσαρμοσμένες στο φυσικό ρυθμό ανάπτυξης του κάθε παιδιού και μέσα από τις κατάλληλες δραστηριότητες αναπτύσσονται οι ικανότητες του κάθε παιδιού σύμφωνα με το αναπτυξιακό στάδιο στο οποίο βρίσκεται.²²⁷

Η παιδαγωγική η οποία πηγάζει από το παιδί πρέπει να προσαρμοστεί στα νέα κοινωνικά δεδομένα και στις ανάγκες του παιδιού της σύγχρονης κοινωνίας. Οι αρχές της παιδαγωγικής της μεταρρύθμισης μπορούν να βρουν εφαρμογή στα πλαίσια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αφετηρία της μεταρρυθμιστικής παιδαγωγικής είναι “η φυσική ανάπτυξη του παιδιού”²²⁸ και από αυτό ακριβώς το σημείο μπορεί να ξεκινήσει και η διαπολιτισμική εκπαίδευση. Βασική προϋπόθεση όμως είναι να φοιτούν στο ίδιο σχολείο τα παιδιά των μεταναστών με τα παιδιά της χώρας υποδοχής, ώστε να μπορούν να μαθαίνουν το ένα από το άλλο.²²⁹

Τα παιδιά έτσι έχουν τη δυνατότητα και να έρθουν σε επαφή με το διαφορετικό, αλλά και ταυτόχρονα σύμφωνα με τις αρχές και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης αλλά και της παιδαγωγικής της μεταρρύθμισης να διατηρούν το καθένα τη γλώσσα του και τα ιδιαίτερα πολιτισμικά του

²²⁵ Roehrs H., *Το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης*, σ. .

²²⁶ Βλ. ό.π.

²²⁷ Βλ. ό.π., σ. 12.

²²⁸ Πανταζής Β., *Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική*, σ. 103.

²²⁹ Βλ.ό.π.

χαρακτηριστικά, εφόσον κεντρικό σημείο τους είναι το παιδί. Έτσι, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες του κάθε παιδιού σε όλους τους τομείς ανάπτυξής του και η διδασκαλία να διαμορφώνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε να επωφελούνται όλα τα παιδιά.

Οι παιδαγωγοί στο πέρασμα του χρόνου έχουν διατυπώσει διάφορες απόψεις σχετικά με το αν πρέπει να διδάσκεται το παραμύθι στα παιδιά ή όχι. Ξεκινώντας με τον Πλάτων και τον Αριστοτέλη, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι το παραμύθι πρέπει να διδάσκεται στα παιδιά αρκεί να γίνεται επιλογή των κατάλληλων παραμυθιών, φτάνουμε στους παιδαγωγούς της μεταρρύθμισης που εκφράζουν και αυτοί την δικιά τους άποψη για το παραμύθι και την παιδαγωγική του αξία.

4.2.1 Η θεωρία της Montessori και η άποψη της για το παραμύθι

Η Μοντεσσοριανή θεωρία έχει ως βασικό της σημείο το κατάλληλο περιβάλλον που πρέπει να υπάρχει μέσα στην σχολική τάξη και το γεγονός ότι τα πάντα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στο μέγεθος των παιδιών.¹ Είναι δημιουργός ενός ιδιότυπου παιδαγωγικού υλικού το οποίο αποτελούνταν κυρίως από παιχνίδια. Η Montessori διαφοροποιεί το παιδί από τον ενήλικα αλλά και από τα άλλα παιδιά και το αντιμετωπίζει ως μοναδική οντότητα.²

Στην θεωρία της υπάρχουν τρεις τομείς. Ο πρώτος αναφέρεται στις πρακτικές ασκήσεις της καθημερινής ζωής, ο δεύτερος στις διακρίσεις μέσω των αισθήσεων και ο τρίτος στην αξιοποίηση δεξιοτήτων για την

¹ Βλ. Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, σ. 94.

² Βλ. Κουτσοβάνου Ε., *Η μέθοδος Montessori και η προσχολική εκπαίδευση σύγχρονες προοπτικές*, 1992 σ. 50.

ανάπτυξη της γραφής της ανάγνωσης και την κατάκτηση μαθηματικών και φυσικών εννοιών²³²

Στην παιδαγωγική θεωρία της Montessori το παραμύθι αναφέρεται στον τρίτο τομέα ο οποίος περιλαμβάνει την αξιοποίηση δραστηριοτήτων για την ανάπτυξη της γραφής και της ανάγνωσης.²³³ Σύμφωνα λοιπόν με τη Montessori η διδασκαλία της γλώσσας περιλαμβάνει ανάγνωση στα παιδιά ιστοριών που έχουν ως ήρωες αληθινούς ανθρώπους και έχουν γενικό βιοματικό χαρακτήρα. Αποκλείει δηλαδή την ανάγνωση παραμυθιών και μύθων.²³⁴

Η Montessori θεωρεί πως τα παιδιά πρέπει να μαθαίνουν ανάγνωση μόνο μέσα από ιστορίες που αναφέρονται σε πραγματικά πρόσωπα.²³⁵ Στους μύθους και στα παραμύθια κυριαρχεί το φανταστικό στοιχείο και οι ήρωες συχνά δεν είναι υπαρκτά πρόσωπα αλλά δημιουργήματα της φαντασίας του συγγραφέα στην περίπτωση του έντεχνου παραμυθιού και του λαού στην περίπτωση του λαϊκού παραμυθιού. Το ίδιο ισχύει και για τους μύθους τους οποίους δημιούργησε ο λαός για να διδάξει αλλά και εδώ τα πρόσωπα που κυριαρχούν δεν είναι υπαρκτά.

4.2.2 Η θεωρία του Froebel και η άποψη του για το παραμύθι

Ο Froebel είναι γνωστός για την δημιουργία του “νηπιακού κήπου” (kinder garden) και την δημιουργία του ειδικού παιδαγωγικού υλικού του το οποίο ονόμασε “Δώρα”.²³⁶ Είναι επίσης ο θεμελιωτής των δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου και το παιχνίδι είναι ο κεντρικός άξο-

²³² Βλ. ό.π., σ. 31.

²³³ Βλ. Κάτσιου- Ζαφρανά Μ., *Η Μοντεσσοριανή μέθοδος στην Ελλάδα*, 1995, σ. 46.

²³⁴ Βλ. ό.π., σ. 33.

²³⁵ Βλ. ό.π.

²³⁶ Heiland H., Friedrich Froebel., 2000, σ. 75.

νας στην θεωρία του. Στην θεωρία του τονίζεται ιδιαίτερα ότι όλες οι δραστηριότητες πρέπει να αναπτύσσονται με παιγνιώδη μορφή.²³⁷

Η άποψη του σχετικά με την παιδαγωγική χρησιμότητα του παραμυθιού δεν διαφέρει από αυτή της Montessori. Πιο συγκεκριμένα στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι η παιδαγωγική που προτείνει ο Froebel και η Montessori “θεωρούνταν ότι έφερναν θρησκευτικό και μυστικιστικό πνεύμα, κρινόταν ως περιοριστικά της χαράς και της δημιουργίας του νηπίου και τέλος υποστηριζόταν ότι δεν επεδίωκαν της ανάπτυξη της φαντασίας, επειδή θεωρούσαν ότι αρνούνταν το παραμύθι και το παιχνίδι.”²³⁸ Άρα το συμπέρασμα που απορρέει από αυτό το σημείο είναι ότι και Froebel δεν δεχόταν να διδάσκεται το παραμύθι στο σχολείο.

4.2.3 Η θεωρία του Freinet και η άποψη του για το παραμύθι

Ο Freinet επιθυμεί να δημιουργήσει το σχολείο του λαού. Στην θεωρία του συναντάμε τρεις βασικές αρχές. Η πρώτη είναι αυτή του παιδαγωγικού ματεριαλισμού. Μέσα στην τάξη υπάρχουν εργαλεία που χρησιμοποιούν τα παιδιά και κυρίως το τυπογραφείο.²³⁹ Η δεύτερη αρχή είναι αυτή της συναιτεριστικής ζωής, η οποία αφορά την ρύθμιση της ζωής μέσα στην τάξη. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην μάθηση μέσω της συνεργασίας, κάτι το οποίο βρίσκει εφαρμογή και στην διαπολιτισμική εκπαίδευση γιατί όταν τα παιδιά συνεργάζονται γνωρίζονται καλύτερα. “Η από κοινού μάθηση παιδιών διαφορετικής κοινωνικής και πολιτισμικής καταγωγής είναι σημαντικό θέμα στο σχολείο του

²³⁷ Βλ. ό.π., σ.σ. 46-47.

²³⁸ Κιτσαράς Γ., *Προσχολική παιδαγωγική*, σ. 59.

²³⁹ Βλ. Peyronie H., (2000). Celestin Freinet σ.σ. 298-299.

Freinet.”²⁴⁰ Η Τρίτη αρχή είναι αυτή της προσωποποίησης των εκμαθήσεων. Η εργασία έχει επίσης σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση ενώ ο δάσκαλος έχει βοηθητικό ρόλο.

Ο Freinet δεν αναφέρει στην θεωρία του κάτι συγκεκριμένο για το παραμύθι. Το μόνο που αναφέρεται για τα βιβλία είναι τα κείμενα που έγραφαν τα παιδιά μόνα τους και είχαν την δυνατότητα να τα αναπαράγουν με τη χρήση του τυπογραφείου που υπήρχε στην σχολική τάξη. Έπειτα με αυτά τα κείμενα δημιουργούσαν την εφημερίδα της τάξης. Στην συνέχεια τοποθετούσαν αυτά τα βιβλία μαζί με τα άλλα βιβλία που είχαν στην βιβλιοθήκη της σχολικής τάξης, καθώς οι δάσκαλοι συχνά θεωρούσαν παλιά και μακριά από την εποχή τους τα βιβλία που υπήρχαν στο σχολείο και έτσι προέτρεπαν τα παιδιά να δημιουργούν τα δικά τους βιβλία που ήταν κοντά στα ενδιαφέροντα τους.²⁴¹ Στην θεωρία του Freinet λοιπόν δεν παρουσιάζεται μια ξεκάθαρη άποψη για την παιδαγωγική χρησιμότητα του παραμυθιού.

4.3 Η ψυχολογική θεωρία του Piaget σε σχέση με το παραμύθι

Η θεωρία του Piaget αναφέρεται σε τέσσερα νοητικά στάδια τα οποία συμβαδίζουν με την ανάπτυξη του ανθρώπου. Ο όρος ανάπτυξη υποδηλώνει τις αλλαγές ενός οργανισμού με την πάροδο του χρόνου, “αναφέρεται στην ψυχοπνευματική εξέλιξη του ανθρώπου και συνδέεται στενά με τις επιδράσεις του περιβάλλοντος.”²⁴²

Το πρώτο στάδιο είναι το αισθησιοκινητικό στο οποίο βρίσκονται τα παιδιά ηλικίας 0 μέχρι 2 ετών. Το δεύτερο είναι το προεγνωσιολογικό ή

²⁴⁰ Πανταζής Β., *Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική*, σ. 109.

²⁴¹ Βλ. Freinet system, *History of Freinet pedagogy*,

http://www.indigochild.net/a_die_indigo_kinder_montessori_schulen.htm#f

²⁴² Κιτσαράς Γ., *Προσχολική παιδαγωγική*, σ. 106.

προσυλλογιστικό στο οποίο βρίσκονται τα παιδιά ηλικίας 2-7 ετών. Το τρίτο είναι το στάδιο των συγκεκριμένων τυπικών ενεργειών και αναφέρεται στα παιδιά ηλικίας 7-11 χρόνων και τέλος, υπάρχει το στάδιο των αφηρημένων τυπικών ενεργειών στο οποίο βρίσκονται τα άτομα ηλικίας 12 ετών και πάνω.²⁴³

Επομένως σύμφωνα με τα στάδια της νοητικής ανάπτυξης το παιδί της προσχολικής ηλικίας βρίσκεται στο προεγνωσιολογικό ή προσυλλογιστικό στάδιο. Σε αυτή τη περίοδο πολύ σημαντικό ρόλο σύμφωνα με τον Piaget έχει η συμβολική λειτουργία που είναι “η ικανότητα αναπαραστάσεως ενός πράγματος ή γεγονότος με κάποιο άλλο.”²⁴⁴ Με τη συμβολική λειτουργία “το νήπιο αποκτά την ικανότητα να φαντάζεται γεγονότα και πράγματα, από τα οποία χωρίζεται χρονικά και τοπικά.”²⁴⁵

Σε αυτή την ηλικία δηλαδή τα παιδιά αρχίζουν να κατανοούν πράγματα πέρα από το άμεσο περιβάλλον τους. Επομένως το έντεχνο παραμύθι στο οποίο συνυπάρχουν κείμενο και εικόνες, τις οποίες και χρησιμοποιεί κυρίως το παιδί σε αυτό το στάδιο της νοητικής του ανάπτυξης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο νηπιαγωγείο για να μπορέσουμε να περάσουμε στο παιδί διάφορα μηνύματα που θέλουμε.

Σύμφωνα με τον Piaget “ καθώς αναπτύσσεται η ευφυΐα, οι νοητικές διαδικασίες μπορούν να συμπεριλάβουν σε μεγαλύτερη έκταση τη χρονική απόσταση, την απόσταση στο χώρο και τη διείσδυση κάτω από την επιφάνεια των πραγμάτων”²⁴⁶ και να υπάρξει έτσι μεγαλύτερη κατανόηση της πραγματικότητας.

Το παραμύθι όπως γνωρίζουμε κινείται σε παρελθοντικό χρόνο ενώ ο χώρος του παραμυθιού ποικίλει. Μπορεί η ιστορία να διαδραματίζεται σε ένα χώρο που είναι οικείος στο παιδί όπως μπορεί να είναι το

²⁴³ Βλ. Κόφρας Α., *Γενική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής*, σ.σ 67-68.

²⁴⁴ ό.π., σ. 69.

²⁴⁵ ό.π., σ. 70.

²⁴⁶ Ρίσμοντ Π., *Εισαγωγή στον Πιαζέ*, 1970, σ.σ. 120-121.

σχολείο. Ωστόσο, είναι πολύ συχνό φαινόμενο στα παραμύθια να γίνεται αναφορά στο φυσικό περιβάλλον ή στο διάστημα αλλά κάποιες φορές και σε χώρους που στην πραγματική ζωή δεν τους συναντάμε ποτέ. Όταν λοιπόν ο παιδαγωγός επιθυμεί να διαβάσει ένα παραμύθι στα παιδιά πρέπει να λαμβάνει σοβαρά υπόψη του την ηλικία καθώς επίσης και να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός στην επιλογή του παραμυθιού έτσι ώστε να είναι σίγουρος ότι τα παιδιά κατανοούν τον χρόνο και τον χώρο στον οποίο κινείται το παραμύθι. Ακόμη, είναι σημαντικό το παραμύθι να είναι εικονογραφημένο καθώς οι εικόνες βοηθούν ιδιαίτερα τα παιδιά στην κατανόηση του κειμένου.

Ο Piaget έδινε ιδιαίτερη έμφαση στην συναναστροφή του ανθρώπου με τα αντικείμενα και όχι τόσο με τους ανθρώπους. Πίστευε ότι “η νόηση αναπτύσσεται με την εξερεύνηση του φυσικού και του κοινωνικού κόσμου.”²⁴⁷ Το παιδί πρέπει να εξερευνήσει μόνο του τον κόσμο γύρω του και να ανακαλύψει τις δυνατότητες που του προσφέρει. Εδώ μπορούμε να αναφέρουμε και την αρχή του Piaget κατά την οποία το παιδί πρέπει να έχει ενεργό ρόλο μέσα στην σχολική τάξη και να μην είναι παθητικό. Το παιδί είναι καλό να επεξεργαστεί μόνο του το παραμύθι, το οποίο είναι ένα αντικείμενο στο χώρο του νηπιαγωγείου ή του σπιτιού. Είναι σημαντικό παρατηρήσει τις εικόνες και να δει σε ποια σημεία υπάρχει κείμενο και μέσα από την επαφή του με το παραμύθι, να το αγαπήσει και κατά συνέπεια, να αγαπήσει τα βιβλία, επειδή ήρθε σε επαφή μαζί τους και κέντρισαν το ενδιαφέρον του και όχι επειδή του το επέβαλε κάποιος.

Ακόμη, στη θεωρία του Piaget συναντάμε ως κυρίαρχη την αρχή ότι “η διδασκαλία πρέπει να προσαρμόζεται στις ήδη υπάρχουσες γνώσεις του παιδιού.”²⁴⁸ Το παραμύθι λοιπόν που θα επιλέξει ο παιδαγωγός

²⁴⁷ Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονες τάσεις της προσχολικής αγωγής*, σ. 115.

²⁴⁸ ό.π., σ. 116.

να διαβάσει ή να αφηγηθεί στα παιδιά πρέπει να είναι ένα παραμύθι το οποίο να έχει τη δυνατότητα να προχωρήσει λίγο πιο πέρα τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις των παιδιών και να μην είναι ένα κείμενο εντελώς ξένο στα παιδιά.

Η γλώσσα θεωρείται από τον Piaget συντελεστικός παράγοντας στην ανάπτυξη των νοητικών ενεργειών του ατόμου και η πρόοδος μέσα στα αναπτυξιακά στάδια διακρίνεται από μια αυξημένη χρήση της γλώσσας.²⁴⁹ Η γλώσσα στο νηπιαγωγείο καλλιεργείται με πολλούς τρόπους ανάμεσα σε αυτούς βρίσκεται και η ανάγνωση ενός κειμένου, το οποίο μπορεί να είναι και παραμύθι καθώς το παιδί έτσι κατανοεί πως χρησιμοποιείται η γλώσσα, μαθαίνει πως διαβάζεται ένα κείμενο αλλά στην συνέχεια είναι δυνατόν το παραμύθι να δώσει αφορμή και για συζήτηση.

4.4 Το έντεχνο παραμύθι στο νηπιαγωγείο

Το παραμύθι και κυρίως το έντεχνο είναι ιδιαίτερα συνδεδεμένο με την παιδική ηλικία και το νηπιαγωγείο. Είναι ιδιαίτερα αγαπητό από τα παιδιά αρκεί ο παιδαγωγός να επιλέγει ένα κατάλληλο παραμύθι που να είναι κοντά στα ενδιαφέροντα των παιδιών και να ακολουθεί κάποιες παιδαγωγικές προϋποθέσεις.

Στο σύγχρονο νηπιαγωγείο ένα παραμύθι μπορεί να αποτελεί το κέντρο και την αφετηρία πολλών δραστηριοτήτων.²⁵⁰ Υπάρχουν διάφοροι τρόποι επεξεργασίας και προσέγγισης του παραμυθιού, οι οποίοι εξαρτώνται από τις αντικειμενικές συνθήκες που παρέχει το νηπιαγωγείο αλλά και από το μεράκι και το κέφι της νηπιαγωγού.²⁵¹

²⁴⁹ Βλ. Ρίσμονι Π., *Εισαγωγή στον Πιαζέ*, 1970, σ.σ. 131-133.

²⁵⁰ Βλ. Αναγνωστόπουλος Β., *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, σ. 214.

²⁵¹ Βλ. ό.π.

Στο νηπιαγωγείο χρησιμοποιούνται κυρίως τα έντεχνα παραμύθια μιας και συνδυάζουν εικόνα και κείμενο αλλά και επειδή αυτά τα παραμύθια έχουν γραφτεί αποκλειστικά για τα παιδιά. Οι δραστηριότητες που μπορούμε να πραγματοποιήσουμε με αφορμή ένα παραμύθι είναι πολλές. Μπορούμε να ξεκινήσουμε με την απλή ανάγνωση ή αφήγηση ενός παραμυθιού και να καταλήξουμε σε κάτι εντελώς διαφορετικό που θα έχει όμως τις ρίζες του στο παραμύθι.

Πέρα από την απλή αφήγηση ή διήγηση ενός παραμυθιού μπορούμε να έχουμε αφήγηση ή ανάγνωση παραμυθιού και να δείχνουμε παράλληλα τις εικόνες στα παιδιά. Στην συνέχεια μπορούμε να έχουμε αναδιήγηση από τα παιδιά, η οποία μπορεί να συνοδεύεται και από την επίδειξη εικόνων.²⁵² Τα παιδιά δηλαδή βλέποντας τις εικόνες να διηγηθούν το παραμύθι όπως μπορούν. Ακόμη, μπορούμε να κάνουμε παιχνίδια με κάρτες δηλαδή μπορούμε να αφαιρέσουμε μια εικόνα και να ζητήσουμε από τα παιδιά να βρουν ποια λείπει ή να τις μπερδέψουμε και να τις βάλουν στην σειρά.²⁵³

Η δραματοποίηση ή το κουκλοθέατρο με αφορμή το παραμύθι είναι συχνές. Η εκμάθηση ενός τραγουδιού που έχει το ίδιο θέμα ή η υλοποίηση μιας εικαστικής δημιουργίας είναι δημοφιλής δραστηριότητες που μπορούν να γίνουν με αφορμή ένα παραμύθι. Η συζήτηση επίσης που μπορεί να προκύψει από την ανάγνωση ενός παραμυθιού και επομένως η γλωσσική καλλιέργεια είναι πολύ χρήσιμες δραστηριότητες.

²⁵² Βλ. ό.π., σ. 216.

²⁵³ Βλ. ό.π., σ. 217.

4.5 Αναλυτικό πρόγραμμα και παραμύθι

Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα γνωστό ως (Δ.Ε.Π.Π.Σ) Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το Νηπιαγωγείο, που άρχισε να εφαρμόζεται στα νηπιαγωγεία της χώρας μας από το 2002 αναφέρεται σε γνωστικά αντικείμενα που προάγουν την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και λαμβάνουν υπόψη τους τις πιο σύγχρονες παιδαγωγικές και ψυχολογικές θεωρίες.

Στο αναλυτικό πρόγραμμα το παραμύθι αναφέρεται σε αρκετά γνωστικά αντικείμενα και κάθε φορά ο στόχος που πρέπει να επιτευχθεί είναι διαφορετικός. Αρχικά συναντάμε το παραμύθι στις δραστηριότητες που αφορούν την γλωσσική ανάπτυξη. Συγκεκριμένα στο γνωστικό αντικείμενο του προφορικού λόγου και στις ικανότητες που επιδιώκονται να αναπτυχθούν και είναι να μάθουν τα παιδιά “να διηγούνται /αφηγούνται”²⁵⁴. Η δραστηριότητα που προτείνεται εδώ και έχει σχέση με το παραμύθι είναι να “ενθαρρύνονται να αφηγούνται ένα παραμύθι”.²⁵⁵ Επομένως τα παιδιά στα πλαίσια του νηπιαγωγείου ενθαρρύνονται από τους παιδαγωγούς αφού ακούσουν κάποιο παραμύθι να το αφηγηθούν και μέσα από αυτή τη δραστηριότητα να αναπτύξουν τον προφορικό τους λόγο αφού θα χρειαστεί να μιλήσουν και να χρησιμοποιήσουν πιθανόν καινούργιες λέξεις που άκουσαν στο παραμύθι. Δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να μιλήσουν περισσότερο από ότι όταν τους γίνεται μια ερώτηση αφού πρέπει να επεξεργαστούν το παραμύθι που άκουσαν και να αναφερθούν στα πιο ουσιαστικά, κατά την γνώμη τους, περιστατικά, βαζοντάς τα σε μια χρονική ακολουθία.

²⁵⁴ Δ.Ε.Π.Π.Σ. 2002,σ. 9.

²⁵⁵ ό.π.

Στην συνέχεια υπάρχουν οι επιδιωκόμενες ικανότητες που είναι “να βελτιώσουν και να εμπλουτίσουν τον προφορικό τους λόγο”²⁵⁶ και εδώ συναντάμε δραστηριότητες που μπορεί να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι. Τα παιδιά πρέπει “να συνηθίζουν να αναπαράγουν εύστοχα λεκτικά σχήματα που συναντούν συχνά στα παραμύθια, όπως “ήταν μια φορά και έναν καιρό...” , “και έζησαν αυτοί καλά και εμείς καλύτερα”.²⁵⁷ Με αυτές τις δραστηριότητες επιδιώκεται να εμπλουτίσουν τα παιδιά τον προφορικό τους λόγο και τα παραμύθια είναι από τα καταλληλότερα μέσα μιας και υπάρχουν φράσεις που χρησιμοποιούνται σε όλα τα παραμύθια και είναι απλές και εύκολες ώστε να τις θυμούνται τα παιδιά.

Στο γνωστικό αντικείμενο της ανάγνωσης το παραμύθι χρησιμοποιείται ευρέως. Στους επιδιωκόμενους στόχους που είναι “να αναγνωρίζουν τις βασικές εκδοχές του γραπτού λόγου με βάση εξωτερικά τυπογραφικά χαρακτηριστικά”²⁵⁸ παρουσιάζονται δραστηριότητες όπως είναι “τα παιδιά να έρχονται σε επαφή με εικονογραφημένα βιβλία...”²⁵⁹ Μέσα στα βιβλία συμπεριλαμβάνονται και τα παραμύθια καθώς αποτελούν μεγάλο μέρος των βιβλίων που τα παιδιά έχουν στην διάθεσή τους στο νηπιαγωγείο. Τα παιδιά βλέποντας πολλά και διαφορετικά βιβλία αρχίζουν να κατανοούν ότι τα βιβλία διαφέρουν π.χ. από την εφημερίδα γιατί έχουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Στο γνωστικό αντικείμενο της ανάγνωσης υπάρχει επίσης ο διδακτικός στόχος “να υιοθετούν βασικές συμβάσεις ανάγνωσης του αλφαβητικού συστήματος γραφής”.²⁶⁰ Με τον στόχο αυτό επιδιώκεται να μάθουν τα παιδιά για παράδειγμα ότι διαβάζουμε από αριστερά προς τα δεξιά και αυτό μπορεί να επιτευχθεί όταν ο παιδαγωγός διαβάζει στα παιδιά κείμενα και τους δείχνει που ακριβώς διαβάζει και πως πρέπει να διαβάζεται

²⁵⁶ ό.π., σ. 10

²⁵⁷ ό.π.

²⁵⁸ ό.π., σ. 11.

²⁵⁹ ό.π.

²⁶⁰ ό.π.

ένα κείμενο. Τα κείμενα δεν καθορίζονται από το αναλυτικό πρόγραμμα αλλά τα επιλέγει ο νηπιαγωγός. Προσφερόμενα κείμενα για ανάγνωση είναι πολλά αρκεί να είναι κατάλληλα για τα παιδιά.

Στην συνέχεια και πάλι στο γνωστικό αντικείμενο της ανάγνωσης υπάρχει ο στόχος “να ακούν και να κατανοούν μια διήγηση”.²⁶¹ Κατά την διάρκεια αυτής της δραστηριότητας “τα παιδιά ενθαρρύνονται να παρεμβαίνουν κατά την ανάγνωση του κειμένου κάνοντας υποθέσεις για τη συνέχεια και το τέλος της ιστορίας, σχόλια για τους χαρακτήρες κτλ”.²⁶² Το πιο κατάλληλο κείμενο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για αυτή τη δραστηριότητα είναι τα παραμύθια καθώς είναι κείμενα ιδιαίτερα ελκυστικά για τα παιδιά αλλά και τα δομικά χαρακτηριστικά του παραμυθιού είναι τέτοια έχουν δηλαδή αρχή μέση και τέλος και επομένως προσφέρεται για να υλοποιηθεί αυτή η δραστηριότητα.

Σε άλλο σημείο του αναλυτικού προγράμματος υπάρχει ο στόχος “να μπορούν να διακρίνουν σε ένα κείμενο που τους διαβάζεται τα διαλογικά από τα μη διαλογικά μέρη”.²⁶³ Το παραμύθι προσφέρεται και για την πραγματοποίηση αυτού του στόχου καθώς είναι ένα κείμενο που συχνά συνδυάζει και τα δύο είδη κειμένου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να πραγματοποιηθεί αυτή η δραστηριότητα εφόσον ο παιδαγωγός θα δείξει στα παιδιά σε ποιο σημείο υπάρχει διάλογος και τι ακριβώς σημαίνει αυτό.

Τα παραμύθια είναι κατάλληλα για την πραγματοποίηση και του επόμενου διδακτικού στόχου “να «χρησιμοποιούν» τη βιβλιοθήκη της τάξης και να κάνουν συγκεκριμένες επιλογές βιβλίων, ανάλογα με τα ενδιαφέροντα τους ή το θέμα με το οποίο απασχολούνται κάθε φορά”.²⁶⁴ Ανάμεσα στα βιβλία που υπάρχουν στην βιβλιοθήκη του νηπιαγωγείου

²⁶¹ ό.π.

²⁶² ό.π.

²⁶³ ό.π.

²⁶⁴ ό.π., σ. 12.

πρέπει να υπάρχουν και παραμύθια, τα οποία τα παιδιά επεξεργάζονται προκειμένου να επιλέξουν το πιο κατάλληλο βιβλίο για αυτά.

Ένας ακόμη στόχος που σχετίζεται με την γνωριμία των παιδιών με τα βιβλία και την κατανόηση των βασικών στοιχείων που υπάρχουν σε ένα βιβλίο είναι “να εντοπίζουν τον τίτλο, το συγγραφέα και άλλα στοιχεία του βιβλίου”.²⁶⁵ Τα παιδιά εξοικειώνονται με τα βασικά στοιχεία που αναγράφονται σε ένα βιβλίο όταν ο παιδαγωγός πριν την ανάγνωση του παραμυθιού υποδεικνύει στα παιδιά αυτά τα στοιχεία και τους εξηγεί την χρησιμότητά τους, καθώς επίσης πρέπει να τονίζεται ότι αυτά τα στοιχεία υπάρχουν σε όλα τα βιβλία.

Ακόμα και στο γνωστικό αντικείμενο των μαθηματικών μπορεί να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι. Συγκεκριμένα υπάρχει ο διδακτικός στόχος “να εμπλουτίζουν τη γλώσσα και με λέξεις που συνδέονται με τα μαθηματικά”.²⁶⁶ Τα παιδιά στα πλαίσια των δραστηριοτήτων των μαθηματικών μαθαίνουν διάφορες λέξεις που αναφέρονται σε μαθηματικές έννοιες ανάμεσα σε αυτές τις έννοιες είναι τα αριθμητικά επίθετα και οι αριθμοί που μπορούν να τα συναντήσουν και στα παραμύθια αλλά και οι σελίδες των παραμυθιών συχνά είναι αριθμημένες.

Στα γνωστικά αντικείμενα που αφορούν το ανθρωπογενές περιβάλλον και την αλληλεπίδραση μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι. Στο αναλυτικό πρόγραμμα υπάρχει ο διδακτικός στόχος “να ευαισθητοποιούνται μέσα από συζητήσεις, λογοτεχνικά κείμενα ή ατυχείς ευκαιριακές καταστάσεις για τις ιδιαίτερες ανάγκες κάποιων ανθρώπων”.²⁶⁷ Εδώ μπορεί να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι και κυρίως το έντεχνο. Σε αυτό το γνωστικό αντικείμενο θέλουμε να περάσουμε στα παιδιά μηνύματα για τις ιδιαιτερότητες κάποιων ατόμων μέσα από τα παραμύθια που θα χρησιμοποιήσουμε, ωστόσο βασικός μας σκοπός είναι τα παιδιά

²⁶⁵ ό.π.

²⁶⁶ ό.π., σ. 17.

²⁶⁷ ό.π., σ. 18.

να αναγνωρίσουν και να μάθουν να σέβονται τις ιδιαιτερότητες των άλλων.

Στην συνέχεια υπάρχει ο στόχος που αναφέρεται στην κατανόηση του χρόνου από τα παιδιά. “ Να αντιλαμβάνονται τη χρονική ακολουθία γεγονότων”.²⁶⁸ Τα παιδιά εδώ μπορούν αφού ο παιδαγωγός τους έχει δώσει την αρχή μιας ιστορίας να την συνεχίσουν και έτσι να κατανοήσουν την σειρά με την οποία τοποθετούνται τα γεγονότα όταν αφηγούμαστε κάτι.

Επίσης πάνω στην κατανόηση του χρόνου υπάρχει ο στόχος “να αναπαριστούν γεγονότα σύμφωνα με τη χρονική τους ακολουθία”.²⁶⁹ Εδώ τα παιδιά μπορούν να εικονογραφήσουν ένα παραμύθι που διάβασαν προηγουμένως μέσα στην τάξη και να βάλουν στη σωστή χρονική ακολουθία τα βασικά θεματικά της μέρη.

Ακόμη υπάρχει ο στόχος “να αναπτύσσουν ενδιαφέρον για ιστορικά γεγονότα, προβλήματα και διλήμματα ανθρώπων διαφορετικών εποχών ”.²⁷⁰ Εδώ ο παιδαγωγός μπορεί να διηγηθεί ή να διαβάσει ιστορίες, μύθους και παραμύθια στα παιδιά και να διαμορφώσει τη δραστηριότητα, έτσι ώστε να ασκηθούν τα παιδιά στο να κατανοούν γεγονότα και να αναγνωρίζουν τους ήρωες.

Δραστηριότητες οι οποίες βασίζονται στο παραμύθι μπορούν να γίνουν και στο γνωστικό αντικείμενο της δραματικής τέχνης. “Τα παιδιά ενθαρρύνονται να δραματοποιούν μύθους, ιστορίες και παραμύθια που διαβάζουν”.²⁷¹ Επομένως τα παιδιά εδώ μπορούν να διηγηθούν ένα παραμύθι που τους αρέσει και στην συνέχεια να μοιράσουν τους ρόλους και να το δραματοποιήσουν.

²⁶⁸ ό.π., σ. 21.

²⁶⁹ ό.π.

²⁷⁰ ό.π.

²⁷¹ ό.π., σ. 29.

Στα πλαίσια του γνωστικού αντικειμένου του κουκλοθεάτρου μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί το παραμύθι. “Τα παιδιά ενθαρρύνονται να διασκευάζουν και να παίζουν ρόλους στο κοινό από τη καθημερινή ζωή, τη λογοτεχνία...”²⁷² Εδώ τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν το αγαπημένο τους παραμύθι και να το προσαρμόσουν έτσι ώστε να μπορούν να του δώσουν ζωή μέσα από τις κούκλες.

Τέλος, το παραμύθι το συναντάμε ακόμα και στο γνωστικό αντικείμενο της πληροφορικής. Ο στόχος που αναγράφεται στο αναλυτικό πρόγραμμα είναι “να χρησιμοποιούν ένα ψηφιακό δίσκο δεδομένης μνήμης (CD-ROM) για να ακούσουν παραμύθια”.²⁷³ Τα παιδιά πέρα από την ακρόαση παραμυθιών από τη νηπιαγωγό μπορούν να ακούν παραμύθια και από τον υπολογιστή και έτσι να αρχίσουν να εξοικειώνονται μαζί του και να κατανοούν την χρησιμότητα του στην καθημερινή μας ζωή και παράλληλα να αρχίσουν να μαθαίνουν και τις λειτουργίες του.

²⁷² ό.π.

²⁷³ ό.π., σ. 36.

5. Η Διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο

Στην σύγχρονη κοινωνία στην οποία ζούμε κυρίαρχο στοιχείο της είναι η ραγδαία ανάπτυξη της τεχνολογίας και της επιστήμης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα και την διεθνοποίηση της εκπαίδευσης, η οποία μπορεί να παίζει σημαντικό ρόλο όχι μόνο στην μετάδοση των νέων γνώσεων αλλά και στην καλλιέργεια πολιτισμικών αξιών, στάσεων και τρόπων συμπεριφοράς.²⁷⁴

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι μια νέα προσέγγιση και γίνεται προσπάθεια τα τελευταία χρόνια, ώστε να εφαρμοστεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Είναι γεγονός ότι σε πολλές χώρες στον κόσμο το σχολείο δεν διδάσκει στα παιδιά πώς να κατανοούν, να αποδέχονται και να σέβονται τις διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους αλλά επίσης και πώς πρέπει να αντιδρούν στις διακρίσεις και τις προκαταλήψεις εναντίον τους.²⁷⁵

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να εφαρμόζεται από το νηπιαγωγείο και τα παιδιά πρέπει να αναπτύξουν τις πρώτες δομές αναφορικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές που έχουν όλοι οι άνθρωποι. “Οι ομοιότητες είναι πράγματα που μας δένουν”²⁷⁶ ενώ οι διαφορές συμβάλουν στην μοναδικότητά του κάθε ατόμου και είναι αυτές που κατατάσσουν τους ανθρώπους, για παράδειγμα σύμφωνα με την εθνικότητά τους ή το επάγγελμά τους.²⁷⁷

Πρέπει να γίνει κατανοητό από τα παιδιά ότι οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους δεν είναι σημεία αναφοράς, ώστε να τους θεωρούμε κατώτερους, κάτι που μαθαίνουν τα παιδιά μέσα από την κοινωνικοποίησή τους. Το πιο σημαντικό όμως είναι να

²⁷⁴ Βλ. Μάρκου Γ., *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας*, σ. 45.

²⁷⁵ Βλ. Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, σ. 295.

²⁷⁶ ό.π.

²⁷⁷ Βλ. ό.π.

κατανοήσουν τα κοινά στοιχεία που υπάρχουν στους διάφορους πολιτισμούς και να διαπιστώσουν ότι όλοι οι λαοί της γης έχουν κοινά στοιχεία.

Στο νηπιαγωγείο η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν πρέπει να ταυτίζεται με τον παραδοσιακό τρόπο κατά τον οποίο τα παιδιά μάθαιναν για τις “τέσσερις φυλές”,²⁷⁸ κάτι που όχι μόνο δεν είναι σωστή πληροφορία αλλά αποτελεί και την βάση για την ανάπτυξη ρατσιστικών αντιλήψεων. Αντίθετα η διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο εκφράζεται με δραστηριότητες που ενισχύουν την ευαισθησία για τις προσωπικές ανάγκες του καθενός, την κατανόηση της θέσης του άλλου, την αλληλεγγύη και τη συνεργασία. Είναι καλό να πραγματοποιούνται επίσης δραστηριότητες που θα βοηθήσουν στο δέσιμο της ομάδας.²⁷⁹

Για παράδειγμα πρέπει να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να μιλούν για τον εαυτό τους και να μοιράζονται τις εμπειρίες τους με τα άλλα παιδιά. Ακόμη ομαδικές δραστηριότητες εικαστικών κατά τις οποίες τα παιδιά πρέπει να συνεργαστούν και να ανταλλάξουν απόψεις για να πετύχουν ένα καλό αποτέλεσμα.

Οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους είναι πολλές και τα νήπια δεν είναι σε θέση να τις κατανοήσουν απόλυτα. Η διαφορά ηλικίας είναι μια εμφανής διαφορά, την οποία τα παιδιά της προσχολικής ηλικίας δεν κατανοούν επαρκώς και συχνά την συγχέουν με το ύψος που έχει κάποιος.²⁸⁰

Ακόμη, η διαφορά ως προς το φύλο είναι ένα σημείο που δεν μπορούν να κατανοήσουν τα παιδιά μέχρι την ηλικία των 3-4 ετών και μεγαλώνοντας εσωτερικεύουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις που υπάρχουν για τα δύο φύλα. “Η ισχύς και η διαιώνιση των παραδοσιακών κοινωνικών αντιλήψεων αναφορικά με την συμπεριφορά, τις ικανότητες,

²⁷⁸ http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_nipia.html

²⁷⁹ Βλ. ό.π.

²⁸⁰ Βλ. Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, σ.296.

τους ρόλους και γενικά τον τρόπο ολοκλήρωσης και κοινωνικής καταξίωσης των ανθρώπων απλά και μόνο με βάση το φύλο τους”²⁸¹ περνάει στα παιδιά από την προσχολική ακόμη ηλικία.

Οι φυλετικές διαφορές και οι διαφορές κοινωνικοπολιτισμικού περιβάλλοντος αρχίζουν και αυτές να παρατηρούνται από τα παιδιά στην προσχολική ηλικία. Επίσης, συχνά παρατηρούν γύρω τους άτομα με ειδικές ανάγκες που διαφέρουν από αυτό που η κοινωνία μας ορίζει ως φυσιολογικό ²⁸² και αδυνατούν να εξηγήσουν για ποιο λόγο υπάρχουν αυτές οι διαφορές.

Οι κοινωνικοοικονομικές διαφορές επίσης γίνονται κατανοητές από τα παιδιά αυτής της ηλικίας. “Τα παιδιά ηλικίας 5 με 6 ετών κατηγοριοποιούν τους ανθρώπους σε πλούσιους και φτωχούς με βάση κάποια προφανή χαρακτηριστικά όπως είναι τα ρούχα.”²⁸³ Η θρησκεία είναι ακόμη μια σημαντική διαφορά την οποία τα παιδιά πρέπει να κατανοήσουν, όπως και τις γλωσσικές διαφορές και τις διαφορές στις ικανότητες που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους.²⁸⁴

Η καλλιέργεια της μητρικής γλώσσας αποτελεί μια από τις βασικές αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Πρέπει να αρχίζει από την προσχολική ηλικία για αυτό τα παιδιά μεταναστών “είναι καλό να φοιτούν σε νηπιαγωγεία όπου θα καλλιεργούνται σε παιγνιώδη μορφή και οι δύο γλώσσες”.²⁸⁵

Τα παιδιά του νηπιαγωγείου βρίσκονται σε μια ηλικία που δεν κατανοούν τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους και οι αντιλήψεις που έχουν για τους άλλους γύρω τους δεν είναι τόσο ξεκάθαρες. Επομένως είναι η πιο κατάλληλη ηλικία, για να εγχαραχθούν

²⁸¹ Μαραγκουδάκη Ε., *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων*, 2000, σ.20.

²⁸² Βλ. Ντολιοπούλου Ε., *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, σ. 302.

²⁸³ ό.π., σ. 310.

²⁸⁴ Βλ. ό.π., σ.σ. 311- 313.

²⁸⁵ Δαμανάκης Μ., *Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 96.

στην προσωπικότητα του παιδιού οι αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και να κοινωνικοποιηθεί το παιδί με βάση αυτές.

Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να βλέπουν τους άλλους γύρω τους στηριζόμενα στα κοινά χαρακτηριστικά που έχουν, σε αυτά που τους ενώνουν και όχι, να εξυψώνουν τις υπάρχουσες διαφορές καθώς είναι πολίτες μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, στην οποία δεν υπάρχουν σύνορα. Για να μπορέσουν λοιπόν να ζήσουν αρμονικά θα πρέπει να αποκτήσουν θετική εικόνα για τον εαυτό τους, και παράλληλα πρέπει να μάθουν να σέβονται τους άλλους γύρω τους.

5.1 Τι επικρατεί σήμερα στο ελληνικό νηπιαγωγείο

Στο ελληνικό νηπιαγωγείο υπάρχουν παιδιά μεταναστών και το ποσοστό τους είναι αρκετά μεγάλο και κάθε χρόνο αυξάνεται. Το ποσοστό των αλλοδαπών παιδιών συμπεριλαμβανομένων των παλιννοστούντων, των μουσουλμάνων και των τσιγγάνων στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση το σχολικό έτος 1999-2000 ήταν 12,3%.²⁸⁶

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω το ελληνικό κράτος κατά καιρούς έλαβε διάφορα μέτρα με σκοπό να βοηθήσει τα παιδιά των μεταναστών και των παλιννοστούντων να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Ωστόσο, τα αποτελέσματα μέχρι στιγμής δεν είναι και τόσο θετικά καθώς “μια μορφή συγκαλυμμένου ρατσισμού”²⁸⁷ διαπερνά όλες αυτές τις προσπάθειες.

Σήμερα τα διαπολιτισμικά σχολεία που υπάρχουν στην χώρα μας, επομένως και τα νηπιαγωγεία, τα οποία ιδρύθηκαν με νόμο του 1996,

²⁸⁶ Βλ. Τραβασάρου Δ., Εκπαίδευση παιδιών μεταναστών και Παλιννοστούντων, η πολιτική της βίαιης ενσωμάτωσης, 2001, σ. 22.

²⁸⁷ ό.π., σ.24.

είναι “σχολεία βιτρίνα”²⁸⁸, καθώς η παιδαγωγική διαδικασία δεν έχει ουσιαστικά αλλάξει και διαμορφωθεί σύμφωνα με τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τα παιδιά των μεταναστών συχνά δεν καταλαβαίνουν τι τους ζητά το σχολείο και επομένως η πρόοδος τους καθιστάτε αδύνατη.

Ένα χαρακτηριστικό της εκπαίδευσης στον ελλαδικό χώρο είναι “η ακαμψία του εκπαιδευτικού μας συστήματος”²⁸⁹, από την οποία απορρέουν και τα προβλήματα που αφορούν την αδυναμία προσαρμογής των αλλοδαπών μαθητών. Δηλαδή, ενώ γνωρίζουμε τα προβλήματα και τις μεθόδους για την υπέρβασή τους, όλες οι προσπάθειες εκσυγχρονισμού προσκρούουν σε αντιστάσεις που δεν μπορούν να υπερνικηθούν. Αυτό συμβαίνει καθώς το εκπαιδευτικό μας σύστημα δεν παρακολουθεί τις τεράστιες αλλαγές που πραγματοποιούνται στην οικονομία και στην κοινωνία γενικότερα. Η ακαμψία οφείλεται στον τρόπο που διαμορφώθηκε η εκπαίδευση της χώρας μας από την μεταπολεμική περίοδο και μετά καθώς πάντα επιδιωκόταν να δημιουργηθεί μια ισχυρή εθνική συνείδηση.²⁹⁰

Τα νέα δεδομένα της πολυπολιτισμικής κοινωνίας απαιτούν εκσυγχρονισμό του εκπαιδευτικού μας συστήματος και καθίσταται απαραίτητη η προσαρμογή του σύμφωνα με τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ο εκσυγχρονισμός αυτός αφορά “τις εσωτερικές δομές και λειτουργίες του σχολείου ο οποίος πρέπει να είναι προσανατολισμένος περισσότερο προς τα έξω”.²⁹¹ “Να υπερβαίνει δηλαδή την εθνοκεντρική, μονοπολιτισμική προσέγγιση των πραγμάτων”²⁹² και να ανταποκρίνεται στις παγκόσμιες εξελίξεις τις

²⁸⁸ ό.π.

²⁸⁹ Αργυρός Σ., Σύνδεση Παιδείας με την οικονομία, 1993, σ. 49.

²⁹⁰ Βλ. ό.π.

²⁹¹ Δαμανάκης Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλινοστούτων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα*, σ. 322.

²⁹² ό.π.

κοινωνίας λαμβάνοντας υπόψη του ότι συμβαίνει στον κόσμο γύρω μας. Οι αλλαγές σε όλες τις δομές του εκπαιδευτικού συστήματος είναι απαραίτητες καθώς οι γνώσεις που θα παρέχονται στα παιδιά αν δεν γίνουν αλλαγές δεν θα είναι αυτές που θα καλύπτουν τις μελλοντικές τους ανάγκες.

5.2 Το πολυπολιτισμικό curriculum

Το αναλυτικό πρόγραμμα σύμφωνα με το οποίο διεξάγονται τα μαθήματα πρέπει να συμβαδίζει με τις αρχές της διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης. Τα παραδοσιακά αναλυτικά προγράμματα δεν συμβαδίζουν με τις εξελίξεις της σύγχρονης κοινωνίας και την δημιουργία των πολυπολιτισμικών κοινωνιών. Η δημιουργία ενός πολυπολιτισμικού curriculum σε αντίθεση με τα παραδοσιακά αναλυτικά προγράμματα βοηθά στην εξάλειψη των διαφορών στο χώρο του σχολείου.²⁹³

Το αναλυτικό πρόγραμμα που στηρίζεται στην διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να έχει μια σειρά από χαρακτηριστικά που είναι αρχικά “η διαρκής επαφή των μαθητών με την κουλτούρα πολλών εθνικών –πολιτισμικών ομάδων και εθνών”²⁹⁴. Ακόμη ένα αναλυτικό πρόγραμμα, το οποίο στηρίζεται στην προσθετική μέθοδο, σύμφωνα με την οποία προστίθενται στο ήδη υπάρχον αναλυτικό πρόγραμμα κάποιες ενότητες για τον πολιτισμό άλλων εθνών δεν είναι αποτελεσματική. Με την προσθετική μέθοδο απλά αυξάνεται η ύλη και τα παιδιά δεν κερδίζουν κάτι ουσιαστικό καθώς οι γνώσεις που λαμβάνουν για άλλους

²⁹³ Βλ. Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός,, σ. 264.

²⁹⁴ ό.π., σ. 266.

πολιτισμούς δίνονται αποκομμένες από το γενικότερο πλαίσιο του μαθήματος.²⁹⁵

Αντίθετα, το πολυπολιτισμικό curriculum ακολουθεί την μετασχηματιστική προσέγγιση, η οποία διαφέρει ριζικά από την αθροιστική. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, “στο αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνεται και εξετάζεται η κουλτούρα όλων των εθνοτικών – πολιτισμικών ομάδων που ζουν σε ένα εθνικό κράτος”.²⁹⁶ Υπάρχουν νέοι προσανατολισμοί και αρχές και δίνεται η ευκαιρία στους μαθητές να εξετάσουν τα θέματα που προκύπτουν από διαφορετικές οπτικές πλευρές.²⁹⁷ Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να αποφεύγεται η μονόπλευρη ερμηνεία των γεγονότων, όπως συνήθως συμβαίνει ακολουθώντας το παραδοσιακό αναλυτικό πρόγραμμα, που η διάρθρωση του μαθήματος είναι προσχεδιασμένη.

Για να εντοπίσουμε εάν σε ένα αναλυτικό πρόγραμμα υπάρχουν στοιχεία, τα οποία προάγουν την διαπολιτισμική και αντιρατσιστική εκπαίδευση μπορούμε να μελετήσουμε το αναλυτικό πρόγραμμα και να προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε θέματα που σχετίζονται με τις “αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση και στη προσφυγιά”.²⁹⁸ Ακόμη, “τους μηχανισμούς που δημιουργούν στους ανθρώπους την αίσθηση της ανασφάλειας και τον φόβο”²⁹⁹ και τέλος “τις διαδικασίες που οδηγούν σε κατηγοριοποιήσεις και ομαδοποιήσεις, σε εθνικές και κοινωνικές προκαταλήψεις και ρατσιστικές συμπεριφορές”.³⁰⁰

Θεμελιώδης αρχή του πολυπολιτισμικού curriculum είναι να στηρίζεται στις εμπειρίες των παιδιών.³⁰¹ Δεν μπορούμε δηλαδή να διδάσκουμε στα παιδιά μια ύλη η οποία να απέχει από τον βίο τους

²⁹⁵ Πανταζής Β., Το πολυπολιτισμικό curriculum, σ. 188.

²⁹⁶ Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – Πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, σ. 266.

²⁹⁷ Βλ. ό.π.

²⁹⁸ Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, Αθήνα, σ. 179.

²⁹⁹ ό.π.

³⁰⁰ ό.π.

³⁰¹ Βλ. Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – Πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, σ. 267.

και να περιμένουμε θετικά αποτελέσματα. Το έντεχνο παραμύθι αποκαλύπτει την δυνατότητα της γλώσσας “να διαμεσολαβεί και να μεταφέρει την εμπειρία του γηγενούς και του ξένου μέσα στην σχολική τάξη”.³⁰² Ωστόσο, η επιστήμη πρέπει επίσης να αποτελεί βασικό άξονα γύρω από τον οποίο να διαμορφώνεται το αναλυτικό πρόγραμμα και η γνώση που παρέχεται στα παιδιά να επεξεργάζεται συνεχώς.³⁰³

5.2.1 Το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα για το νηπιαγωγείο και η διαπολιτισμική εκπαίδευση

Το νέο αναλυτικό πρόγραμμα Δ.Ε.Π.Π.Σ. βρίσκεται κοντά στις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Οι αρχές που αναφέρονται στη διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι: “να παρέχει ευκαιρίες για την στήριξη της πολιτισμικής ταυτότητας και της γλώσσας όλων των παιδιών” , “να βασίζεται στις πρϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες και να συνδέει τη γνώση με την καθημερινή πρακτική στο σχολείο”, “να ενισχύει την αλληλεπίδραση των παιδιών μεταξύ τους, τη συνεργασία με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς των άλλων βαθμίδων και γενικά το άνοιγμα του Νηπιαγωγείου στην ευρύτερη κοινωνία” και “να μπορεί να ανανεώνεται συνεχώς και να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες προκλήσεις της εποχής μας”.³⁰⁴

Η αξιολόγηση στηριζόμενοι στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, πρέπει να γίνεται λαμβάνοντας υπόψη τα ατομικά χαρακτηριστικά κάθε παιδιού, που συμβάλουν στο να έχει το κάθε παιδί τον δικό του ρυθμό σύμφωνα με τον οποίο μαθαίνει.³⁰⁵ Για

³⁰² Τουρνά Χ., Διαπολιτισμική προσέγγιση της λογοτεχνίας στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης, σ. 176.

³⁰³ Βλ. Πανταζής Β., Το πολυπολιτισμικό curriculum, σ. 190.

³⁰⁴ Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002, σ. 2.

³⁰⁵ Βλ. ό.π., σ. 8.

παράδειγμα, ένα παιδί που η μητρική του γλώσσα είναι διαφορετική από αυτή που είναι κυρίαρχη στο σχολείο, είναι πολύ πιθανό να μην μαθαίνει με τον ίδιο ρυθμό που μαθαίνει ένα παιδί που γλώσσα του είναι αυτή που διδάσκεται στο σχολείο.

Στα διάφορα γνωστικά αντικείμενα που αναφέρονται στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. μπορούμε να εντοπίσουμε στόχους, οι οποίοι προάγουν τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα στο γνωστικό αντικείμενο της προφορικής επικοινωνίας υπάρχει ο διδακτικός στόχος “να παροτρύνονται να συσχετίζουν τις ιστορίες που ακούν με τη δική τους ζωή και με τις δικές τους εμπειρίες”.³⁰⁶ Εδώ δίνεται στα παιδιά η ευκαιρία να εκφράσουν το καθένα τις δικές του εμπειρίες και να βρουν κοινά στοιχεία με τις εμπειρίες των άλλων παιδιών.

Στο γνωστικό αντικείμενο της ανάγνωσης εντοπίζουμε τον διδακτικό στόχο “να αναγνωρίζουν και να συγκρίνουν διαφορετικές μορφές του γραπτού λόγου, όπως π.χ. το χειρόγραφο και το έντυπο κείμενο, αλλά και την ελληνική και άλλες γραφές”.³⁰⁷ Τα παιδιά έρχονται συνεχώς σε επαφή με διάφορα κείμενα και πρέπει να αρχίσουν να αναγνωρίζουν τις διαφορές που υπάρχουν.

Στην συνέχεια στο γνωστικό αντικείμενο που αναφέρεται στο ανθρωπογενές περιβάλλον και την αλληλεπίδραση, υπάρχει ο στόχος “να αναπτύξουν την αυτοεκτίμησή τους”.³⁰⁸ Μέσα στην τάξη οργανώνονται δραστηριότητες που ενθαρρύνουν τα παιδιά να συμμετάσχουν σε αυτές και να αναλαμβάνουν ευθύνες. Έτσι, θα αναπτύσσουν θετικά συναισθήματα για τον εαυτό τους και θα γνωρίζουν την αξία τους και αυτό κατά συνέπεια θα έχει ως αποτέλεσμα να μην νιώσουν τόσο άσχημα αν ακούσουν ένα αρνητικό σχόλιο για κάποιο στοιχείο της προσωπικότητάς τους που είναι διαφορετικό.

³⁰⁶ ό.π., σ. 9.

³⁰⁷ ό.π., σ. 13.

³⁰⁸ ό.π., σ. 17.

Στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο υπάρχουν οι στόχοι “να αναπτύξουν ικανότητες συνεργασίας” και “να κατανοούν την αξία της ομαδικής εργασίας και της από κοινού ανακάλυψης”.³⁰⁹ Τα παιδιά παροτρύνονται να συνεργάζονται και να αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Στην ζωή μας είναι απαραίτητο να συναναστρεφόμαστε με άλλους ανθρώπους, που μπορεί να διαφέρουν από εμάς, για την επίτευξη ενός στόχου και για αυτό χρειάζεται τα παιδιά από τη νηπιακή ηλικία να μάθουν να συνεργάζονται με τους άλλους.

Επίσης στο Δ.Ε.Π.Π.Σ. υπάρχει ο διδακτικός στόχος “να συνειδητοποιούν τη μοναδικότητά τους αλλά και να εντοπίζουν τις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τους άλλους και να τις σέβονται”.³¹⁰ Εδώ δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά με τις κατάλληλες δραστηριότητες να κατανοήσουν την μοναδικότητα που έχει ο κάθε άνθρωπος αλλά ταυτόχρονα και τα κοινά στοιχεία που έχουν όλοι και τους συνδέουν. Ακόμη στα πλαίσια του ίδιου γνωστικού αντικειμένου υπάρχει ο στόχος “μέσα από καθημερινές δραστηριότητες, το παιχνίδι και τα προσωπικά βιώματα να καλλιεργείται η αγάπη και η αλληλεγγύη προς τους συνανθρώπους μας και τα πλάσματα της γης”.³¹¹ Μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες τα παιδιά μαθαίνουν να σέβονται και να αγαπούν τους άλλους.

Στο ίδιο γνωστικό αντικείμενο δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να γνωρίσουν τους λόγους για τους οποίους κάποιοι άνθρωποι φεύγουν από τον τόπο που μένουν για να πάνε κάπου αλλού.³¹² Ακόμη υπάρχει ο στόχος “να διακρίνουν αλλαγές που συνδέονται με γεγονότα, καθημερινές συνήθειες, έθιμα ή άλλα πολιτιστικά στοιχεία”.³¹³ Εδώ

³⁰⁹ ό.π., σ. 18.

³¹⁰ ό.π.

³¹¹ ό.π.

³¹² Βλ. ό.π., σ. 20.

³¹³ ό.π., σ. 21.

δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά πέρα από τις συνήθειες του τόπου τους να γνωρίσουν και έθιμα από άλλους πολιτισμούς.

Πιο κάτω στο γνωστικό αντικείμενο της βιολογίας βρίσκουμε τον στόχο “να αναγνωρίζουν ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στους ανθρώπους”.³¹⁴ Αυτός ο στόχος του αναλυτικού προγράμματος περικλείει μέσα του μια ασάφεια που μπορεί να οδηγήσει και στην ανάπτυξη ρατσιστικών αντιλήψεων από τα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα οι βιολόγοι υποστηρίζουν ότι: “οι άνθρωποι παρά τις εξωτερικές διαφορές, έχουν κοινό το 75% του γενετικού τους υλικού”.³¹⁵

Επομένως οι διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους είναι μόνο εξωτερικές όπως είναι για παράδειγμα το χρώμα του δέρματος των ανθρώπων, το οποίο καθορίζεται περισσότερο από το κλίμα στο οποίο ζει κάποιος και όχι από βιολογικούς λόγους. Άρα η διατύπωση του διδακτικού στόχου της βιολογίας κατά αυτόν τον τρόπο μπορεί να οδηγήσει σε παρανοήσεις του τύπου ότι οι άνθρωποι διαφέρουν σημαντικά μεταξύ τους και να διαιωνίζει την παραδοσιακή νοοτροπία που υπήρχε μέχρι πριν λίγο καιρό στα νηπιαγωγεία να διδάσκονται οι φυλές, οι οποίες όπως υποστηρίζουν επιστήμονες δεν υφίστανται.

Στο γνωστικό αντικείμενο των εικαστικών υπάρχει επίσης ο στόχος “να τους δοθεί η ευκαιρία να αναγνωρίζουν ορισμένα χαρακτηριστικά έργα τέχνης ελληνικής και άλλων χωρών”.³¹⁶ Μέσα από τους δύο αυτούς στόχους που προαναφέρθηκαν τα παιδιά γνωρίζουν άλλους πολιτισμούς και εντοπίζουν κοινά και διαφορετικά στοιχεία.

Στα πλαίσια του γνωστικού αντικειμένου της φυσικής αγωγής υπάρχουν οι στόχοι “να ενθαρρύνονται να ζητούν βοήθεια όταν τη χρειάζονται και να προσφέρουν τη δική τους όταν τη χρειάζονται οι άλλοι” και “να αναγνωρίζουν την ανάγκη να συνεργάζονται με τους

³¹⁴ ό.π., σ. 23.

³¹⁵ Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης* σ. 187.

³¹⁶ Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2002, σ. 28.

άλλους ”.³¹⁷ Αυτοί οι δύο στόχοι αναφέρθηκαν και σε προηγούμενα γνωστικά αντικείμενα και προάγουν την συνεργασία ανάμεσα στους ανθρώπους.

Τέλος, στο γνωστικό αντικείμενο της μουσικής δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να ακούσουν μουσική και από άλλες χώρες πέρα από τη δική τους και να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε μουσικής.³¹⁸ Η μουσική είναι ένα μέσο που μπορεί να ενώσει τους ανθρώπους και να τους κάνει να παραμερίσουν τις όποιες διαφορές υπάρχουν ανάμεσά τους, ακόμα και αν τα παιδιά δεν κατανοούν τους στίχους του τραγουδιού, μπορούν να εντοπίσουν στοιχεία που να τους αρέσουν στη μελωδία της μουσικής.

5.3 Διαπολιτισμική εκπαίδευση και έντεχνο παραμύθι

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση πρέπει να διαπερνά κάθε λειτουργία του νηπιαγωγείου και να χαρακτηρίζει όλα τα γνωστικά αντικείμενα, αν θέλουμε οι μαθητές μας να μάθουν να σέβονται και να εκτιμούν οτιδήποτε διαφορετικό αλλά ταυτόχρονα να βρίσκουν και κοινά σημεία με τους άλλους γύρω τους. Το παραμύθι και ιδιαίτερα το έντεχνο, το οποίο ανήκει στο γνωστικό αντικείμενο της παιδικής λογοτεχνίας και είναι δημιουργία ανθρώπων που γνωρίζουν τα προβλήματα, τόσο των παιδιών όσο και της κοινωνίας μας γενικότερα, είναι ένα από τα καταλληλότερα μέσα που προσφέρεται για να προάγουμε την διαπολιτισμική εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο.

Η λογοτεχνία, μέρος της οποίας είναι και το παραμύθι, αποτελεί ένα από τα γνωστικά αντικείμενα όπου η διαπολιτισμική εκπαίδευση βρίσκει την καλύτερη εφαρμογή της και αν την αξιοποιήσουμε

³¹⁷ ό.π., σ. 31.

³¹⁸ Βλ. ό.π., σ. 34.

κατάλληλα γίνεται το μέσον όχι μόνο για γνώση αλλά και για καλλιέργεια όλων των στόχων που έχει η διαπολιτισμική εκπαίδευση και αναφέρθηκαν στο πρώτο κεφάλαιο.³¹⁹

Αρκετά λογοτεχνικά κείμενα στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το έντεχνο παραμύθι “είναι φορείς εθνικών, οικουμενικών και διαπολιτισμικών αξιών”³²⁰ και αποτελούν δεξαμενή άντλησης πληροφοριών για άλλους πολιτισμούς. Λαμβάνοντας υπόψη αυτή την ιδιότητα των έντεχνων παραμυθιών γίνεται κατανοητή “η αξία της λογοτεχνίας ως μορφωτικού αγαθού στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής παιδείας και της δημοκρατικής εκπαίδευσης.”³²¹ Ακόμη, το έντεχνο παραμύθι συμβάλει στο να γίνει κατανοητή η ισοτιμία ανάμεσα στους ανθρώπους και στους πολιτισμούς.

Ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνει και ερμηνεύει κανείς ένα παραμύθι είναι πολύ σημαντικός καθώς όσο και αν γίνεται προσπάθεια, πάντα μέσα στα λογοτεχνικά κείμενα αντανakλώνται οι ιδεολογικές απόψεις του συγγραφέα. Η γλώσσα λειτουργεί ως μέσο δύναμης και εξουσίας και όπως είναι γνωστό κανένα έργο, ακόμη και ένα φαινομενικά απλό παιδικό βιβλίο, δεν μπορεί να είναι απαλλαγμένο από ιδεολογική φόρτιση.³²²

Ωστόσο, Το έντεχνο παραμύθι δεν επιδρά στους μαθητές και τις μαθήτριες ούτε σύμφωνα με την πρόθεση των λογοτεχνών ούτε με τον τρόπο με τον οποίο επιδρά στους ενήλικες με ανοιχτούς ορίζοντες.³²³ Οι παράγοντες που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο είναι ο τρόπος με τον οποίο γίνεται το μάθημα και ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται το

³¹⁹ Βλ. Εμμανουήλ, Σ. *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, 2004, σ. 131.

³²⁰ Δημάση Μ., <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=40>

³²¹ ό.π.

³²² Βλ. ό.π.

³²³ Βλ. Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, σ. 214.

παραμύθι και οι χαρακτήρες από ανθρώπους, που είναι σημαντικοί για τα παιδιά και ιδίως από τα άτομα της παρέας τους.³²⁴

Μέσα από τα έντεχνα παραμύθια στα οποία αναφέρονται διάφορα μέρη του κόσμου, και διαφορετικά πρόσωπα που ανήκουν σε διαφορετική εθνότητα από τη δικιά μας και περνούν από διάφορες καταστάσεις τα παιδιά έρχονται σε επαφή “με την παράδοση, τις διαχρονικές αξίες του χώρου στον οποίο ζουν και μαθαίνουν να αντιμετωπίζουν με σεβασμό τη διαφορετικότητα”.³²⁵

Τα παιδιά είναι καλό να έρχονται σε επαφή με παραμύθια τόσο από την πατρίδα τους αλλά και από άλλες χώρες του κόσμου, έτσι ώστε να κατανοούν τις συνήθειες αυτών των ανθρώπων και να τις αντιπαραθέτουν με τις συνήθειες του τόπου τους. Είναι χρήσιμο να εντοπίζονται κυρίως τα κοινά στοιχεία που υπάρχουν στα παραμύθια και να κατανοούν ότι παρά τις υφιστάμενες διαφορές υπάρχουν στοιχεία που μπορούν να τα φέρουν κοντά.³²⁶ Έτσι, είναι δυνατόν να προάγεται ένα αίσθημα ισότητας και να γίνεται κατανοητό ότι πέρα από κάποιες διαφορές που υπάρχουν τα κοινά που συνδέουν τους ανθρώπους όλου του κόσμου είναι πολλά.

Η λειτουργία του παραμυθιού δεν είναι μόνο να πληροφορήσει όσο να συγκινήσει και να επηρεάσει, να επιδράσει καταλυτικά την ψυχή του μαθητή και να διαμορφώσει αντιλήψεις και στάσεις μέσα από το κατάλληλο κείμενο που θα ανταποκρίνεται σε ανάλογο στόχο, αγγίζοντας έτσι στόχους της διαπολιτισμικής διδασκαλίας μέσα από τις κατάλληλες παιδαγωγικές δραστηριότητες που θα διαμορφώσει ο εκπαιδευτικός.³²⁷

³²⁴ Βλ. ό.π.

³²⁵ Δημάση Μ., <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=40>

³²⁶ Βλ. ό.π.

³²⁷ Εμμανουήλ, Σ. *Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, σ. 132.

Χρησιμοποιώντας το παραμύθι ο παιδαγωγός μπορεί να περάσει στα παιδιά μηνύματα που αφορούν επίκαιρα ζητήματα όπως είναι ιστορικές, ατομικές και κοινωνικές αξίες, αρχές και κανόνες που διέπουν την συμβίωση και την συνεργασία ανάμεσα στους ανθρώπους, οι οποίοι συνυπάρχουν σε έναν κόσμο όπου η ποικιλία και η πολυμορφία αποτελούν πλέον τον κανόνα και όχι την εξαίρεση.³²⁸

Ακόμη είναι σημαντικό ο παιδαγωγός να εξετάζει ένα παραμύθι πριν το δώσει στα παιδιά, έτσι ώστε να διαπιστώνεται αν υπάρχουν σημεία στην εικονογράφηση ή στο κείμενο που παρουσιάζουν και διαιωνίζουν στερεότυπα για διάφορες μειονότητες, για τα φύλα και τα άτομα με ειδικές ανάγκες.³²⁹ Τα παραμύθια που παρουσιάζουν κάποια στερεότυπα δεν πρέπει να αποφεύγονται στην σχολική τάξη. Αντίθετα μπορεί η νηπιαγωγός να τα χρησιμοποιήσει και τα στερεότυπα που υπάρχουν να αποτελέσουν θέμα συζήτησης και να κατανοήσουν τα νήπια ότι δεν είναι σωστά.

Κάθε παραμύθι που χρησιμοποιείται στο νηπιαγωγείο ως μέσο διαπολιτισμικής και αντιρατσιστικής εκπαίδευσης είναι απαραίτητο να γίνεται αντικείμενο εκτενούς συζήτησης, ώστε να εντοπισθούν και να αντιμετωπισθούν οι πιθανές διαφορές στην πρόσληψη του έργου εκ μέρους των μαθητών.³³⁰ Τα παιδιά είναι πολύ πιθανό να παρανοήσουν αυτά που λέει το παραμύθι και για αυτό το λόγο η νηπιαγωγός πρέπει να συζητεί με τα παιδιά για να διαπιστώσει αν το παραμύθι έγινε κατανοητό.

³²⁸ Βλ. Δημάση Μ., <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=40>

³²⁹ Βλ. Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, σ. 215.

³³⁰ Βλ.ό.π., σ. 214.

5.3.1 Πως μπορούμε να προάγουμε την διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από το έντεχνο παραμύθι

Οι παιδαγωγοί μέσα στην τάξη τους μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα έντεχνο παραμύθι για να προάγουν την διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ο τρόπος με τον οποίο θα χρησιμοποιήσει το παραμύθι ο παιδαγωγός εξαρτάται από τον ίδιο. Βασικό σημείο στην δραστηριότητα, εφόσον σκοπός μας είναι η προαγωγή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, είναι η επιλογή του παραμυθιού. Το θέμα πρέπει να είναι σχετικό με την ισότητα των ανθρώπων ή να αναφέρεται στην διαφορετικότητα αλλά να μην υπάρχει αρνητική απόχρωση, δηλαδή να αναφέρεται σε δύο διαφορετικούς ανθρώπους ή αντικείμενα αλλά να τονίζει τα κοινά στοιχεία που έχουν μεταξύ τους και μπορούν να τους ενώσουν.

Η πιο απλή και συνηθισμένη δραστηριότητα είναι η ανάγνωση ή η αφήγηση ενός παραμυθιού και μια συζήτηση που μπορεί να ακολουθήσει στην συνέχεια, ώστε να δούμε τι κατάλαβαν τα παιδιά από το παραμύθι και να προσπαθήσουμε στην συνέχεια να τους περάσουμε θετικά μηνύματα.

Τα πιο σημαντικά σημεία που πρέπει να έχουμε κατά νου όταν επιλέγουμε ένα παραμύθι για να προάγουμε την διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι αρχικά τα κοινά πολιτισμικά στοιχεία που μπορούμε να εντοπίσουμε σε ένα παραμύθι. Το παραμύθι πρέπει να αντανακλά τα βιώματα των παιδιών και κυρίως βιώματα που έχουν όλα τα παιδιά, ώστε να μπορούν να εντοπιστούν τα κοινά στοιχεία και να διαπιστώσουν ότι ανάμεσά τους υπάρχουν κοινά σημεία ακόμα και αν ανήκουν σε διαφορετική εθνότητα ή φύλο.

Οι διάφοροι πολιτισμοί είναι απαραίτητο να παρουσιάζονται ισότιμοι μέσα από τα παραμύθια και να μπορούν τα παιδιά έτσι να “υπερνικήσουν τον εθνοκεντρισμό” με τον οποίο έχουν μεγαλώσει,

επίσης πρέπει να μάθουν να ζουν με “ανοχή” και να “συναναστρέφονται λογικά προς τους ξένους”.³³¹

Ένα παραμύθι είναι επιτακτική ανάγκη να μπορεί να φέρει τα παιδιά κοντά δηλαδή να μην επικεντρώνεται στις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στις διάφορες ομάδες και εθνότητες αλλά το αντίθετο, να τονίζει τα κοινά στοιχεία που ενώνουν όλους τους ανθρώπους. Ας μην ξεχνάμε ότι όλοι οι άνθρωποι ανήκουμε ταυτόχρονα σε πολλές διαφορετικές ομάδες και συχνά “ορίζουμε τον εαυτό μας με βάση την ένταξή μας σε κάποια από αυτές τις κοινωνικές ομάδες”,³³² που αμέσως υποδηλώνει την ταύτιση μας με μια ομάδα ανθρώπων και τον διαχωρισμό μας από τις άλλες.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση μέσα από το έντεχνο παραμύθι μπορεί να προαχθεί και με άλλους τρόπους πέρα από την παραδοσιακή ανάγνωση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό που έγινε στην Κύπρο πριν λίγο καιρό με σκοπό να βρεθούν μαζί τα παιδιά των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.³³³ Ελληνοκύπριοι και τουρκοκύπριοι παρακολούθησαν μια μαγική περιδιάβαση στο σύμπαν μαζί με τον μικρό Πρίγκιπα του Εξυπερί, ο οποίος φέρνει από τον μικροσκοπικό του πλανήτη όλα τα μηνύματα που έχουν ανάγκη σήμερα οι κάτοικοι της Κύπρου.³³⁴

Στο παιδικό βιβλίο “Ο Μικρός Πρίγκιπας” τα παιδιά διαβάζουν για τις περιπέτειες του μικρού πρίγκιπα, ο οποίος εγκατέλειψε τον μικρό πλανήτη του και ήρθε στη γη. Οι περιπέτειες του αφορούν την αναζήτηση της φιλίας και την συναδέλφωση ανάμεσα στους ανθρώπους. Η φιλία και η αγάπη είναι τα αιώνια αγαθά που μπορούν να ενώσουν τους ανθρώπους.

³³¹ ό.π., σ. 157.

³³² Τσιάκαλος Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης*, σ. 123.

³³³ Βλ. Το κινητό Πλανητάριο “ενώνει” τους Κυπρίους,

http://www.astronomy.gr/magazine_news.cfm?ne_id=369&action=detail

³³⁴ Βλ.ό.π.

Μέσα και έξω από το πλανητάριο, ο μικρός παγκόσμιος ήρωας, ο μικρός Πρίγκιπας έδωσε την ευκαιρία στα μικρά παιδιά να ανταλλάξουν αναμεταξύ τους όλα όσα γνώριζαν για τον ουρανό αλλά και να συζητήσουν για αυτά που φέρνουν όλους τους ανθρώπους στη Γη πιο κοντά. Όπως γίνεται και στο διάσημο παραμύθι, έτσι και στο πλανητάριο ο μικρός Πρίγκιπας χάρισε στους μικρούς φίλους το γέλιο των αστεριών, και τη γνώση πως τ' αστέρια γι' αυτούς που ξέρουν να τα κοιτάζουν είναι μηνύματα αγάπης, ομορφιάς και αισιοδοξίας.³³⁵

Η δραστηριότητα αυτή πραγματοποιήθηκε εκτός σχολείου είχε όμως την βάση της σε ένα παραμύθι που όλα τα παιδιά γνώριζαν και κινήθηκε στους άξονες που ορίζει η διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Μια δραστηριότητα που συμβάλει στην προαγωγή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι να βάλουμε τα παιδιά να συλλέξουν κοινά παραμύθια και με τη βοήθεια της παιδαγωγού να τα ταξινομήσουν σύμφωνα με τους τίτλους τους, να σχολιάσουν την εικονογράφηση που υπάρχει στο παραμύθι της κάθε χώρας και να βρουν κοινά στοιχεία.³³⁶

Ακόμη υπάρχουν έντεχνα παραμύθια που αναφέρονται στον αθλητισμό και η παιδαγωγός μπορεί να τα χρησιμοποιήσει. “Οι Ολυμπιακοί αγώνες προάγουν την ευγενική άμιλλα σε παγκόσμια κλίμακα με κοινό σημείο όλων των λαών τον αθλητισμό.”³³⁷ Από την αρχαιότητα οι λαοί κατά την διάρκεια των Ολυμπιακών αγώνων έκαναν εκεχειρία για να μπορέσουν να συμμετάσχουν.

“Μέσω των Ολυμπιακών Αγώνων μπορούμε να μάθουμε πολλά για το ιστορικό, πολιτισμικό, κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δρα ο κάθε λαός”³³⁸ και να εντοπίσουμε τα κοινά στοιχεία που υπάρχουν

³³⁵ Βλ.ό.π.

³³⁶ Βλ. Καγκά Ε., Διαπολιτισμική επικοινωνία και διαθεματικότητα. 2002, σ. 94.

³³⁷ Νικολούδη Φ., Η ανάδειξη της πολυπολιτισμικότητας – διαπολιτισμικότητας, μέσα από τους Ολυμπιακούς αγώνες, 2004, σ. 6.

³³⁸ ό.π.

ανάμεσα στους λαούς. Οι “μασκότ”³³⁹ είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα του πολιτισμού της κάθε χώρας και των δεδομένων που εκείνη την περίοδο επικρατούν στη συγκεκριμένη χώρα.

Επομένως, όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε οι δραστηριότητες που έχουμε την δυνατότητα να πραγματοποιήσουμε με αφορμή ένα έντεχνο παραμύθι που αναφέρεται στην διαφορετικότητα είναι πολλές και εκτείνονται σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα, αρκεί να διέπονται από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Τα ομαδικά παιχνίδια στα πλαίσια του γνωστικού αντικειμένου της φυσικής αγωγής μπορούν να συμβάλλουν στην συνεργασία ανάμεσα στα παιδιά.

Οι δραστηριότητες που καλλιεργούν την γλώσσα και έχουν ως αφορμή τους το παραμύθι είναι πολλές. Για παράδειγμα, τα παιδιά ακούγοντας τη νηπιαγωγό να τους διαβάζει το παραμύθι και να τους δείχνει παράλληλα που διαβάζει μπορούν να κατανοήσουν ότι διαβάζονται τα γράμματα και όχι οι εικόνες.

Το παραμύθι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως εναλλακτικό μέσο για την εκμάθηση της μητρικής γλώσσας από τα παιδιά των μεταναστών. Ως κειμενικό είδος το μαγικό παραμύθι παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά σε όλους τους πολιτισμούς. Είναι φανταστικό, παρουσιάζει συγκεκριμένη δομή και συγκεκριμένα θεματικά μοτίβα.

Τα παιδιά που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα μπορούν να μάθουν λέξεις μέσα από το παραμύθι αλλά το ίδιο μπορεί να γίνει και από τα παιδιά ελληνικής καταγωγής τα οποία μπορούν να μάθουν κάποιες λέξεις από τις γλώσσες παιδιών που φοιτούν στο ίδιο σχολείο. Ήδη έχουν αρχίσει να γράφονται κάποια παραμύθια σε δύο γλώσσες και μπορούμε να διαβάσουμε το παραμύθι και στις δύο γλώσσες και τα παιδιά μπορούν να μάθουν κάποιες βασικές λέξεις του παραμυθιού και στις δύο γλώσσες.

³³⁹ ό.π.

Η μουσική είναι ένα γνωστικό αντικείμενο που προσφέρεται για ανταλλαγή γνώσεων καθώς μπορούν τα παιδιά ακούγοντας διαφορετικά μουσικά κομμάτια να εντοπίσουν κοινά μουσικά όργανα με αυτά που υπάρχουν στην δικιά τους μουσική.

Οι δραστηριότητες που μπορούν να ξεκινήσουν από ένα έντεχνο παραμύθι με μηνύματα ισότητας είναι πολλές. Στο επόμενο κεφάλαιο υπάρχει αναλυτική παρουσίαση δραστηριοτήτων οι οποίες μπορούν να πραγματοποιηθούν με αφορμή την ανάγνωση ενός παραμυθιού. Η νηπιαγωγός πρέπει να εντοπίσει ποια είναι τα βασικά μηνύματα ισότητας που μπορεί να διδάξει στα παιδιά και να οργανώσει τις κατάλληλες δραστηριότητες.

5.3.2 Παραμύθια που ενώνουν τα παιδιά

Κάθε έθνος έχει τον δικό του πολιτισμό στον οποίο συμπεριλαμβάνονται και τα παραμύθια. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός παραμύθια που έχουν τον ίδιο θεματικό πυρήνα να τα συναντάμε σε διάφορες παραλλαγές στους πολιτισμούς όλης της γης.³⁴⁰ Θέματα όπως οι θετοί γονείς που εγκαταλείπουν τα παιδιά τους, η κακιά μάγισσα ή ο κακός μάγος, τα ζώα που έχουν διάφορες ιδιότητες είναι θέματα που συναντάμε στα παραμύθια κάθε πολιτισμού.³⁴¹

Οι ομοιότητες των παραμυθιών, ανεξάρτητα από τη γεωγραφική τους κοιτίδα, δημιούργησαν επιστημονικό θρίλερ, με τη μία ερμηνεία να διαδέχεται την άλλη. Η ανθρωπολογική θεωρία, ευρέως αποδεκτή σήμερα, υποστηρίζει ότι η πολυγενεσία των παραμυθιών συνδέεται με

³⁴⁰ Βλ. Bridging Cultures through Stories, http://education.nmsu.edu/webquest/wq/fairy/culture_tales.htm

³⁴¹ Βλ.ό.π.

την κοινή πορεία των λαών που πέρασαν σε διαφορετικούς χρόνους από τα ίδια στάδια εξέλιξης.³⁴²

Παραμύθια πολύ γνωστά τα συναντάμε εδώ και αιώνες στους διάφορους πολιτισμούς της γης και οι διαφοροποιήσεις, οι οποίες μπορούμε να εντοπίσουμε είναι πολλές. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η “Σταχτοπούτα” για την οποία υπάρχουν περίπου επτακόσιες παραλλαγές παγκοσμίως, ενώ η παλαιότερη χρονολογείται γύρω στον 9^ο αιώνα.³⁴³

Ένα άλλο πολύ γνωστό παραμύθι στο οποίο εντοπίζονται διαφορές στο πέρασμα του χρόνου και στην μεταφορά του από τόπο σε τόπο είναι η “Χιονάτη”. Στη Χιονάτη απαλείφθηκε το φοβερό τέλος της παλαιότερης εκδοχής, όπου η κακιά βασίλισσα τιμωρούνταν παραδειγματικά φορώντας στο γάμο της θετής κόρης της καυτά παπούτσια και χορεύοντας μ' αυτά μέχρι θανάτου. Η διαδικασία μετάπλασης εντάθηκε στο 19ο και κυρίως στον 20^ο αιώνα, όταν οι ριζικές αλλαγές στη ζωή του ανθρώπου επηρέασαν τη θεματολογία και την πλοκή των υπαρχόντων παραμυθιών.³⁴⁴

“Η κοκκινোসκουφίτσα” ένα παραμύθι επίσης πολύ γνωστό και ιδιαίτερα αγαπητό από τα παιδιά υπέστη διάφορες αλλαγές στο πέρασμα του χρόνου. “Ο ορθολογισμός και η νέα ηθική άφησαν το στίγμα τους στην αφήγηση”³⁴⁵ κάτι που δεν συναντάμε στις παλιότερες εκδοχές των παραμυθιών. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα οι αδελφοί Γκριμ επενέβησαν στην Κοκκινোসκουφίτσα το 19ο αιώνα και έτσι ο καλός κυνηγός κάνει την εμφάνιση του και σώζει την γιαγιά και την Κοκκινোসκουφίτσα. Στη

³⁴² Βλ. <http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=48339>

³⁴³ Βλ. ό.π.

³⁴⁴ Βλ. ό.π.

³⁴⁵ ό.π.

γαλλική όμως έκδοση του Περό ο κακός λύκος τρώει το κορίτσι και τη γιαγιά.³⁴⁶

Πολλά από τα πιο γνωστό έντεχνα παραμύθια της εποχής μας όπως αυτά που προαναφέρθηκαν έχουν τις ρίζες τους σε λαϊκά παραμύθια. Οι σύγχρονοι συγγραφείς όμως τα πήραν και τα μετέπλασαν έτσι ώστε να είναι σύμφωνα με τα κοινωνικά δεδομένα της εποχής μας και να μην επηρεάζουν αρνητικά τα παιδιά.

Αυτά τα παραμύθια που υπάρχουν σε κάθε λαό εμπλουτισμένα με τα ιδιαίτερα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του καθενός είναι σημεία από τα οποία μπορούμε να ανιχνεύσουμε κοινά στοιχεία που υπάρχουν ανάμεσα στους ανθρώπους διαφορετικών εθνών. Είναι στοιχεία που προάγουν την ισότητα και την ενότητα ανάμεσα στους ανθρώπους. Όταν στο νηπιαγωγείο δοθεί ευκαιρία να διαβαστεί το ίδιο παραμύθι αλλά προερχόμενο από διαφορετικό λαό τότε τα παιδιά μπορούν να κατανοήσουν καλύτερα αυτά τα κοινά στοιχεία.

5.3.3 Μηνύματα ισότητας που δέχονται τα παιδιά από τα έντεχνα παραμύθια.

Το πιο ουσιαστικό μήνυμα που μπορούν να δεχτούν τα παιδιά από παραμύθια που έχουν διαπολιτισμική διάσταση είναι ότι όλοι οι πολιτισμοί έχουν την ίδια αξία. Για αυτό πρέπει να σεβόμαστε τους ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από εμάς είτε ως προς την γλώσσα, την θρησκεία ή τον πολιτισμό.

Επίσης, είναι πολύ σημαντικό τα παιδιά να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι μπορεί να έχουν κάποιες διαφορές όπως αυτές που αναφέρθηκαν πιο πάνω αλλά παρόλα αυτά είναι όλοι άνθρωποι είτε

³⁴⁶ Βλ.ό.π.

άνδρες είτε γυναίκες είτε παιδιά και έχουν όλοι κοινά στοιχεία. Αυτά τα στοιχεία πρέπει να τους ενώνουν και να μην αντιμετωπίζουν με φόβο και δισταγμό οτιδήποτε ξένο και το διαφορετικό γενικότερα.

Επιπροσθέτως, μέσα από τα μηνύματα των παραμυθιών επιδιώκεται να παροτρυνθούν τα παιδιά έτσι ώστε να θέλουν να μάθουν για πολιτισμούς διαφορετικούς από τον δικό τους, να θέλουν να μάθουν άλλες γλώσσες που ίσως να μην είναι τόσο “δημοφιλής” στην σύγχρονη κοινωνία και αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα να εμπλουτίσουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους.

Τα παιδιά όταν θα έρθουν σε επαφή με το διαφορετικό τότε μόνο θα το κατανοήσουν και θα μπορούν να αισθανθούν όπως οι άλλοι. Άρα θα μπορέσουμε να προάγουμε την αρχή της ενσυναίσθησης στα παιδιά και θα τα κάνουμε να αγαπήσουν όχι μόνο ότι είναι ίδιο με αυτά αλλά και το διαφορετικό.

Ακόμη, τα παιδιά θα μάθουν να συνεργάζονται αρμονικά με ανθρώπους που μπορεί να διαφέρουν από αυτά ως προς την ηλικία, το φύλο, τη γλώσσα, το έθνος καθώς στην ζωή μας είναι απαραίτητο να συνεργαζόμαστε με άλλους ανθρώπους ακόμη και αν δεν είμαστε ίδιοι και είναι σίγουρο ότι κάτι θα έχουμε να αποκομίσουμε από αυτή τη συνεργασία.

Μια άλλη πολύ σημαντική αρχή της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι ο αλληλοσεβασμός. Είναι απαραίτητο να υπάρχει αλληλοσεβασμός ανάμεσα στους ανθρώπους, οι οποίοι μπορεί να έχουν διαφορές ανάμεσά τους, ωστόσο πρέπει ο ένας να σέβεται και να αποδέχεται τον άλλο για αυτό που είναι. Μπορεί να ανήκουμε σε διαφορετικά έθνη ή να έχουμε διαφορετικό πολιτισμό ωστόσο πρέπει να σεβαστούμε την επιθυμία του συνανθρώπου μας να εκφράσει τα πιστεύω του χωρίς να τον κατακρίνουμε.

Η αλληλεγγύη³⁴⁷ που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στους ανθρώπους είναι ένα μήνυμα σύμφωνο με τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και μπορούμε να το περάσουμε στα παιδιά μέσα από ένα παραμύθι, στο οποίο παρουσιάζεται η βοήθεια που μπορεί να προσφέρει ένας άνθρωπος σε κάποιον άλλο. Δεν έχει σημασία αν διαφέρουν μεταξύ τους, γιατί πάνω από όλα γνωρίζουν ότι όλοι είμαστε ίσοι και ο καθένας μας θα μπορούσε να χρειαστεί την βοήθεια κάποιου άλλου.

Τέλος η αρχή της ανεκτικότητας,³⁴⁸ μπορεί να περάσει στα παιδιά μέσα από τα παραμύθια. Τα παιδιά πρέπει να μάθουν να σέβονται και να μην κατακρίνουν οτιδήποτε διαφορετικό συναντούν στην ζωή τους. Αντίθετα είναι καλό να αναγνωρίζουν το δικαίωμα που έχει ο κάθε άνθρωπος να διατηρεί για παράδειγμα τη μητρική του γλώσσα ή την θρησκεία του.

349

³⁴⁷ Βλ. Πανταζής Β., Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής, σ. 158.

³⁴⁸ Βλ. ό.π.

6. Ο ρόλος της/του νηπιαγωγού στην διαπολιτισμική εκπαίδευση

Ο ρόλος της νηπιαγωγού στην διαπολιτισμική εκπαίδευση ενός παιδιού είναι πολύ σημαντικός. Για να μπορέσει το παιδί να κατανοήσει τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και να τις αφομοιώσει, έτσι ώστε να συμπεριφέρεται σύμφωνα με αυτές πρέπει ο νηπιαγωγός να έχει λάβει την κατάλληλη μόρφωση και να έχει ευαισθητοποιηθεί σε θέματα ισότητας ανάμεσα σε ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικά έθνη.

Σε προηγούμενη ενότητα έγινε λόγος για την σπουδαιότητα της δημιουργίας ενός πολυπολιτισμικού curriculum. Αν όμως ο εκπαιδευτικός δεν είναι σε θέση να διδάξει σύμφωνα με τις απαιτήσεις του πολυπολιτισμικού curriculum τότε δεν μπορούμε να έχουμε τα αναμενόμενα αποτελέσματα.³⁴⁹

Η νέα πραγματικότητα που επικρατεί πλέον στην κοινωνία μας, όπου συνυπάρχουν άνθρωποι με διαφορετικές γλώσσες και διαφορετικούς πολιτισμούς απαιτεί νέες παιδαγωγικές προσεγγίσεις τόσο για τους μαθητές των σχολείων όλων των βαθμίδων, όσο και για τους εκπαιδευτικούς. Είναι πραγματικότητα το γεγονός ότι όλοι οι θεσμοί της εκπαίδευσης εκπαιδευτικών εξακολουθούν να αγνοούν τις νέες ανάγκες και απαιτήσεις που δημιουργεί για τους φοιτητές και τους εκπαιδευτικούς η πολυπολιτισμική πραγματικότητα.³⁵⁰

Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της κοινωνίας μας αφορά όλους τους εκπαιδευτικούς, καθώς όταν θα φτάσει η στιγμή να διδάξουν σε μια σχολική τάξη είναι πολύ πιθανό ότι θα συναντήσουν και παιδιά μεταναστών.³⁵¹

³⁴⁹ Βλ. Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, σ. 272.

³⁵⁰ Βλ. Μάρκου Γ., Προσεγγίσεις της Πολυπολιτισμικότητας και η Διαπολιτισμική Εκπαίδευση, σ. 34.

³⁵¹ Βλ. ό.π., σ. 35.

Ωστόσο, η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν πρέπει να αποτελεί ένα ιδιαίτερο μάθημα, ούτε ένα σεμινάριο το οποίο θα παρακολουθούν όσοι φοιτητές θέλουν. Αντίθετα, όλα τα μαθήματα που διδάσκονται οι φοιτητές, των παιδαγωγικών τμημάτων “πρέπει να διαπερνώνται από τις αρχές της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης για να διασφαλιστεί η ικανότητα των φοιτητών να αναλύουν και να κατανοούν τα σύγχρονα προβλήματα μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας”.³⁵²

Δεν έχει νόημα να μιλάμε για διαπολιτισμική εκπαίδευση αν οι αρχές της μεταδίδονται ευκαιριακά στους μαθητές ή φοιτητές και δεν παρέχονται με έναν συστηματικό τρόπο, ώστε να εγχαραχθούν στην προσωπικότητα του καθενός ώστε να μάθουν να συμπεριφέρονται σύμφωνα με αυτές.

6.1 Χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού εκπαιδευτικού- νηπιαγωγού

Η νηπιαγωγός που ζει σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία πρέπει να μπορεί να προσφέρει σε όλα τα παιδιά όσο το δυνατόν καλύτερη μόρφωση και για αυτό το λόγο πρέπει να έχει μια σειρά από χαρακτηριστικά.

Αρχικά, θεωρείται απαραίτητο να έχει γνώσεις για την κοινωνία στην οποία ζει και να αναγνωρίζει την υπάρχουσα κοινωνική πολυπολιτισμικότητα και ταυτόχρονα να σέβεται τη διαφορετικότητα που υπάρχει ανάμεσα στους ανθρώπους.³⁵³ Πρέπει η ίδια η νηπιαγωγός “να αισθάνεται πολυπολιτισμικός πολίτης και να έχει την διάθεση να υπερβεί την δικιά της εθνοκεντρική στενότητα”.³⁵⁴

Είναι πολύ σημαντικό να μην επηρεάζεται από την ιδιαίτερη πολιτισμική της ταυτότητα, καθώς όπως όλοι οι άνθρωποι έτσι και αυτή έχει τις δικές της αντιλήψεις, αξίες, προσδοκίες αλλά και τα δικά της στερεό-

³⁵² ό.π., σ. 36.

³⁵³ Βλ. ό.π. σ. 49.

³⁵⁴ Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, σ. 271.

τυπα και τις δικές της προκαταλήψεις.³⁵⁵ Όμως όλα αυτά πρέπει να μάθει να τα ελέγχει και να μην τα μεταφέρει μέσα στην τάξη κατά την διάρκεια της παιδαγωγικής διαδικασίας.

Πέρα όμως από αυτά η νηπιαγωγός είναι σημαντικό να έχει γνώσεις για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τρόπους μάθησης των μαθητών που προέρχονται από διαφορετικά έθνη και έχουν διαφορετικό πολιτισμό και διαφορετική γλώσσα και να έχει τις κατάλληλες δεξιότητες για να είναι αποτελεσματική η διδασκαλία της.³⁵⁶ Πρέπει να βρίσκεται σε μια διαρκής επιμόρφωση και να γνωρίζει όλες τις εξελίξεις στους τομείς της παιδαγωγικής, της ψυχολογίας, της κοινωνιολογίας και της εθνολογίας.³⁵⁷

Ο πολυπολιτισμικός νηπιαγωγός έχει βοηθητική και υποστηρικτική λειτουργία μέσα στην τάξη. Πρέπει να συμβάλει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των παιδιών και να αφήνει περιθώρια, έτσι ώστε να εξετάζουν τα ιστορικά γεγονότα και τις καταστάσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες και να γνωρίζουν οι μαθητές όλες τις υπάρχουσες θεωρήσεις.³⁵⁸

Επίσης, πρέπει να γνωρίζει “την φύση των προκαταλήψεων καθώς και του, ρατσισμού και στρατηγικές για την αντιμετώπιση τους”.³⁵⁹ Ακόμη να κατέχει “γενικές γνώσεις και δεξιότητες για διδακτικές προσεγγίσεις”,³⁶⁰ τις οποίες να μπορεί να προσαρμόσει στις ιδιαίτερες ανάγκες που έχουν τα παιδιά που έχει κάθε φορά στην τάξη της.

Η νηπιαγωγός συμβάλει σημαντικά στη διαμόρφωση της ταυτότητας του κάθε παιδιού. Μια πολυπολιτισμική νηπιαγωγός έχει υποχρέωση να βοηθά τα παιδιά των μεταναστών τα οποία ζουν σε μια ξένη χώρα

³⁵⁵ Βλ. Μάρκου Γ., *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 51.

³⁵⁶ Βλ. ό.π., σ. 60.

³⁵⁷ Βλ. Παναζής Β., *Πολυπολιτισμικό curriculum – πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός*, σ. 273.

³⁵⁸ Βλ. ό.π., σ. 272.

³⁵⁹ Μάρκου Γ., *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση*, σ. 60.

³⁶⁰ ό.π.

και συχνά αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, να διαμορφώσουν την ταυτότητά τους. Πρέπει να βοηθήσει τα παιδιά, έτσι ώστε να μάθουν να συναναστρέφονται θετικά μεταξύ τους αλλά και με τους γηγενείς μαθητές.³⁶¹ Ας μην ξεχνάμε ότι οι απόψεις της νηπιαγωγού και ο τρόπος σκέψης και δράσης της ασκούν μεγάλη επιρροή στους μαθητές για αυτό κρίνεται απαραίτητο η νηπιαγωγός να έχει τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Για τη διαμόρφωση της ταυτότητας η κοινωνική δράση δηλαδή η αρμονική συναναστροφή με το ξένο έχει σημαντικό ρόλο. Η ταυτότητα του κάθε ανθρώπου πρέπει να φέρει στοιχεία της ιδιαίτερης πολιτισμικής κληρονομιάς του αλλά ταυτόχρονα πρέπει να έχει και στοιχεία που να φανερώνουν ότι είναι πολίτης του κόσμου.

Είναι καλό δηλαδή μέσα από την συνύπαρξη του με ανθρώπους που φέρουν διαφορετικό πολιτισμικό υπόβαθρο να αποκομίσει θετικά στοιχεία όσο αφορά τον τρόπο σκέψης του και τον τρόπο που αντιμετωπίζει την κοινωνία. Πρέπει να είναι σεβαστές οι ιδιαιτερότητές του καθενός και να μην επιχειρείται μια προσπάθεια εξομοίωσης των αλλοδαπών παιδιών με τους κατοίκους της χώρας στην οποία βρίσκονται.

Έρευνες έχουν δείξει ότι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι παρακολούθησαν σεμινάρια σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση έχουν θετική στάση προς την εφαρμογή της στο σχολείο. Πιο συγκεκριμένα, οι εκπαιδευτικοί “στο κοινωνικό επίπεδο τάσσονται υπέρ της ένταξης, δηλαδή της ισότιμης πολιτισμικής συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης των εθνοτικών ομάδων”.³⁶² Όσο αφορά το σχολικό επίπεδο “είναι υπέρ μιας εκπαίδευσης με διαπολιτισμικό χαρακτήρα”.³⁶³ Οι εκπαιδευτικοί που έχουν υιοθετήσει αυτή τη στάση αναμφισβήτητα έχουν κατανοήσει τις νέες απαιτήσεις της

³⁶¹ Βλ. Πανταζής Β., Πολυπολιτισμικό curriculum – πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός, σ. 271.

³⁶² Γκόβαρης Χ. – Ανδρεαδάκης Ν., Στάσεις επιπολιτισμού εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, σ. 54.

³⁶³ ό.π.

κοινωνίας στην οποία ζούμε και αναγνωρίζουν την σπουδαιότητα εφαρμογής διαπολιτισμικών προγραμμάτων.

Το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών της χώρας μας είναι υπέρ της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης έρχεται σε αντίθεση με τη γενικότερη στάση του πληθυσμού της χώρας μας που σε Ευρωπαϊκό επίπεδο έρχεται στις πρώτες θέσεις εχθρικής αντιμετώπισης προς τους μετανάστες.³⁶⁴ Αυτή η συνειδητοποίηση από μέρος των εκπαιδευτικών είναι σημαντική καθώς μπορεί να αποτελέσει την αρχή για την αντιμετώπιση των ρατσιστικών συμπεριφορών στο σχολικό περιβάλλον.

³⁶⁴ Βλ. ό.π.

7. Παραδείγματα έντεχνων παραμυθιών που προάγουν την διαπολιτισμική εκπαίδευση

Στην συνέχεια θα παρουσιαστεί ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τρία έντεχνα παραμύθια, με σκοπό να προάγουμε την διαπολιτισμική εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, θα αναφερθούν κάποιες δραστηριότητες που θα ήταν κατάλληλες για την επίτευξη στόχων της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

7.1 Τα παραμύθια

1^ο παραμύθι

Τίτλος παραμυθιού: Πίου –Πίου Πιπιφίλιπι

Όνομα συγγραφέα: Maria Blazejovsky

Μετάφραση: Άννα Μπαλταζή

Έτος έκδοσης: 2000

Τόπος έκδοσης: Αθήνα

Εκδόσεις: Άμμος

Περίληψη: Όλοι οι γλάροι ονομαζόταν Πίου- Πίου, άνδρες και γυναίκες. Κάποτε όμως υπήρχε ένας γλάρος, ο οποίος ήθελε να διαφέρει από τους άλλους και αποφάσισε το όνομά του να είναι Πιπιφίλιπι. Οι γονείς του, του εξήγησαν ότι αυτό δεν γίνεται γιατί όλοι οι γλάροι έχουν το ίδιο όνομα. Αυτός όμως επέμενε και αποφάσισε να εγκαταλείψει το σπίτι του και να ταξιδέψει. Περίμενε ότι οι δικοί του θα τον σταματούσαν και δεν θα τον άφηναν να φύγει, ωστόσο αυτό δεν έγινε επειδή έχει παραβεί τους κανόνες της κοινότητάς τους. Στο ταξίδι του συνάντησε το φεγγάρι, τον άνεμο, τις στάλες τις βροχής, τον Τούτου, ένα κοράκι και με όλους έγι-

ναν φίλοι. Όλοι παραδέχτηκαν πως μπορεί κάποιες στιγμές να ήταν διαφορετικοί, π.χ. ο άνεμος άλλοτε ήταν δυνατός και άλλοτε σιγανός, αλλά στην ουσία πάντα ήταν οι ίδιοι. Στην πορεία του ταξιδιού του βρέθηκε σε ένα πάρκο με παιδιά που τους μιλούσε αλλά δεν καταλάβαιναν τη γλώσσα του και δε μπορούσε να συνεννοηθεί μαζί τους. Μετά από όλες αυτές τις περιπέτειες αποφάσισε να γυρίσει στο σπίτι του και διηγήθηκε στους δικούς του όλα όσα είχε ζήσει.

Σκοπός των δραστηριοτήτων που μπορούν να γίνουν με αφορμή αυτό το παραμύθι, είναι να αποδέχονται τα παιδιά όλους τους ανθρώπους και να αποκομίζουν θετικά στοιχεία από αυτούς.

1^η Δραστηριότητα:

Στόχος της δραστηριότητας είναι να κατανοήσουν τα παιδιά ότι όλοι οι άνθρωποι είναι ίσοι ανεξάρτητα από κάποιες διαφορές που μπορεί να έχουν, καθώς τα κοινά σημεία τους είναι περισσότερα.

Η αφορμή για αυτή τη δραστηριότητα δόθηκε από την ανάγνωση του παραμυθιού “Πίου – Πίου Πιπιφιλίπι” και την αναφορά που γίνεται στις διαφορές που έχουν ορισμένες φορές ο άνεμος, η βροχή κτλ.

Η νηπιαγωγός μπορεί να εστιάσει σε αυτά τα κομμάτια του παραμυθιού που παρουσιάζονται κάποια πρόσωπα να έχουν ορισμένες διαφορές αλλά στην ουσία είναι ίδια και δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά ακόμα και όταν αλλάζουν “πρόσωπο”. Οι γλάροι που όλοι τους άντρες, γυναίκες και παιδιά έχουν το ίδιο όνομα “Πίου - Πίου”. Το φεγγάρι που μερικές φορές είναι “χοντρό και στρογγυλό” και άλλες “αδύνατο και στενό” ωστόσο πάντα είναι το ίδιο φεγγάρι. Ο άνεμος που κάποιες φορές

είναι “δυνατός και άγριος” και άλλες φορές είναι “μαλακός και σιγανός” αλλά παραμένει ο ίδιος. Οι στάλες της βροχής επίσης που μερικές φορές είναι “οι λιμνούλες”, άλλες “το ρυάκι”, άλλες “τα ποτάμια” και άλλες “η θάλασσα πάντα όμως είναι οι ίδιες και τα κάνουν όλα μούσκεμα”.

Η νηπιαγωγός αφού ξαναδιαβάσει αυτά τα σημεία στα παιδιά και τους δείξει και εικόνες που έχει βρει, όπου το φεγγάρι π.χ. είναι ολόκληρο ή άλλη φωτογραφία που το φεγγάρι παρουσιάζεται μισό (βλ. παράρτημα), μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να της πουν παρόμοια παραδείγματα που γνωρίζουν. Μπορούν να αναφέρουν οτιδήποτε τους έρχεται στο μυαλό από το πιο απλό μέχρι το πιο περίπλοκο πράγμα αρκεί να καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι τα αντικείμενα που ανέφεραν είναι ίδια ακόμα και αν έχουν κάποιες διαφορές.

Στη συνέχεια τα παιδιά μπορούν να χωριστούν σε ζευγαράκια και με παρότρυνση της νηπιαγωγού, κάθε ζευγάρι να ψάξει μέσα στην τάξη και να βρει αντικείμενα που ανήκουν στην ίδια κατηγορία αλλά έχουν κάποιες διαφορές. Τα αντικείμενα αυτά μπορεί να είναι τρία διαφορετικά βιβλία ή διαφορετικές κούκλες, οι οποίες όμως παρά τις διαφορές τους δεν παύουν να είναι κούκλες.

Όταν θα έχουν συγκεντρώσει αρκετές ομάδες τέτοιων αντικειμένων, τότε μπορούν να γενικεύσουν το παράδειγμα αυτό και να κατανοήσουν ότι δύο κορίτσια έχουν διαφορετικά ονόματα αλλά και τα δύο είναι κορίτσια. Ακόμη ένα αγόρι και ένα κορίτσι μπορεί να διαφέρουν ως προς το φύλο αλλά και οι δύο είναι άνθρωποι. Ως γενικό συμπέρασμα μπορούν να πουν ότι άνθρωποι που ανήκουν σε διαφορετική εθνότητα μπορεί να έχουν αυτή τη διαφορά αλλά είναι όλοι άνθρωποι και είναι ίσοι μεταξύ τους.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για την πραγματοποίηση αυτής της δραστηριότητας είναι φωτογραφίες που να απεικονίζουν ένα αντικείμενο σε διαφορετικές καταστάσεις. Για παράδειγμα το

φεγγάρι ολόκληρο και μισό, την θάλασσα και τις στάλες της βροχής που αποτελούνται από νερό. Ακόμη θα χρησιμοποιηθούν αντικείμενα μέσα από την τάξη τα οποία θα επιλεγούν από τα παιδιά.

2^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να καταπολεμηθεί ο εθνικιστικός τρόπος σκέψης.

Η αφορμή δίνεται και πάλι από την ανάγνωση του ίδιου παραμυθιού και τα σημεία όπου αναφέρονται τα κοινά στοιχεία που βρήκαν οι πρωταγωνιστές της ιστορίας ανάμεσα τους.

Ο ήρωας του παραμυθιού φεύγει από το σπίτι του και συναντά διάφορα άτομα, τα οποία διαφέρουν από αυτόν, παρόλα αυτά όμως βρίσκουν κάποιο κοινό σημείο και γίνονται φίλοι. “Το φεγγάρι είναι ένα εντελώς διαφορετικό φως” όπως και “ο Πιπιφιλίπι είναι ένας εντελώς διαφορετικός γλάρος” επομένως αποφασίζουν πως αφού και οι δύο είναι εντελώς διαφορετικοί μπορούν να γίνουν φίλοι.

Αργότερα όταν συνάντησε τον άνεμο αποφάσισαν “να πετάξουν και οι δύο μαζί” και έτσι έγιναν φίλοι. Έπειτα συνάντησε τις στάλες της βροχής, οι οποίες δε μπορούσαν να τον κάνουν μούσκεμα γιατί τα φτερά του ήταν αδιάβροχα, ωστόσο συμφώνησαν να ταξιδέψουν μαζί μέχρι την θάλασσα όπου θα κατέληγαν οι στάλες. Ο Τούτου ήταν ένα μαϊμουδάκι σε ένα καράβι και ο Πιπιφιλίπι του πρότεινε να τον βοηθήσει και έτσι ταξίδευαν για καιρό μαζί ενώ από κοινού αποφάσισαν ο ένας να είναι καπετάνιος και ο άλλος ναύτης. Τέλος, και με το κοράκι που συνάντησε έγιναν φίλοι καθώς βρήκαν και πάλι ένα κοινό σημείο που ήταν το λίγο κορακί χρώμα που είχε στα φτερά του ο Πιπιφιλίπι.

Η νηπιαγωγός αφού συζητήσει με τα παιδιά για τα κοινά σημεία που έχουν τα πρόσωπα της ιστορίας τότε μπορεί να τα παροτρύνει να σκεφτούν κοινά σημεία που έχουν με τους συμμαθητές τους. Η δραστηριότητα μπορεί να αρχίσει με την ερώτηση της νηπιαγωγού: “νομίζετε ότι έχετε κάτι κοινό - ίδιο με τους συμμαθητές σας; Για παράδειγμα ο Πιπιφίλιπι που όπως το κοράκι είχε και αυτός λίγο κορακί χρώμα στα φτερά του και επομένως είχαν κάτι κοινό.”

Μπορούν να ξεκινήσουν από τον εντοπισμό στοιχείων όπως είναι παιχνίδια που τους αρέσουν, παραμύθια, τραγούδια και να σημειώνουν τις προτιμήσεις του κάθε παιδιού για να δουν ποια τελικά είναι τα κοινά τους σημεία. Στην αρχή, μπορεί η νηπιαγωγός να προτείνει στα παιδιά να δουν πιο είναι το αγαπημένο παραμύθι του κάθε παιδιού. Έπειτα μπορούν τα παιδιά να προτείνουν κατηγορίες προς διερεύνηση. Αφού θα έχουν κάνει ένα πίνακα με αρκετές κατηγορίες μπορούν να σημειώσουν τα κοινά τους σημεία και να διαπιστώσουν ότι ακόμη και αν δεν το έχουν συνειδητοποιήσει, ανάμεσά τους υπάρχουν κοινά σημεία.

Στην συνέχεια για να εργαστούν τα παιδιά μόνα τους και να διαπιστώσει η νηπιαγωγός αν κατανόησαν όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω μπορούν να κάνουν κολλάζ με φωτογραφίες από περιοδικά. Η νηπιαγωγός μοιράζει στα παιδιά περιοδικά και τους προτρέπει να κόψουν και να κολλήσουν στην λευκή κόλα που έχει το καθένα μπροστά του αντικείμενα που έχουν κοινά στοιχεία μεταξύ τους. Όταν τα παιδιά ολοκληρώσουν τις εργασίες τους μπορούν να συζητήσουν για ποιο λόγο το καθένα επέλεξε τα συγκεκριμένα αντικείμενα.

Τα παιδιά επίσης μπορούν την επόμενη μέρα να δημιουργήσουν το καθένα το παραμύθι του βάζοντας στη σωστή σειρά εικόνες από το αγαπημένο τους παραμύθι τις οποίες θα φέρει η νηπιαγωγός (βλ. παράρτημα).

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν στην συγκεκριμένη δραστηριότητα είναι ένας χάρτινος πίνακας στον οποίο θα αναγράφονται τα ονόματα των παιδιών και οι κατηγορίες. Κάτω από κάθε όνομα θα σημειώνεται το αγαπημένο παραμύθι, τραγούδι κ.α. του παιδιού. Τον πίνακα μπορούν να τον κατασκευάσουν μέσα στην τάξη με χαρτόνι και ένα μαρκαδόρο. Ακόμη θα χρειαστούν διάφορες εικόνες από περιοδικά, κόλλες και ψαλίδια για την δημιουργία του κολλάζ και τέλος στιγμιότυπα (εικόνες) από τα αγαπημένα τους παραμύθια.

3^η Δραστηριότητα

Στόχος της τρίτης δραστηριότητας είναι να εμπλουτίσουν τα παιδιά της ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους με γνώσεις από άλλους πολιτισμούς.

Η αφορμή δίνεται και πάλι από την ανάγνωση του παραμυθιού “Πίου- Πίου Πιπιφιλίπι” και το σημείο όπου ο Πιπιφιλίπι συναντά τα παιδιά, τα οποία όμως δεν κατανοούν την γλώσσα του.

Σε κάποιο σημείο του παραμυθιού ο Πιπιφιλίπι περνάει πάνω από ένα όμορφο πάρκο όπου υπάρχουν παιδιά, ενήλικες και σκυλιά. Ο Πιπιφιλίπι τους μιλούσε στην γλώσσα του όμως κανείς δεν καταλάβαινε τι τους έλεγε.

Η δραστηριότητα μπορεί να αρχίσει με το να ρωτήσει η νηπιαγωγός τα παιδιά αν θέλουν να μάθουν μερικές λέξεις σε άλλη γλώσσα, ώστε να μπορούν να κατανοούν τους ανθρώπους με διαφορετική γλώσσα για να μην βρεθούν στην ίδια θέση με τον Πιπιφιλίπι.

Μπορούν να επιλεγούν λίγες βασικές λέξεις του παραμυθιού όπως “γλάρος, φεγγάρι, βροχή, άνεμος” και ανάλογα με το ποιες είναι οι γλώσσες των παιδιών που υπάρχουν στην τάξη να τις μάθουν τα παιδιά και σε αυτές τις γλώσσες. Αν δεν υπάρχουν παιδιά με διαφορετική γλώσσα μπορεί η νηπιαγωγός να επιλέξει την γλώσσα. Τα παιδιά είναι καλό να ακούσουν τις λέξεις και να τις δουν γραμμένες δίπλα στην ανάλογη εικόνα. Δηλαδή να υπάρχει η λέξη γλάρος στα ελληνικά μαζί με μια φωτογραφία γλάρου και να υπάρχει επίσης η λέξη γλάρος π.χ. στα αλβανικά ή στα ρωσικά μαζί με τη φωτογραφία του γλάρου (βλ. παράρτημα).

Στην συνέχεια μπορούν να ζωγραφίσουν το καθένα όπως μπορεί ένα γλάρο και έπειτα να προσπαθήσουν να γράψουν τις λέξεις που υπάρχουν κάτω από την εικόνα, που έχουν δει προηγουμένως, και στις δύο γλώσσες. Τα παιδιά μπορούν να συμβουλευονται τις εικόνες, οι οποίες έχουν τοποθετηθεί σε σημείο που να είναι ορατές από όλους.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για αυτή τη δραστηριότητα είναι φωτογραφίες που να σχετίζονται με το παραμύθι και θα έχουν γραμμένη και την ανάλογη λέξη πάνω τους. Θα χρειαστούν επίσης λευκές κόλλες και μαρκαδόροι.

2^ο παραμύθι

Τίτλος παραμυθιού: Δώσε αγάπη

Όνομα συγγραφέα: Αγγελική Βαρελά

Έτος έκδοσης: 2004

Τόπος έκδοσης: Αθήνα

Εκδόσεις: Πατάκη

Περίληψη: Ο Μάνος και ο Στάθης ήταν φίλοι και στο σχολείο καθόταν στο ίδιο θρανίο. Μια μέρα η δασκάλα τους, όταν ήρθαν στην τάξη ο Γιάννους από την Πολωνία και η Ντανιέλλα από την Αλβανία τους άλλαξε θρανίο και τους έβαλε να καθίσουν με τα παιδιά που μόλις είχαν έρθει. Ο Μάνος δεν μπορούσε να παρηγορηθεί που δεν καθόταν πλέον στο ίδιο θρανίο με τον φίλο του και δεν συμπαθούσε ιδιαίτερα το παιδί από την Πολωνία, με το οποίο μοιραζόταν το ίδιο θρανίο. Ο Γιάννους καθόταν πάντα μόνος του και δεν έκανε παρέα με τα άλλα παιδιά. Μετά από λίγο καιρό η δασκάλα τους θέλοντας να φέρει τα παιδιά πιο κοντά αποφάσισε να διοργανώσουν στο σχολείο μια γιορτή και να ανταλλάξουν τα παιδιά δώρα μεταξύ τους. Έτσι, ζήτησε από τα παιδιά να φέρουν το καθένα από το σπίτι του ένα δώρο. Ο Γιάννους έφερε ένα καλαθάκι με μήλα και καθώς τα μοίραζε στα παιδιά ψιθύριζε ένα τραγουδάκι πρώτα στη γλώσσα του και μετά στα ελληνικά “Δώσε την αγάπη όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά” Όλα τα παιδιά συγκινήθηκαν και αμέσως και άλλα παιδιά που προερχόταν από άλλες χώρες τραγούδησαν το ίδιο τραγούδι στη γλώσσα τους. Ο Μάνος από εκείνη τη στιγμή άλλαξε στάση προς το Πολωνεζάκι. Θέλησε να μάθει για την ζωή του και την οικογένεια του και έγιναν φίλοι.

Σκοπός αυτών των δραστηριοτήτων είναι να κατανοήσουν τα παιδιά ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι σημαντικοί και ανάμεσα τους υπάρχουν κοινά στοιχεία. Ακόμη να διαπιστώσουν ότι οι άνθρωποι κάποιες φορές αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους και να αναζητήσουν μια νέα.

1^η Δραστηριότητα

Ο στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να κατανοήσουν τα παιδιά ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι και δεν υπάρχει ανώτερος και κατώτερος.

Η αφορμή δίνεται από την ανάγνωση του παραμυθιού “Δώσε αγάπη” και πιο συγκεκριμένα από το τραγούδι που ψιθυρίζει το παιδί από την Πολωνία καθώς μοιράζει τα μήλα.

Σε κάποιο σημείο του παραμυθιού τα παιδιά τραγουδούν στη γλώσσα τους το καθένα το τραγουδάκι “Δώσε αγάπη όπως δίνεις ένα μήλο, έτσι απλά”. Η νηπιαγωγός μπορεί να ξεκινήσει την δραστηριότητα ρωτώντας τα παιδιά αν θα ήθελαν να ακούσουν τραγούδια από άλλες χώρες ή αν γνωρίζουν κάποιο τραγούδι από άλλη χώρα. Λαμβάνοντας υπόψη και τα παιδιά άλλων χωρών που πιθανόν υπάρχουν στην τάξη, μπορεί να ζητήσει από τους γονείς αυτών των παιδιών να φέρουν στο σχολείο κασέτες ή CDs με παιδικά τραγούδια της χώρας τους ή να ζητήσει από τα ίδια τα παιδιά να τραγουδήσουν κάποιο τραγούδι που ξέρουν.

Στην συνέχεια μπορούν να ακούσουν ή να τραγουδήσουν και τα ελληνόπουλα ελληνικά τραγούδια που να έχουν το ίδιο περίπου θέμα με το τραγούδι της ξένης χώρας που προηγήθηκε. Ένα τραγούδι που προσφέρεται είναι του Γ. Ρίτσου “Αν όλα τα παιδιά της γης”(βλ. παράρτημα), το οποίο αναφέρεται ξεκάθαρα στην ισότητα όλων των ανθρώπων ανδρών – γυναικών, νέων – ηλικιωμένων και ανθρώπων που προέρχονται από διαφορετικές χώρες.

Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα θα δοθεί η ευκαιρία στα παιδιά να ακούσουν τραγούδια από άλλες χώρες και να έρθουν σε μια πρώτη επαφή με τον πολιτισμό τους και ταυτόχρονα να διαπιστώσουν ότι τα τραγούδια και των δύο (τριών) χωρών έχουν κοινό θέμα. Η νηπιαγωγός

πρέπει να έχει φροντίσει να εξηγήσει στα παιδιά τι ακριβώς λέει το τραγούδι της ξένης χώρας που άκουσαν.

Στην συνέχεια τα παιδιά μπορούν να προσπαθήσουν να μάθουν αυτά τα τραγούδια. Αν είναι δύσκολα ή μεγάλα μπορούν να μάθουν μερικούς στίχους μόνο. Ακόμη αν η νηπιαγωγός ξέρει να παίζει κάποιο μουσικό όργανο π.χ. πιάνο ή κιθάρα θα μπορούσε να συνοδεύσει το τραγούδι των παιδιών ή θα ήταν πιο ενδιαφέρον για τα παιδιά να χρησιμοποιήσουν αυτά κάποια κρουστά όργανα για να κρατήσουν τον ρυθμό καθώς θα τραγουδούν. Τέλος, θα ήταν καλή ιδέα να ηχογραφήσουν αυτά τα τραγούδια και στην συνέχεια να τα ακούσουν καθώς αυτό θα αποτελεί ένα ισχυρό κίνητρο, ώστε να προσπαθήσουν τα παιδιά περισσότερο.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιήσουμε σε αυτή τη δραστηριότητα είναι κασετόφωνο ή CD- player, κασέτες ή CDS και μουσικά όργανα.

2^η Δραστηριότητα

Έχοντας και πάλι τον ίδιο στόχο όπως και στην προηγούμενη δραστηριότητα μπορούμε να κάνουμε κάτι διαφορετικό για να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με τον πολιτισμό άλλων χωρών και να κατανοήσουν την αλληλεπίδραση που υπάρχει ανάμεσα στους πολιτισμούς.

Η αφορμή και εδώ δίνεται από την ανάγνωση του παραμυθιού “Δώσε αγάπη” και ιδιαίτερα από το σημείο που γίνεται λόγος για την μητέρα της Αλβανίδας Ντανιέλλας η οποία μαγειρεύει πολύ ωραία και δουλεύει ως βοηθός σε ένα εστιατόριο, καθώς και από το σημείο που ο Μάνος λέει επίσης ότι και η δικιά του μητέρα κάνει πολύ ωραία μηλόπιτα.

Η νηπιαγωγός μπορεί να ζητήσει από τα παιδιά να φέρουν όλα από μία απλή συνταγή γλυκού στο νηπιαγωγείο, ιδιαίτερα αν υπάρχουν και παιδιά προερχόμενα από άλλες χώρες αυτή η δραστηριότητα θα δώσει την ευκαιρία στα παιδιά να γνωρίσουν διαφορετικά γλυκά.

Την επόμενη μέρα μπορούν να διαβάσουν αυτές τις συνταγές και να αποφασίσουν ποια τους αρέσει περισσότερο, ώστε να συγκεντρώσουν τα υλικά (μπορεί κάθε παιδί να φέρει κάτι από το σπίτι του) και όλοι μαζί να ετοιμάσουν το γλυκό. Το καλύτερο θα ήταν να επιλεγεί μια συνταγή από άλλη χώρα για να νιώσουν τα παιδιά των μεταναστών ότι γίνονται αποδεκτά αλλά και για να δοθεί η ευκαιρία στα παιδιά που ζουν στη χώρα τους να δοκιμάσουν κάτι διαφορετικό και να αποκτήσουν θετική εικόνα για αυτή τη χώρα. Μπορούν τα παιδιά μαζί με τη νηπιαγωγό τους να κουβεντιάσουν για παρόμοια γλυκά που κάνουν στη χώρα τους καθώς όλοι οι πολιτισμοί έχουν κοινά στοιχεία και επομένως υπάρχουν και φαγητά που είναι ίδια ή παρόμοια.

Τα παιδιά μπορούν με τη βοήθεια της νηπιαγωγού να χωριστούν σε μικρές ομάδες και κάθε μία να αναλάβει να κάνει κάτι συγκεκριμένο. Για παράδειγμα δύο παιδιά μπορούν να αναλάβουν να χτυπήσουν τα αυγά, ένα άλλο παιδί να ανακατεύει, κάποιος να βοηθήσει στην συνέχεια την νηπιαγωγό να σερβίρει το γλυκό και έτσι να συνεργαστούν όλοι μαζί για να πετύχουν ένα κοινό σκοπό.

Τα υλικά που θα χρειαστούν για αυτή τη δραστηριότητα είναι οι συνταγές και στην συνέχεια τα απαραίτητα υλικά για την δημιουργία του γλυκού που θα αποφασίσουν να κάνουν.

3^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να αποκτήσουν τα παιδιά ανοχή προς το ξένο και να προσπαθήσουν να κατανοήσουν τις αιτίες που οδηγούν τους μετανάστες να εγκαταλείψουν την χώρα τους και να αναζητήσουν νέα πατρίδα.

Η αφορμή δίνεται από το ίδιο παραμύθι εστιάζοντας σε συγκεκριμένα σημεία όπως είναι εκεί που η δασκάλα εξηγεί στα παιδιά ότι τα παιδιά αυτά ήρθαν στην Ελλάδα για να βρουν μια νέα πατρίδα. Ακόμη προσφέρεται το σημείο που ο Γιάννος λέει στο Μάνο ότι ο πατέρας του στην Πολωνία ήταν δάσκαλος, αλλά στην Ελλάδα είναι οικοδόμος και ο Μάνος απορεί γιατί εγκατέλειψαν την πατρίδα τους αφού εκεί ο πατέρας του είχε καλύτερη δουλειά.

Η νηπιαγωγός μπορεί να εστιάσει σε αυτά τα σημεία και να ζητήσει από τα παιδιά να εκφράσουν τη γνώμη τους. “Γιατί νομίζουν ότι ο Γιάννος και η οικογένεια του εγκατέλειψαν τη πατρίδα τους;” Μπορεί επίσης η νηπιαγωγός να ζητήσει από τα παιδιά να συγκεντρώσουν υλικό από εφημερίδες και περιοδικά που αναφέρεται στους μετανάστες και να τα φέρουν στην τάξη για να το επεξεργαστούν (βλ. παράρτημα).

Το υλικό αυτό αξιολογείται από τη νηπιαγωγό και διαβάζει μικρά αποσπάσματα στα παιδιά για να κατανοήσουν γιατί οι άνθρωποι αυτοί εγκαταλείπουν τη πατρίδα τους και αναζητούν νέα. Παράλληλα μπορεί να δείξει φωτογραφίες που πιθανόν να υπάρχουν στα αποκόμματα με σκοπό να δουν τα παιδιά τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ζουν αυτοί οι άνθρωποι και να ευαισθητοποιηθούν. Επίσης μπορούν να δουν κάποια βίντεο που να αναφέρονται στην μετανάστευση.

Στην συνέχεια τα παιδιά προτρέπονται από τη νηπιαγωγό να ζωγραφίσουν μια οικογένεια μεταναστών έχοντας στο νου τους όσα άκου-

σαν και είδαν και μετά μπορούν να συζητήσουν πάνω στην ζωγραφιά του κάθε παιδιού.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν σε αυτή τη δραστηριότητα είναι αποκόμματα από περιοδικά και εφημερίδες, μαρκαδόροι και λευκές κόλλες.

3^ο παραμύθι

Τίτλος παραμυθιού: Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι

Όνομα συγγραφέα: Αλεξάνδρα Μπίζη

Έτος έκδοσης: 2005

Τόπος έκδοσης: Αθήνα

Εκδόσεις: Κέδρος

Περίληψη: Ήταν κάποτε μια όμορφη και πλούσια γατόπολη και μια μέρα εντελώς απροσδόκητα και ύστερα από πολυήμερο ταξίδι φτάνουν εκεί πέντε φτωχοί και ταλαιπωρημένοι γάτοι. Έχουν εγκαταλείψει τις πατρίδες τους γιατί ξέσπασε φοβερή φτώχεια και οι γάτες πεθαίνουν. Στην πόλη αυτή αναζητούν σπίτι να νοικιάσουν ή ξενοδοχείο να μείνουν αλλά οι κάτοικοι της πόλης είναι πολύ σκληροί και τους περιφρονούν. Έτσι, αναγκάζονται να διανυκτερεύσουν σε ένα πάρκο. Το πρωί τους βρίσκει εκεί ο κηπουρός, ο οποίος είναι ο μόνος που αγαπάει τους ξένους, φτωχούς και άστεγους και τους προτείνει να πάνε να μείνουν σε ένα παλιό ερειπωμένο σπίτι στην άκρη της πόλης, που λέγεται όμως ότι υπάρχουν φαντάσματα.

Οι πέντε γάτοι πάνε στο σπίτι και εκεί εμφανίζεται το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι το οποίο αφού διαπιστώνει ότι λένε αλήθεια και ότι πραγματικά είναι άστεγοι, τους επιτρέπει να μείνουν και μάλιστα στέλνει τα Γελαστρόνια του να τους βοηθήσουν. Όταν το σπίτι ήταν έτοιμο έρχεται ο κηπουρός, τον οποίο είχαν διώξει από τη γατόπλη γιατί βοήθησε τους ξένους και αμέσως μετά φτάνουν και οι αρχές της πόλης και αναγκάζουν τους πέντε γάτους να φύγουν.

Σχεδόν αμέσως φτάνουν εκεί όλοι οι κάτοικοι της πόλης ενώ παράλληλα το σπίτι μετατρέπεται ξανά σε ερείπιο. Οι κάτοικοι της πόλης πιστεύουν ότι το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι θα κάνει το ίδιο και για αυτούς αλλά συμβαίνει κάτι εντελώς απροσδόκητο. Τα Γελαστρόνια κατέστρεψαν όλα τα σπίτια της πόλης. Έτσι οι γάτες αναγκάζονται να ξαναχτίσουν τη πόλη τους και μάλιστα δέχονται βοήθεια από τους πέντε ξένους γάτους. Η νέα πόλη πλέον ήταν όχι μόνο όμορφη αλλά και δίκαιη ύστερα από το μάθημα που έδωσε το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι.

Σκοπός αυτών των δραστηριοτήτων είναι να μάθουν τα παιδιά να συνεργάζονται με τους άλλους και να κατανοούν την συμπεριφορά τους καθώς στην ζωή μας είμαστε υποχρεωμένοι να συνεργαζόμαστε με ανθρώπους εντελώς διαφορετικούς.

1^η Δραστηριότητα

Ο στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να μάθουν τα παιδιά να συνεργάζονται αρμονικά μεταξύ τους, παρά τις διαφορές που πιθανόν να υπάρχουν ανάμεσά τους καθώς στην πολυπολιτισμική κοι-

ωνία που ζούμε είμαστε υποχρεωμένοι να συνεργαζόμαστε με ανθρώπους που διαφέρουν από εμάς για να επιτύχουμε ένα κοινό σκοπό.

Η αφορμή δίνεται από την ανάγνωση του παραμυθιού “Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι” και πιο συγκεκριμένα τις πλούσιες εικόνες που υπάρχουν μέσα στο παραμύθι και την ζωηρή περιγραφή.

Η νηπιαγωγός προτρέπει τα νήπια να δραματοποιήσουν το παραμύθι που πριν λίγο άκουσαν. Υπάρχουν αρκετοί ρόλοι οι οποίοι μπορούν να μοιραστούν στα παιδιά με κλήρωση για να αποφευχθούν παρεξηγήσεις. Τα παιδιά μαζί με την νηπιαγωγό μπορούν να χρησιμοποιήσουν χαρτόνια για να κάνουν τις ουρές και τα αυτιά των γατών και να μπορέσει έτσι να γίνει η μεταμφίεση. Επίσης, από κοινού ορίζουν σε ποιο σημείο της τάξης θα είναι η όμορφη γατόπολη, το πάρκο της, το γραφείο ενοικιάσεως κατοικιών, το ξενοδοχείο και το ερειπωμένο σπίτι και στην συνέχεια μπορούν να ορίσουν τους διαλόγους.

Μέσα από αυτή τη δραστηριότητα δίνεται η ευκαιρία σε όλα τα παιδιά να συνεργαστούν για να δημιουργήσουν τα κοστούμια τους και τα σκηνικά. Σκοπός μας εδώ είναι να παραμεριστούν οι διαφορές και να μπορέσουν τα παιδιά να συνεργαστούν για να γίνει σωστά η δραματοποίηση του παραμυθιού.

Τέλος, τα παιδιά μπορούν με την βοήθεια της νηπιαγωγού να κατασκευάσουν κούκλες (βλ. παράρτημα) και στην συνέχεια να μεταφέρουν το παραμύθι στην σκηνή του κουκλοθέατρου. Οι διάλογοι μπορούν να καθοριστούν από τη νηπιαγωγό, ώστε να είναι απλοί και να μπορούν τα παιδιά να τους απομνημονεύσουν εύκολα.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιήσουμε για αυτή την δραστηριότητα είναι χαρτόνια κυρίως γκοφρέ τα οποία μπορούν να χρησιμοποιηθούν εύκολα από τα παιδιά και παρέχουν πολλές δυνατότητες. Ακόμη μαρκαδόροι ή άλλα χρώματα, κόλεις και ψαλίδια.

2^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να προάγουμε την ενσυναίσθηση ανάμεσα στα παιδιά.

Η αφορμή δίνεται από την ανάγνωση του ίδιου παραμυθιού. Η νηπιαγωγός απομονώνει κάποια σημεία της ιστορίας που αναφέρονται στην εχθρική αντιμετώπιση των ξένων γατών από τους ντόπιους κατοίκους της γατόπολης.

Στην συνέχεια ρωτάει τα παιδιά τι θα έκαναν αν ήταν στην θέση της μιας και της άλλης ομάδας γατών και συζητάνε με την νηπιαγωγό σχετικά με το ποια είναι η σωστή συμπεριφορά προς τους ξένους, τι συναισθήματα μπορεί να νιώθουν “αυτές οι γάτες” και πως θα ένιωθαν αν τους συνέβαινε κάτι παρόμοιο.

Ως συνέχεια αυτής της δραστηριότητας για να μπορέσουν τα παιδιά να γνωριστούν καλύτερα μεταξύ τους και να τους δοθεί η ευκαιρία να συνεργαστούν και να συζητήσουν θα μπορούσαν να “δημιουργήσουν” μια φανταστική μηχανή (βλ. παράρτημα). Η μηχανή αυτή θα κατασκευαστεί από τα σώματα των παιδιών και κινήσεις που θα συμφωνήσουν να κάνουν, ώστε να είναι πιο πειστική η αναπαράσταση. Θα πρέπει να είναι μια μηχανή φανταστική που θα ήταν όμως χρήσιμη η ύπαρξη της στον κόσμο για κάποιο λόγο. Για παράδειγμα η νηπιαγωγός θα μπορούσε να προτείνει στα παιδιά, τα οποία θα έχουν χωριστεί σε ομάδες των (5-6) ατόμων, να κατασκευάσουν την μηχανή της φιλίας ή της συνεργασίας μιας και το βασικό θέμα μας είναι η διαπολιτισμική εκπαίδευση.

Πριν ξεκινήσουν την δημιουργία της μηχανής μπορούν να συζητήσουν όλοι μαζί σχετικά με το ποια μηχανή πιστεύουν ότι θα ήταν χρήσιμη ώστε να υπάρξει ειρήνη και αγάπη στον κόσμο.

Τα υλικά που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν είναι οτιδήποτε μπορούν να σκεφτούν τα παιδιά ότι θα τους χρειαζόταν για την κατασκευή της μηχανής τους, όπως μπορεί να είναι μουσική ή κάποια υλικά που θα βοηθούσαν, ώστε η μηχανή να παρουσιαστεί με καλύτερο τρόπο.

3^η Δραστηριότητα

Στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι να κατανοήσουν τα παιδιά ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι και το πολιτισμικό κεφάλαιο που φέρει κάθε παιδί είναι σεβαστό και αποδεκτό στο σχολείο.

Η αφορμή δίνεται από το ίδιο παραμύθι και το θέμα του, που είναι οι μετανάστριες γάτες.

Η νηπιαγωγός προτείνει στα παιδιά να δημιουργήσουν όλοι μαζί το δικό τους παραμύθι που θα το εικονογραφήσουν τα παιδιά και θα γράψουν τα λόγια με τη βοήθεια της νηπιαγωγού. Το κείμενο του παραμυθιού θα ήταν καλό να γραφτεί όχι μόνο στα ελληνικά αλλά και σε μια ξένη γλώσσα, που είναι η μητρική κάποιων παιδιών της τάξης. Βέβαια για να γίνει αυτό η νηπιαγωγός θα πρέπει να γνωρίζει την ξένη γλώσσα ή διαφορετικά να έχει φροντίσει, ώστε να υπάρχει και κάποιος γονιός γνώστης της γλώσσας για να την βοηθήσει.

Υπάρχει ένα παραμύθι με αυτή τη μορφή γραμμένο στην ελληνική και στην αλβανική γλώσσα, το “Καλημέρα φίλε! –miremengjes mik!” της Φιλλιώς Νικολούδη. Η νηπιαγωγός μπορεί να το χρησιμοποιήσει ως

παράδειγμα για να δουν τα παιδιά ότι υπάρχουν και παραμύθια γραμμένα σε δύο γλώσσες.

Κάθε παιδί μπορεί να αναλάβει να ζωγραφίσει μια συγκεκριμένη σκηνή του παραμυθιού “Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι” και στην συνέχεια να υπαγορεύουν τα παιδιά το κείμενο στη νηπιαγωγό, το οποίο όπως προαναφέρθηκε θα γραφτεί σε δύο γλώσσες. Ακόμη μπορούν να δακτυλογραφήσουν το κείμενο αν επιθυμούν σε ηλεκτρονικό υπολογιστή και στην συνέχεια να εικονογραφήσουν το παραμύθι τους.

Τα υλικά που θα χρησιμοποιηθούν για αυτή την δραστηριότητα είναι κόλλες A4 και μαρκαδόροι ή ξυλομπογιές.

Επίλογος

Λαμβάνοντας υπόψη όλα όσα αναφέρθηκαν στις παραπάνω σελίδες για την πολυπολιτισμικότητα της κοινωνίας μας και τις συνθήκες που επικρατούν γίνεται κατανοητό ότι η διαπολιτισμική εκπαίδευση είναι επιτακτική ανάγκη να εφαρμόζεται σε όλα τα σχολεία.

Όλοι οι φορείς πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και να προσπαθήσουν ώστε να μην μένουν απλά προτάσεις στα χαρτιά, όσα λέγονται για την ισότητα των ανθρώπων και την αποτελεσματικότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Αντίθετα, είναι απαραίτητο τα σχολεία να διαμορφωθούν, έτσι ώστε να επικρατεί σε αυτά ένα κλίμα θετικό για όλα τα παιδιά και να μην ευνοούνται οι ρατσιστικές συμπεριφορές.

Κάθε πτυχή του εκπαιδευτικού συστήματος πρέπει να αλλάξει και να προσαρμοστεί στις απαιτήσεις της πολυπολιτισμικότητας. Από τα εγχειρίδια, το αναλυτικό πρόγραμμα, την εκπαίδευση των μελλοντικών εκπαιδευτικών και την νοοτροπία που επικρατεί στα πλαίσια του σχολείου, σύμφωνα με την οποία το ξένο και το διαφορετικό δεν πρέπει να υπάρχουν και όλοι πρέπει να συμβιβαστούν με αυτό που ορίζεται ως φυσιολογικό στην κοινωνία που ζουν, αν θέλουν ένα καλύτερο αύριο.

Μόνο όταν επέλθουν αυτές οι ουσιαστικές αλλαγές θα μπορέσουμε να ζήσουμε σε μια κοινωνία πιο δίκαιη όπου όλοι οι άνθρωποι θα έχουν δικαιώματα και θα μπορούν να απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά, χωρίς να κατηγοριοποιούνται και να απομονώνονται από το σύνολο του πληθυσμού μιας κοινωνίας.

Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν όλα τα διδακτικά μέσα που έχουν την διάθεσή τους με σκοπό να προάγουν την ισότητα ανάμεσα στα παιδιά και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες συνθήκες ώστε το κάθε παιδί να νιώθει ισάξιο με όλους τους άλλους γύρω τους.

Τα σύγχρονα μέσα ανάμεσα στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το έντεχνο παραμύθι, ένα δημιούργημα αποκλειστικά για τα παιδιά, παρέχουν πολλές δυνατότητες στον εκπαιδευτικό αρκεί να τα χειριστεί με τον κατάλληλο τρόπο και να αντλήσει από αυτά όλα τα μυστικά που κρύβουν μέσα τους. Το έντεχνο παραμύθι απεικονίζει πτυχές της καθημερινής ζωής του σύγχρονου ανθρώπου, ο οποίος έχει να αντιμετωπίσει μια πληθώρα προβλημάτων ανάμεσα στα οποία και το πρόβλημα του ρατσισμού. Είναι εξίσου σοβαρό πρόβλημα το να δέχεσαι ρατσιστικές συμπεριφορές όσο και το να συμπεριφέρεσαι ρατσιστικά στους άλλους.

Μέσα από ένα έντεχνο παραμύθι με διαπολιτισμική διάσταση μπορεί να δοθεί αφορμή για την πραγματοποίηση πολλών δραστηριοτήτων που θα αποσκοπούν στο να ευαισθητοποιήσουν τα παιδιά απέναντι στο διαφορετικό και θα τα βοηθήσει να ανακαλύψουν ότι όλοι οι πολιτισμοί είναι ίσοι και όλοι συνδέονται με κοινά στοιχεία. Θα δοθεί στα παιδιά η ευκαιρία να μάθουν από το διαφορετικό και να εμπλουτίσουν τις ήδη υπάρχουσες γνώσεις τους.

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση μπορεί να βρει εφαρμογή σε κάθε πτυχή της σχολικής ζωής και σε κάθε γνωστικό αντικείμενο. Το ζητούμενο είναι η επιθυμία των αρμοδίων να προωθηθεί η διαπολιτισμική εκπαίδευση, μιας και στον αιώνα που ζούμε οι άνθρωποι εξακολουθούν να παραμένουν ακόμη προσκολλημένοι σε στερεοτυπικές αντιλήψεις του παρελθόντος, επιμένοντας σκόπιμα να αγνοούν όσα συμβαίνουν γύρω τους. Ωστόσο, αυτή η νοοτροπία πρέπει να ξεπεραστεί και όλοι οι άνθρωποι που σχετίζονται με την εκπαίδευση να αναλάβουν δράση ώστε η εικόνα της εκπαίδευσης να συμβαδίζει με τις γενικότερες εξελίξεις της κοινωνίας.

Βιβλιογραφία

- Αναγνωστόπουλος, Β. (1997). *Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού*, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη, 3^η έκδοση.
- Αναγνωστόπουλος, Β.- Λιάπης, Κ. (1995). *Το λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (2004). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, Οι εκδόσεις των Φύλων, 13η έκδοση.
- Αναγνωστόπουλος, Β. (1999). *Λαϊκή παράδοση και παιδί*, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη.
- Αργυρός, Σ. (1993). Σύνδεση παιδείας με την οικονομία. *Ο Έλληνας εκπαιδευτικός και η Ευρωπαϊκή του διάσταση*, έκδοση του Ιδρύματος μελών Λαμπράκη.
- Αυδίκος, Ε. (1997). *Το λαϊκό παραμύθι*, Αθήνα, εκδόσεις Οδυσσέας, 1^η έκδοση 1994.
- Banks, J. (2004). *Εισαγωγή στην πολυπολιτισμική εκπαίδευση*, Αθήνα, εκδόσεις: Παπαζήση, μετάφραση: Σταματάκης Ν.
- Γκόβαρης, Χ. – Ανδρεαδάκης, Ν. (2002). Στάσεις επιπολιτισμού εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. *Επιστήμες αγωγής – Διαπολιτισμική παιδαγωγική στην Ελλάδα- Πρακτικά ζητήματα και θεωρητικά ζητούμενα*, θεματικό τεύχος, 45-56.
- Cumminis, J. (1999). *Ταυτότητες υπό διαπραγμάτευση. Εκπαίδευση με σκοπό την ενδυνάμωση σε μια κοινωνία της ετερότητας*, Αθήνα, εκδόσεις Οδυσσέας, μετάφραση: Αργύρη Σ.
- Δαμανάκης, Μ. (1997). *Η εκπαίδευση των Παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα*, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ. (1987). *Μετανάστευση και εκπαίδευση*, Αθήνα, εκδόσεις Gutenberg.
- Δαμανάκης, Μ. (1989). Πολυπολιτισμική- Διαπολιτισμική αγωγή, *Τα εκπαιδευτικά*, 16, 75-87.
- Δούβλη, Γ. (2004). Διδακτικές προσεγγίσεις σε πολυπολιτισμικές τάξεις, *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 9, 5-18.
- Εμμανουήλ, Σ. (2004). Διαπολιτισμική εκπαίδευση: Ένα παράδειγμα, το μυθιστόρημα: Το Τουρκάκι, εγώ και το Αραπάκι της Ματούλας Καραγιάννη Τόλκα. Στο: Τσιλιμένη, Τ. *Το σύγχρονο Ελληνικό παιδικό- νεανικό μυθιστόρημα*, Αθήνα, Σύγχρονοι Ορίζοντες.

- Ζαν, Ζ. (1996). *Η δύναμη των παραμυθιών*, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη, μετάφραση: Τζαφεροπούλου Μ.
- Haviland, V. (1998). Τα παραμύθια στην εποχή της τεχνολογίας, *Διαδρομές*, 9, 8-2, μετάφραση : Ανδρουτσοπούλου Α.Π.
- Heiland, H. (2000). Friedrich Froebel, Στο: Houssaye J., *Δεκαπέντε παιδαγωγοί*, Αθήνα, εκδόσεις: Μεταίχμιο, μετάφραση: Καρακατσάνη Δ.
- Καγκά, Ε. (2002). Διαπολιτισμική επικοινωνία και διαθεματικότητα: Όψεις και προοπτικές στην ευέλικτης ζώνη. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 91-96.
- Κανακίδου, Ε.- Παπαγιάννη, Β. (1994). *Διαπολιτισμική αγωγή*, Αθήνα, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα. 601 34
- Κανατσούλη, Μ. (1992). Το παραμύθι του Χανς Κρίστιαν Άτερσεν σημείο συνάντησης του λαού και του σύγχρονου παραμυθιού- θεματικές και ιδεολογικές συγκλίσεις και αποκλείσεις, *Διαδρομές*, 25, 53-54.
- Κατσιου- Ζαφρανά, Μ. (1995). *Η Μοντεσσοριανή μέθοδος στην Ελλάδα – Η περίπτωση της Μαρίας Γουδέλη*, Θεσσαλονίκη, εκδόσεις: Αφοί Κυριακίδοι, Β΄ έκδοση.
- Κιτσαράς Γ., (2001). *Προσχολική παιδαγωγική*, Αθήνα, Α΄ έκδοση 1997.
- Κοντογιάννη, Δ. (2002). Διαπολιτισμική – Δίγλωσση εκπαίδευση στην Ελλάδα. Η περίπτωση των πρώην Σχολείων Παλινοστούντων Αττικής. *Επιστήμες αγωγής – Διαπολιτισμική παιδαγωγική στην Ελλάδα- Πρακτικά ζητήματα και θεωρητικά ζητούμενα*, θεματικό τεύχος, 57-71.
- Κουλάκογλου- Ηλιάδη, Κ. (1988). Ταύτιση και κοινωνικοποίηση στο παραμύθι, *Διαδρομές*, 9, 13-16.
- Κουτσοβάνου, Ε. (1992). *Η μέθοδος Montessori και η προσχολική εκπαίδευση σύγχρονες προοπτικές*, Αθήνα, εκδόσεις Οδυσσέας.
- Κόφφας, Α. (1994). *γενική διδακτική μεθοδολογία δραστηριοτήτων προσχολικής αγωγής*, Ρέθυμνο.
- Lantz, K. (2005). Using picture books to teach fairy tales from the collection of Mazza museum :International art from picture books, *Art Education*, 58, no6.
- Manna, A. (1996). Τα παραμύθια παράθυρο στον κόσμο για το μικρό παιδί. *Ερευνώντας τον κόσμο του παιδιού*, 2, 129-136.
- Μαραγκουδάκη, Ε. (2000). *Εκπαίδευση και διάκριση των φύλων*, Αθήνα, εκδόσεις: Οδυσσέας, 1^η έκδοση 1991.

- Μάρκου, Γ. (1998). *Η πολυπολιτισμικότητα της Ελληνικής κοινωνίας- Η διαδικασία διεθνοποίησης και η αναγκαιότητα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης*, Αθήνα, έκδοση : Γ.Γ.Λ.Ε., 2^η έκδοση.
- Μάρκου, Γ. (1996). *Προσεγγίσεις της πολυπολιτισμικότητας και η διαπολιτισμική εκπαίδευση- επιμόρφωση των εκπαιδευτικών*, Αθήνα, έκδοση της Γ. Γ. Λ. Ε.
- Μερακλής, Μ. (1980) *Τα παραμύθια μας*, εκδόσεις Καστανιώτη.
- Νικολούδη, Φ. (2004). Η ανάδειξη της πολυπολιτισμικότητας – διαπολιτισμικότητας, μέσα από τους Ολυμπιακούς αγώνες. *Σύγχρονο νηπιαγωγείο*, 38, 6-7.
- Ντολιοπούλου, Ε. (2000) *Σύγχρονα προγράμματα για παιδιά προσχολικής ηλικίας*, Αθήνα, τυπωθήτω: Δαρδανός Γ., 2000.
- Πανταζής, Β. (2003). Το δικό μου και το ξένο: Δυνατότητες διαπολιτισμικής κατάνοησης και διερεύνησης της ταυτότητας στο μάθημα της ιστορίας. *Επιστήμες αγωγής*, 3, 75-93.
- Πανταζής, Β. (2003). Μεταρρυθμιστικές παιδαγωγικές αρχές στη διαπολιτισμική παιδαγωγική. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 8, 97-112.
- Πανταζής, Β. (1999). Βασικές αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής. *Τα εκπαιδευτικά*, 49/50, 156-159.
- Πανταζής, Β. (2004). Πολυπολιτισμικό curriculum- πολυπολιτισμικός εκπαιδευτικός. Στο: Μπαγάκης Γ. : *Ο εκπαιδευτικός και το αναλυτικό πρόγραμμα*, Αθήνα, εκδόσεις: Μεταίχμιο, 264-174.
- Πανταζής, Β. (2005). Το πολυπολιτισμικό curriculum. Στο: Γεωργιάννης Π., *Διαπολιτισμική εκπαίδευση. Ελληνικά ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα*, 7^ο Διεθνές συνέδριο. Τόμος Ι, Πάτρα, 185-197.
- Παπαγιάννη, Αι. (2002-2003). Η πορεία μετάβασης του δημ. σχολείου Παλινοστούντων Αλσούπολης σε διαπολιτισμικό, *Τα εκπαιδευτικά*, τεύχος 65-66.
- Παπαθανασίου, Ο. (2002) Όψεις του ρατσισμού στην εκπαίδευση, *Εκπαιδευτικά*, τεύχος 63-64, 97-107.
- Πάπας, Α. (1990) *Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική*, Αθήνα, εκδόσεις: Ελληνικά Γράμματα.
- Peyronie, H. (2000). Celestin Freinet. Στο: : Houssaye J., *Δεκαπέντε παιδαγωγοί*, Αθήνα, εκδόσεις: Μεταίχμιο, μετάφραση: Καρακατσάνη Δ.
- Pourtois, J.P.- Desment, H. (2000). Ovide Decroly. Στο: Houssaye J., *Δεκαπέντε παιδαγωγοί*, Αθήνα, εκδόσεις: Μεταίχμιο, μετάφραση: Καρακατσάνη Δ.

- Πρελολέντζου, Ε. – Ντάλλα, Μ. (2003). Χαρακτηριστικά της ψυχολογικής προσαρμογής μεταναστών μαθητών από την Αλβανία στην Ελλάδα. *Θέματα παιδείας*, 13, 29-34.
- Ράπτης, Ν. (1980). *Μορφο-μεθοδολογικά στοιχεία για τα μαθήματα του παραμυθιού, της ιστορίας και της αγωγής του πολίτη*, Αθήνα.
- Ρίσμοντ, Π. (1970). *Εισαγωγή στον Πιαζέ*, εκδόσεις: Υποδομή ΕΠΕ, μετάφραση: Κάντας.
- Roehrs, H. (1984). *Το κίνημα της προοδευτικής εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη, εκδοτικός οίκος αδελφών Κυριακίδη, μετάφραση: Δελικωσταντής Κ.- Μπουζάκης Σ.
- Σαϊτάκης, Γ. (1999). Παραμύθι: το πέρασμα από τους παραμυθάδες στο σχολείο και σύγχρονα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Στο: Αναγνωστόπουλος Β.: *Λαϊκή παράδοση και σχολείο*, Αθήνα, εκδόσεις Καστανιώτη.
- Σταρέτας, Χ. (2002). Διαπολιτισμική εκπαίδευση και διαθεσιμότητα *Τα εκπαιδευτικά*, τεύχος 63-64, 154-159.
- Τραβασάρου, Δ.(2001). Εκπαίδευση παιδιών μεταναστών και παλιννοστούντων, η πολιτική της βίαιης ενσωμάτωσης, *Θέματα παιδείας*, 1, 21-26.
- Τουρνά, Χ. (2002). Διαπολιτισμική προσέγγιση της λογοτεχνίας στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης. *Επιθεώρηση εκπαιδευτικών θεμάτων*, 7, 176-183.
- Τσιάκαλος, Γ. (2000). *Οδηγός αντιρατσιστικής εκπαίδευσης*, Αθήνα, εκδόσεις : Ελληνικά Γράμματα.
- Χατζηνικολάου – Μαρασλή, Β. (1990-1991). Συμπεράσματα του παιδαγωγικού συμποσίου της Νυρεμβέργης, με θέμα ζωή και μάθηση στην πολυπολιτισμική κοινωνία, *Τα εκπαιδευτικά*, 21, 54-59.

Ηλεκτρονική βιβλιογραφία:

- Η διαπολιτισμική προοπτική στην Ελληνική εκπαίδευση,
<http://www.istoselides.gr/news/article.php?sid=385>)
- Τι είναι διαπολιτισμική εκπαίδευση,
http://ergastirio.ppp.uoa.gr/seminaria/diapolitismiko_sxoleio.html)
- Κελεσίδης Γ., Διαπολιτισμική Αγωγή,
http://dim-sapon.rod.sch.gr/diafora/DIAP_AGOGH/KELESID.htm

<http://www.folkstory.com/articles/onceupon.html>

Fairy tales around the world,

http://edsitement.neh.gov/view_lesson_plan.asp?id=387

<http://www.kontoleon.gr/allakeimena.html>

Waller Hastings, Defining the fairy tale,

<http://www.northern.edu/hastingw/ftdefine.htm>

http://en.wikipedia.org/wiki/Fairy_tale

Brent Dean Robbins, Magic tales, child as other, child as dream,

<http://www.mythosandlogos.com/fairytalespaper.html>

Vigen Gurolan ,Awakening the Moral Imagination: Teaching Virtues Through Fairy Tales Vigen Gurolan,

<http://www.catholiceducation.org/articles/arts/al0134.html>

Freinet system, History of Freinet pedagogy,

http://www.indigochild.net/a_die_indigo_kinder_montessori_schulen.htm#f

Δημάση Μ., <http://www.eduportal.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=40>

Το κινητό Πλανητάριο “ενώνει” τους Κυπρίους,

http://www.astronomy.gr/magazine_news.cfm?ne_id=369&action=detail

Bridging Cultures through Stories,

http://education.nmsu.edu/webquest/wq/fairy/culture_tales.htm

<http://www.focusmag.gr/articles/view-article.rx?oid=4833>

Αναλυτικό πρόγραμμα:

Δ.Ε.Π.Π.Σ. 2002

Παραμύθια:

Blazejovsky, M. (2000) *Πίου –Πίου Πιπιφιλίπι*, Αθήνα, εκδόσεις: Άμμος, Μετάφραση: Άννα Μπαλταζή.

Βαρελά, Α.(2004) *Δώσε αγάπη*, Αθήνα, εκδόσεις: Πατάκη.

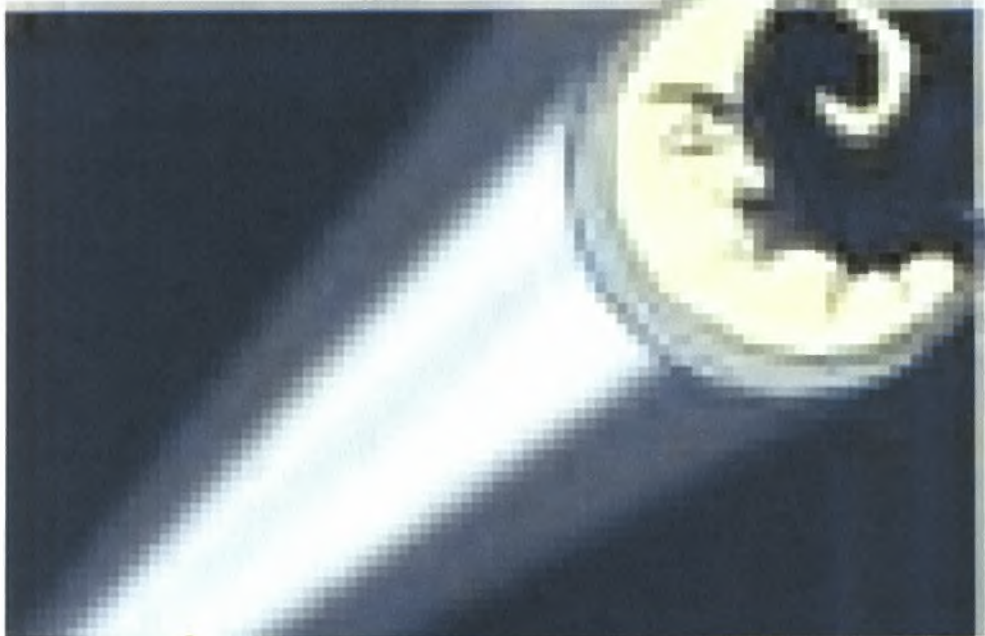
Μπίζη, Α. (2005) *Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι*, Αθήνα, εκδόσεις: Κέδρος.

Παράρτημα:

Παραμύθι – Πίου Πίου Πιπιφιλίπι (δραστηριότητα 1^η)

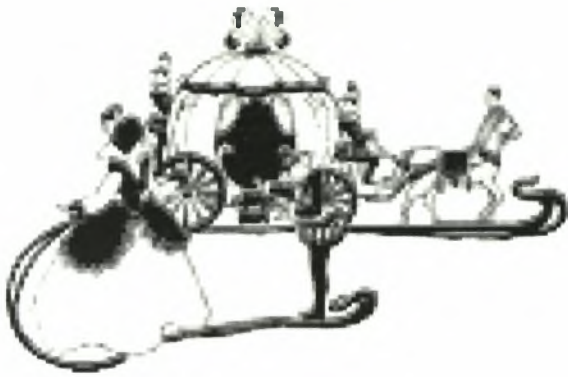

Φεγγάρι ολόκληρο – Πανσέληνος

Μισοφέγγαρο

Παραμύθι – Πίον Πίον Πιπιφίλι (δραστηριότητα 2^η)

Στιγμιότυπα από την Σταχτοπούτα, που τα παιδιά μπορούν να τα βάλουν στη σωστή σειρά και να δημιουργήσουν το δικό τους παραμύθι.

Παραμύθι – Πίου Πίου Πιπιφίλι (δραστηριότητα 3^η)

Γλάρος

Чайка

(ρωσικά)

Παραμύθι - Δώσε Αγάπη (δραστηριότητα 1^η)

Αν όλα τα παιδιά της γης

Αν όλα τα παιδιά της γης
πιαναν γερά τα χέρια
κορίτσια αγόρια στη σειρά
και στήνανε χορό
ο κύκλος θα γινότανε
πολύ πολύ μεγάλος
και ολόκληρη τη Γη μας
θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Αν όλα τα παιδιά της γης
φωνάζαν τους μεγάλους
κι αφήναν τα γραφεία τους
και μπαίνουν στο χορό
ο κύκλος θα γινότανε
ακόμα πιο μεγάλος
και δυο φορές τη γη μας
θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Θα 'ρχόταν τότε τα πουλιά
θα 'ρχόταν τα λουλούδια
θα 'ρχόταν και η άνοιξη
να μπει μες στο χορό
κι ο κύκλος θα γινότανε
ακόμα πιο μεγάλος και
τρεις φορές τη Γη μας
θ' αγκάλιαζε θαρρώ.

Γιάννης Ρίτσος

Παραμύθι - Δώσε Αγάπη (δραστηριότητα 3^η)

μετανάστες πάνω σε φορτηγό

πλοίο με το οποίο ταξιδεύουν οι μετανάστες

Παραμύθι – Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι (δραστηριότητα 1η)

Κούκλες (γάτες) που θα μπορούσαν να κατασκευάσουν τα παιδιά

Παραμύθι - Το φάντασμα του πρίγκιπα Γελαστρόνι (δραστηριότητα 2)

Παράδειγμα "μηχανής φιλίας" που θα μπορούσαν να σχηματίσουν τα παιδιά με το σώμα τους και χρησιμοποιώντας κάποια υλικά.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000085004

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ.: 24210 06300-1

